

CATHOLIC
UNIVERSITY
OF CROATIA
Z A G R E B
UNIVERSITAS
STUDIORUM
CATHOLICA
CROATICA
Z A G R A B I A

Department of Psychology
Catholic University of Croatia

2nd International Scientific Conference
Brain and Mind: Promoting Individual and Community Well-Being

Book of Abstracts

Zagreb
12 - 14 December 2019

Odjel za psihologiju
Hrvatsko katoličko sveučilište

2. međunarodni znanstveno-stručni skup

Mozak i um: promicanje dobrobiti pojedinca i zajednice

Knjiga sažetaka

Zagreb
12. - 14. prosinca 2019.

Editors/Urednice

Ljiljana Pačić-Turk i Martina Knežević

Programme Committee/Programski odbor

Ljiljana Pačić-Turk (chair/predsjednica), Alessandro Antonietti, Donatello Arienzo, Anamarija Bogović Dijaković, Tihana Brkljačić, Christian Gostečnik, Maja Jazvinščak Jembrek, Dalibor Karlović, Martina Knežević, Sunčica Sunny Lah, Krunoslav Matešić, Marina Merkaš, Sandra Nakić Radoš, Barbara Simonič, Marija Šakić Velić, Mia Šetić, Jasminka Štefulj, Goran Šimić, Ivana Vrselja

Organising Committee/Organizacijski odbor

Martina Knežević (chair/predsjednica), Maja Anđelinović, Lana Batinić, Josip Bošnjaković, Barbara Brdovčak, Dominik-Borna Čepulić, Dragan Glavaš, Ana Haramina, Marijana Matijaš, Mario Pandžić, Ana Šeremet

Proofreaders/Lektori

Zrinka Serdarušić

Gaj Tomaš

Graphic Design/Grafičko uređenje

Petar Branislav Jelušić

Organiser/Organizator

Department of Psychology

Catholic University of Croatia

Ilica 242

10000 Zagreb

Croatia

<http://www.unicath.hr/eng/psychology>

Odjel za psihologiju

Hrvatsko katoličko sveučilište

Ilica 242

10000 Zagreb

Hrvatska

<http://www.unicath.hr/psihologija>

ISBN 978-953-8014-36-9

Table of Contents /Sadržaj

Preface	8
Predgovor	9
Invited Lectures/Pozvana predavanja	10
How New Technologies Affect Our Lives and the Lives of Our Children	11
The Psychology of Sustainable Eating	12
How to Build and Strengthen Resilience: Lessons from Cognitive and Brain Sciences	13
Brains 'N' Booze: Acute Cognitive Neurodynamics and Neuroadaptation to Heavy Use	14
Round Tables/Okrugli stolovi	15
Digital World: Are There any Mental Health Benefits?	16
Traditional Cognitive Games in the 21st Century - Opportunities and Threats: the Case of Contract Bridge	17
Workshops/Radionice	18
Contract Bridge and Cognitive Skills	19
How Music Enhances Well-Being: Entrainment, Synchronization, Self-expression	20
Walk a Mile in My Shoes	21
Susret drugačije vrste - senzibilizacija prema obiteljima s djecom s teškoćama (prema Programu Rastimo zajedno Plus)	22
Neurofeedback - trening mozga i uma	23
SWOT yourself - radionica za osnaživanje mladih izbjeglica	24
Lažna sjećanja: možemo li vjerovati svojem pamćenju?	25
Brain Aerobics - (p)ostanite kognitivno fit!	26
Bolje da bude(m) tiho: (samo)stigmatizacija osoba koje mucaju	27
Symposiums/Simpoziji	28
Games and Play	29
Do Adults Play?	31
The Motivation of Long-Distance Runners over a Period of Training Time	32
Correlates of Video Game Addiction	33
The Role of Embodiment and Body Awareness in Dancers' Perception of Dance Moves Duration and Complexity	34
New Perspectives on Individual Differences in Face Processing	35
Individual Differences in the White Matter Integrity of the Face-Processing Brain Network Support Neurofunctional Models	37
Do Individual Differences in Perceived Attractiveness Moderate the Control of Smiles and Expressions of Disgust?	38
Individual Differences in the Neural Correlates of Eye Contact with Adult and Infant Faces	39
Is the Speed of Object Cognition a Specific Ability? A Diffusion-Modeling Insight	40
Psycho-Social Determinants and Consequences of Playing Bridge	41
Keep Bridge Alive: Challenges and Opportunities	43
Opening Bids: Evaluating Learning Approaches Through Playing the Game of Bridge	44
Contract Bridge - Does Frequency of Play Matter?	45
Bridge and Alzheimer's Disease	46

Violence and Relational Family Therapy	47
Mourning in Case of a Violent Death	49
Relational Family Therapy and Resolving Violence	50
Physical Violence in Family and the Role of Self-Control	51
Transforming the Legacy of Child Sexual Abuse in Relational Couple	
Therapy with the Power of Brainspotting	52
Early Relational Trauma and the Development of Predisposition to Violence	53
Kognitivne funkcije u shizofreniji	54
Razvoj koncepcije shizofrenija i poremećaja iz spektra shizofrenija	56
Psihopatologija shizofrenije	57
Rezistencija i rehabilitacija u shizofreniji	58
Kognicija u shizofreniji i njezin probir	59
Psihološka procjena osoba sa shizofrenijom	60
Kognitivne funkcije u shizofreniji	61
Multidisciplinarni pristup u ranoj intervenciji Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik	62
Multidisciplinarni pristup kod djece s razvojnim i drugim teškoćama u Poliklinici za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik	64
Govorno-jezične terapije i dijagnostika djece s teškoćama unutar multidisciplinarnog tima	65
Uloga edukacijskog rehabilitatora i radnog terapeuta u multidisciplinarnom timu	66
Uloga psihologa u radu s neurorizičnom djecom u multidisciplinarnom timu	67
Rad relacijskog obiteljskog terapeuta u procesima tugovanja i traume: uloga nesusjesne emocije iz perspektive kognitivne neuroznanosti	68
Prikaz rada relacijskog obiteljskog terapeuta na primjeru tugovanja i traume	70
Relacijska obiteljska terapija i traumatsko iskustvo: uloga nesusjesne emocije	71
Relacijska obiteljska terapija i proces tugovanja: uloga nesusjesne emocije	72
Uloga nesusjesne emocije u procesu tugovanja i traume: pristup kognitivne neuroznanosti	73
Sportom do/ protiv stresa	74
Tjelesno vježbanje i zdravlje: možemo li stresom protiv stresa?	76
Suočavanje djece sa stresom koji sport sa sobom nosi	77
Cardiovascular and Emotional Reactions of Parents during their Child's First Sport Competition	78
Ustrajanje ili odustajanje: razlike između mladih sportaša i sportašica u različitim sportovima	79
Ovisnost o vježbanju u školi trčanja: slučaj „Škola trčanja Slavonski Brod“	80
Što i kako nakon sporta? Prekid sportske karijere kao veliki životni stres	81
„Huk stadiona zacementirao mi je noge“, što je novo u tretmanu natjecateljske anksioznosti u sportu?	82
Oral Presentations/Usmena izlaganja	83
Awake Craniotomy for Lower Grade Gliomas in Eloquent Regions – Our Experience	84
Art-Therapy as a Multidimensional and Complementary Therapy in Persons with Brain Damage	85
Clinical Psychologist in a Multidisciplinary Team	86
Social Responsibility of Psychiatrists – Conditio Sine Quan Non	87
Ethical, Legal and Social Challenges of Using Mental Health App	88
Everyday Life of Families with Children with Special Needs	89
Financial Well-being: the Need for Taking Financial Education to Prison	90

Internet and Mobile Interventions in Promoting Individuals' Well-Being and Emotional Health: the Positive Technology Approach	91
Neuroprotective Potential of Natural Compounds against Oxidative Stress-Related Neurodegeneration	92
Online Dating: Motives and Some Differences between Daters	93
Parents of Children with Developmental Difficulties: Employment Status and Health Outcomes	94
Person-Centered Planning and Support for People with Intellectual and other Developmental Disabilities	95
Positive and Negative Life Events and Well-Being across Age Groups	96
Prenatal Programming of Altered Serotonin Functioning: Maternal Gestational Diabetes, Obesity and Emotional Stress as Potential Risk Factors	97
Religiosity, Spirituality and Subjective Well-being	99
Significant Association between Catechol-O-Methyltransferase (COMT) Val158/108Met Polymorphism and Cognitive Function in Veterans with PTSD	100
Stimulating the Brain to Improve the Mind: Naïve People's Conceptions about Neuroenhancement	101
The Consciousness and Exposure to Information	102
The Influence of Spiritual Life on the Quality of Life of Adults with Intellectual Disabilities	103
Therapeutic Treatment of Trauma in Children in Foster Care Environment: A Possible Way to Promote Well-Being	104
V.aiR: An App to Improve Flight Experiences	105
Creative Room: A Mobile Phone App for Enhancing Creativity in Engineering Students	106
The Transformative Travel Paradigm: How Travelling Can Foster Well-Being and Personal Change	107
What Contributes to Students' Academic Flourishing During Studying at the University	108
Doprinos tehnike mapiranja razvoju zajednica	109
Izazov u poučavanju emocija i emocionalne regulacije kod učenika s poremećajem iz spektra autizma	110
Koja je uloga digitalnih uređaja u životu predškolskog djeteta?	111
Mnestički deficiti u bolesnika nakon operacije cerebralne aneurizme	112
Može li se djelovanjem na metabolizam kolesterola utjecati na nastanak Alzheimerove bolesti?	113
Nadilaženje životnih prepreka/stresora snagom vjere u Boga kao prediktorom mentalnog zdravlja i otpornosti	114
Neuroznanstveni doprinos psihodijagnostici i tretmanu mentalnih poremećaja djece i mladih	115
Neverbalna komunikacija i likovna terapija u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama i poremećajima	116
Pogled na poremećaj pažnje kroz bioekološki model - utjecaj na pojedinca, obitelj i zajednicu	117
Policijska istraživanja Centra za mentalno zdravlje Visoke policijske škole	118
Povezanost statusa veze i karakteristika spavanja odraslih osoba	119
Procjena slijepa i slabovidne djece s WISC-IV pri profesionalnom usmjeravanju u Republici Hrvatskoj: specifičnosti populacije i osnovni nalazi	120
Psihosocijalne odrednice doživljaja boli u porodu	121
Rodne specifičnosti stresnih životnih događaja kod adolescenata	122
Socijalna podrška i kvaliteta života kod osoba oboljelih od shizofrenije	123
Uloga emocionalne dobrobiti na studiju u odnosu percepcije (ne)pravednosti s radnom angažiranošću i nepoželjnim organizacijskim ponašanjem	124
Utjecaj kreativnoga pisanja na prevenciju emocionalnih teškoća kod djece i mladih	125
Utjecaj umjetne pužnice na slušanje i govor	126
Zadovoljstvo životom i prilagodba stanju nakon srčanog infarkta: doprinos religioznosti i sociodemografskih karakteristika	127

Pristupanje mrežnim stranicama i popularnim društvenim mrežama učenika srednjih škola	129
Razlike u samoprocjenama kompetencija učitelja za rad s djecom s teškoćama u razvoju s obzirom na godine radnog iskustva	130
Aktualnost primjene Jakobsonove teorije afazije u nastavi hrvatskog jezika	131
Djelovanje osvjetljenja, buke i složenosti testa na izvedbu mjerenu različitim pokazateljima dinamike funkcioniranja kognitivno-motoričkog sustava	132
Odnos roditeljske medijacije upotrebe digitalnih medija i roditeljskih digitalnih vještina s digitalnim vještinama djece predškolske dobi	133
Psihologijska procjena gluhe djece i mladih: etički principi i strukovni standardi	134
Preventivni program Lions Quest - Vještine za adolescenciju: što ga čini učinkovitim?	135
Psihosomatski simptomi kod djece i roditelja	136
Poster Presentations/Poster izlaganja	137
Affect Regulation and Intimate Partner Violence	138
Aspects of Natural Mentoring Relationships and Adolescent Positive Development	139
Beliefs about the High Abilities of Twice-Exceptional Students with Dyslexia	140
CREC: A Training to Improve Creativity and Flexibility in Thinking in Post-stroke Patients	141
Croatian Validation of the Multidimensional Measures of Work-Family Conflict and Work-Family Enrichment among Working Fathers	142
Evaluation of the REI Model Effectiveness in the Reading Improvement of a Student with Dyslexia	143
FROOD - "Framing Food". Health Promotion through Affective Messages	144
Job Characteristics and Work-Family Conflict as Predictors of Depressiveness and Anxiety among Fathers	145
Men Are from Mars and Women Are from Venus: Gender Differences in Affective Processing	146
Personal Well-Being in One-Hundred-Percent-Disabled Croatian Homeland War Veterans	147
Preschool Children's Socio-Emotional Well-being: Their Strength and Difficulties as Predictors of Diurnal Urinary Incontinence	148
Rhythmic Reading Training (RRT): A Rhythm-based Intervention for Students with Dyslexia	149
The Effect of tDCS Combined with Rhythm-based Reading Training in Undergraduate Students with Dyslexia: A Preliminary Study	150
The Relationship between the Clinical Indicators of a Disease and Fatigue in Patients with Multiple Sclerosis	151
The Role of Partner's and Health Care Professionals' Support in Birth Satisfaction and Post-Traumatic Stress Symptoms after Childbirth	152
Validation of Postpartum Bonding Questionnaire on a Sample of Croatian Mothers and Fathers	153
Driving Anger: A Preliminary Research Protocol for a Preventive Training	154
Dobrobit ljudi i njezina povezanost s psima	155
Doživljaj roditeljske kompetentnosti majki djece u programu Mala škola i majki djece socijalizirane u vrtiću	156
Emocije, zadovoljstvo poslom i želja za napuštanjem posla kod učitelja: test recipročnih odnosa	157
Emocionalna inteligencija u kontekstu digitalizacije i razvoja računalne tehnologije	158
Emocionalna kompetentnost učenika i učenica trećih razreda osnovne škole	159
Funkcionira li mozak ovisnika zaista drukčije	160
Izazovi rada zaposlenih u području palijativne skrbi	161
Nesuicidalno samoozljeđivanje i suicidalno ponašanje kod adolescenata - preliminarni rezultati na kliničkom uzorku	162
Neuropsihološka evaluacija malog neurokognitivnog poremećaja	163

Odnos ispitne anksioznosti, samopoštovanja i školskog uspjeha kod učenika osnovne škole	164
Odnos učeničke samoefikasnosti, motivacije i straha od matematike	165
Posttraumatski rast majki prijevremeno rođene djece	166
Procjena funkcije kazne i oprosta kod studenata različitih studija	167
Stavovi prema rehabilitaciji u zajednici te socijalnom ograničavanju osoba s mentalnim poremećajima	168
Stilovi učenja osoba s intelektualnim poteškoćama	169
Sukladnost dječjih i roditeljskih procjena karakteristika spavanja adolescenata - rezultati pilot-istraživanja	170
Učiteljska uvjerenja, stavovi i znanja o inkluzivnom obrazovanju	171
Uloga emocionalne inteligencije i religioznosti u predviđanju preventivnih i korektivnih postupaka roditelja	172
Unutargrupna struktura natjecatelja PK Zadar	173
Upotreba mobilnih telefona navečer i njezina povezanost s aspektima spavanja kod srednjoškolaca	174
Utjecaj okolinskih faktora na oporavak djeteta nakon obiteljskog traumatskog događaja - studija slučaja	175
Validacija skale ruminacije ljutnje	176
Važnost multidisciplinarnog pristupa te uključenosti roditelja - koterapeuta u tretmanu selektivnog mutizma	177
Uloga preoblikovanja posla u odnosu između proaktivne ličnosti i dobrobiti, zadovoljstva poslom i zanesenosti na poslu	178
Author Index/Kazalo autora	179

Note/ Napomena:

All abstracts have been proofread. Nevertheless, editors and proofreaders have made only minimal changes to the texts, being careful not to alter the meaning. The information about the authors corresponds to the information the authors provided when submitting the abstracts.

Tekstovi sažetaka izlaganja lektorirani su, no lektori i urednice minimalno su intervenirali u tekstove sažetaka izlaganja, pazeći da se ne mijenja smisao teksta. Podaci o autorima izlaganja navedeni su u skladu s onima koje su autori naveli prilikom prijave izlaganja.

Preface

Dear colleagues, friends, and associates,

It is our great honour and pleasure to present the 2nd International Scientific Conference of the Department of Psychology of the Catholic University of Croatia in Zagreb!

For the second time, the Department of Psychology of the Catholic University of Croatia is organizing an international scientific conference aimed at education and training of psychologists and experts in related and other professions. The program includes 290 active participants from Croatia and abroad (Italy, the United States, Germany, Slovenia, the United Kingdom) who have submitted 147 presentations, independently or in co-authorship. The programme consists of 4 invited lectures, 2 round tables, 9 workshops, 8 symposia, 53 oral presentations, and 41 poster presentations.

Psychology students from the Catholic University of Croatia, the Università Cattolica del Sacro Cuore in Milan, and Humboldt University of Berlin are also actively engaged in the programme, and for that we thank them profusely.

We sincerely thank our invited lecturers who have – as prominent scientists – considerably enriched the conference programme: Professors Ksenija Marinković and Nansook Park from the US and Professors Manfred Spitzer and Werner Sommer from Germany.

Around the central theme of the conference – Brain and mind: promoting individual and community well-being – we proposed various thematic areas, including: developmental difficulties of children and young people, behavioural disorders and their impact on family relationships, cognitive and emotional difficulties and quality of life of individuals with brain damage, prevention, diagnosis, treatment and rehabilitation of persons with brain damage, developmental and other disabilities, and quality of life of elderly people and individuals with brain damage. The conference also addresses the relationship between stress and mental health, including the individual's and community's adjustment to traumatic life events, traditional and modern theoretical, methodological, and diagnostic approaches in brain and behaviour research, risk and protective factors in brain health, as well as neuroethics and socially-responsible behaviour in diagnostics, research, and treatment. Our goal is to provide some guidance in the area of diagnostics, therapy and rehabilitation of individuals with brain damage, developmental, and other difficulties, and to provide assistance and support to their families and to the wider community.

We want our university, the Catholic University of Croatia, to be the place where we can share our experiences and examples of good practice, scientific and professional knowledge, and discuss many open issues. Therefore, we sincerely thank everyone who showed an interest and decided to participate in the conference. A few days before the conference, there were over 500 registered participants from different professions, which indicates the current relevance of the topic.

The conference is a result of the joint efforts by all members of the Programme and Organizing Committee, with the committed and selfless assistance from the administrative staff of the Catholic University of Croatia, as well as our psychology students. We would especially like to thank all our colleagues who decided to present their scientific and/or professional work.

In addition to the funding by the Catholic University of Croatia, financial support was provided by the City of Zagreb and Renovabis solidarity initiative, while Nesté Adriatic d.o.o., Communion Wines Ltd., Stjepan Duvnjak and Šimun d.o.o. supported our conference by donating their respective products for which we are very thankful.

On behalf of the Programme and Organizing Committee, we wish everyone a successful working part of the program, a fun social part, and a pleasant stay in Zagreb in a wonderful advent mood.

Farewell and see you at our next conference in 2021!

Ljiljana Pačić-Turk, PhD
Chair of the Programme Committee

Martina Knežević, PhD
Chair of the Organising Committee

Predgovor

Poštovane kolegice i kolege, dragi prijatelji i suradnici,

velika nam je čast i zadovoljstvo predstaviti 2. međunarodni znanstveno-stručni skup Odjela za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta!

Odjel za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta po drugi puta organizira međunarodni znanstveno-stručni skup s ciljem obrazovanja i usavršavanja psihologa i stručnjaka iz srodnih i drugih struka. Na njemu sudjeluje 290 aktivnih sudionika iz Hrvatske i inozemstva (Italija, Sjedinjene Američke Države, Njemačka, Slovenija, Velika Britanija) koji su samostalno ili u suautorstvu prijavili 147 izlaganja. Program se sastoji od 4 pozvana predavanja, 2 okrugla stola, 9 radionica, 8 simpozija, 53 usmena izlaganja i 41 poster izlaganja.

U program su se svojim radovima aktivno uključili studenti i studentice psihologije Hrvatskog katoličkog sveučilišta kao i studenti i studentice psihologije sveučilišta Università Cattolica del Sacro Cuore iz Milana te Humboldtova sveučilišta u Berlinu kojima se ovim putem posebno zahvaljujemo.

Posebno se zahvaljujemo i pozvanim predavačima, koji su kao istaknuti znanstvenici svojim predavanjima posebno obogatili program našeg skupa, a to su izv. prof. dr. sc. Ksenija Marinković i prof. dr. sc. Nansook Park iz Sjedinjenih Američkih Država te prof. dr. sc. Manfred Spitzer i prof. dr. sc. Werner Sommer iz Njemačke.

Oko središnje teme Mozak i um: promicanje dobrobiti pojedinca i zajednice, osmislili smo različita tematska područja, uključujući: razvojne poteškoće djece i mladih, poremećaje ponašanja te njihov utjecaj na obiteljske odnose; kognitivne i emocionalne poteškoće i kvalitetu života osoba s mozgovnim oštećenjem; savjetodavni i terapijski rad u svrhu rehabilitacije, prevencije psihopatologije i unaprjeđenja pozitivnog razvoja; kvalitetu života osoba starije životne dobi i pojedinaca s mozgovnim oštećenjima. Skup se osim toga bavi i odnosom stresa i mentalnog zdravlja koji uključuju i prilagodbu pojedinaca i zajednice na izvanredne životne okolnosti, tradicionalnim i suvremenim teorijskim i metodološkim pristupima u istraživanju mozga i ponašanja, rizičnim i zaštitnim čimbenicima u zdravlju mozga kao i neuroetikom i društveno odgovornim ponašanjem u dijagnostici, istraživanju i liječenju. Cilj i svrha je da na kraju donesemo određene smjernice za daljnji razvoj na području dijagnostike, terapije i rehabilitacije pojedinaca s mozgovnim oštećenjima, razvojnim i drugim poteškoćama, ali i pružimo pomoć i podršku njihovim obiteljima, kao i široj društvenoj zajednici.

Željeli smo da na skupu sudjeluje što veći broj stručnjaka iz Hrvatske i inozemstva te da naše Sveučilište bude prostor u kojem možemo razmijeniti suvremene znanstvene i stručne spoznaje, ali i primjere dobre prakse. Stoga se iskreno zahvaljujemo i svima onima koji su pokazali zanimanje za skup i odlučili doći na Sveučilište kako bi sudjelovali u radu skupa - nekoliko dana prije održavanja samog skupa bilo je već preko 500 registriranih sudionika različitih struka, što ukazuje na izrazitu aktualnost teme u široj društvenoj zajednici.

Skup je rezultat zajedničkog rada svih članova Programskog i Organizacijskog odbora, uz svesrdnu pomoć stručnih službi i djelatnika Hrvatskog katoličkog sveučilišta, te studentica i studenata psihologije Hrvatskog katoličkog sveučilišta, kojima se iskreno zahvaljujemo na izdvojenom vremenu, izuzetnoj suradnji, želji i predanosti u organizaciji skupa. Posebno se zahvaljujemo onim kolegicama i kolegama koji su svoj znanstveni i/ili stručni rad odlučili prikazati upravo na našem skupu. Uz Hrvatsko katoličko sveučilište, financijsku podršku pružio je Grad Zagreb te karitativna organizacija „Renovabis“, a potporu svojim proizvodima pružili su Nestlé Adriatic d. o. o., Misna vina d. o. o., Stjepan Duvnjak i Šimun d. o. o., kojima se iskreno zahvaljujemo.

U ime Programskog i Organizacijskog odbora skupa želimo svima uspješan radni dio programa, zabavan društveni dio te ugodan boravak u predivnom adventskom raspoloženju u Zagrebu. Doviđenja do sljedećeg skupa 2021. godine!

doc. dr. sc. Ljiljana Pačić-Turk
Predsjednica Programskog odbora

doc. dr. sc. Martina Knežević
Predsjednica Organizacijskog odbora

Invited Lectures
Pozvana predavanja

How New Technologies Affect Our Lives and the Lives of Our Children

Manfred Spitzer

Ulm University, Ulm, Germany

Abstract

Digital information technology (IT) in general, and the smartphone in particular, has conquered the globe at an unprecedented scale. With about 5 billion users, the smartphone is the most widely used digital device and also the device on which the most time is spent by the average individual user. In the US, the daily screen time in adolescents is 9 hours per day on average. Smartphones interfere with normal neurobiological, psychosocial, and physical development and thereby produce detrimental effects on health, especially in children and adolescents. Health risks include myopia, weight gain and obesity, musculoskeletal disorders, sleeplessness, hypertension, type-II diabetes, coronary heart disease, stroke, anxiety, depression, irritability, attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), addiction (to some aspects of digital IT as well as to alcohol and nicotine), dementia, and high risk behaviors regarding traffic (accidents) and sex (sexually transmitted diseases). In an educational setting, digital screen media are distracting and interfere with learning, as many studies have shown. The often-claimed beneficial effects, in contrast, have not been empirically demonstrated. On the level of society, smartphones cause decreased interest in, and time spent in and with, nature; increased loneliness; decreased empathy, perspective-taking, and solidarity; a decreased level of trust; increased radicalization and spread of fake-news; increased personality profiling, loss of privacy – and a large scale manipulation of citizens; the erosion of basic principles that form the pillars of our democratic society. Taken together, these findings imply that we should approach smartphone-use in youth with more caution, and in particular, must prevent the damaging effects on health and education of our next generation(s) on our society. We are ill-advised if we trade the health and the well-being (that comes with a good education) of the next generation for mere convenience, and it is irresponsible to put all of us in danger for the profit of the richest companies on Earth.

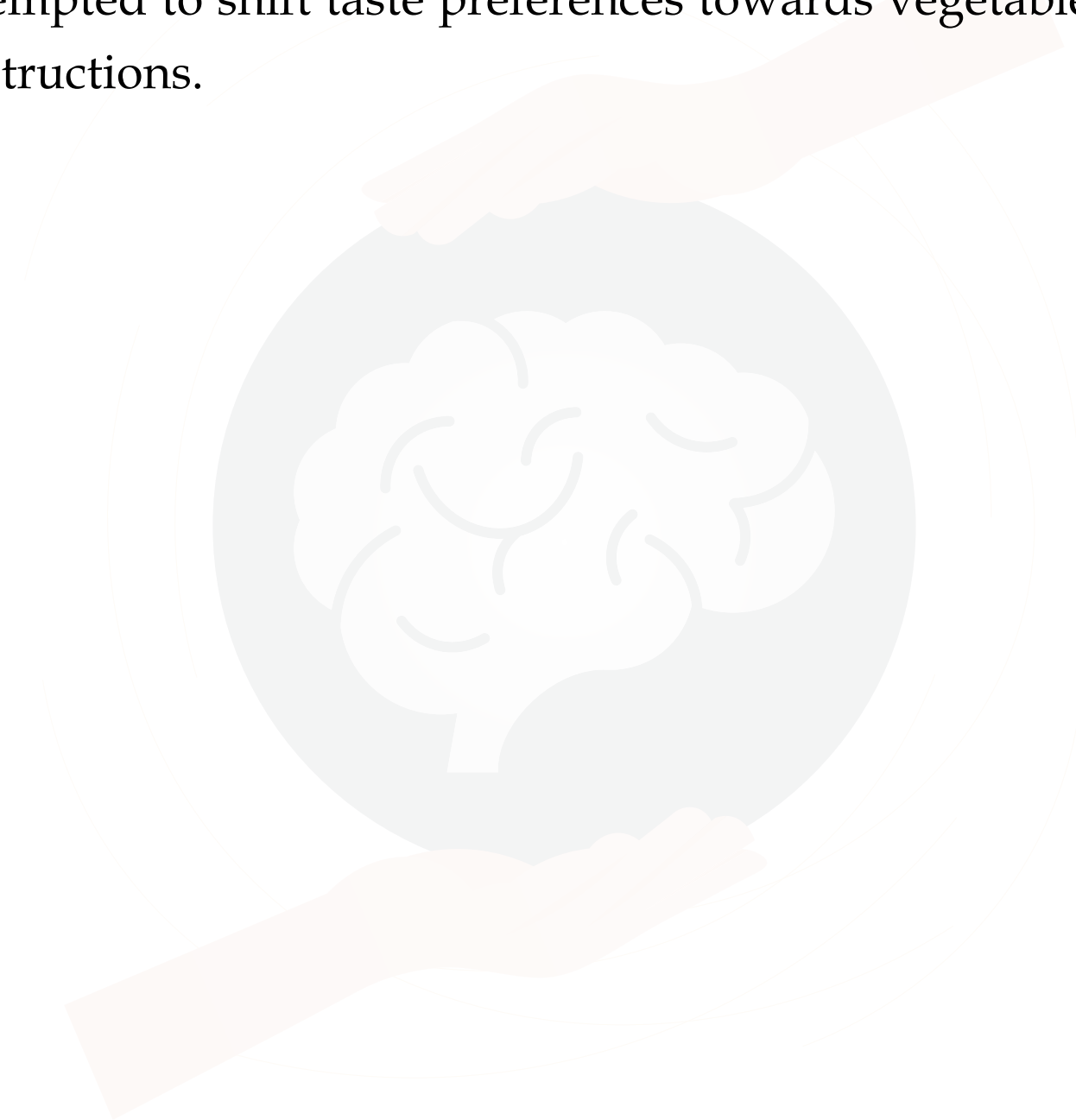
The Psychology of Sustainable Eating

Werner Sommer

Institute for Psychology of the Humboldt University of Berlin, Berlin, Germany

Abstract

For many years, there have been calls to change our eating habits because of the obesity epidemic but, unfortunately without much success. More recently, these calls have become even more urgent because of global warming, asking us to eat more vegetables and fruit and less meat and sweets. In his talk, Professor Sommer will focus on possible venues for accomplishing these changes by altering taste preferences, which can start already before birth. He will also present some of his own research about the determinants of food valuation “in the wild” of a top gastronomy restaurant and he will discuss a recent neurocognitive experiment that attempted to shift taste preferences towards vegetables and fruit by means of post-hypnotic instructions.

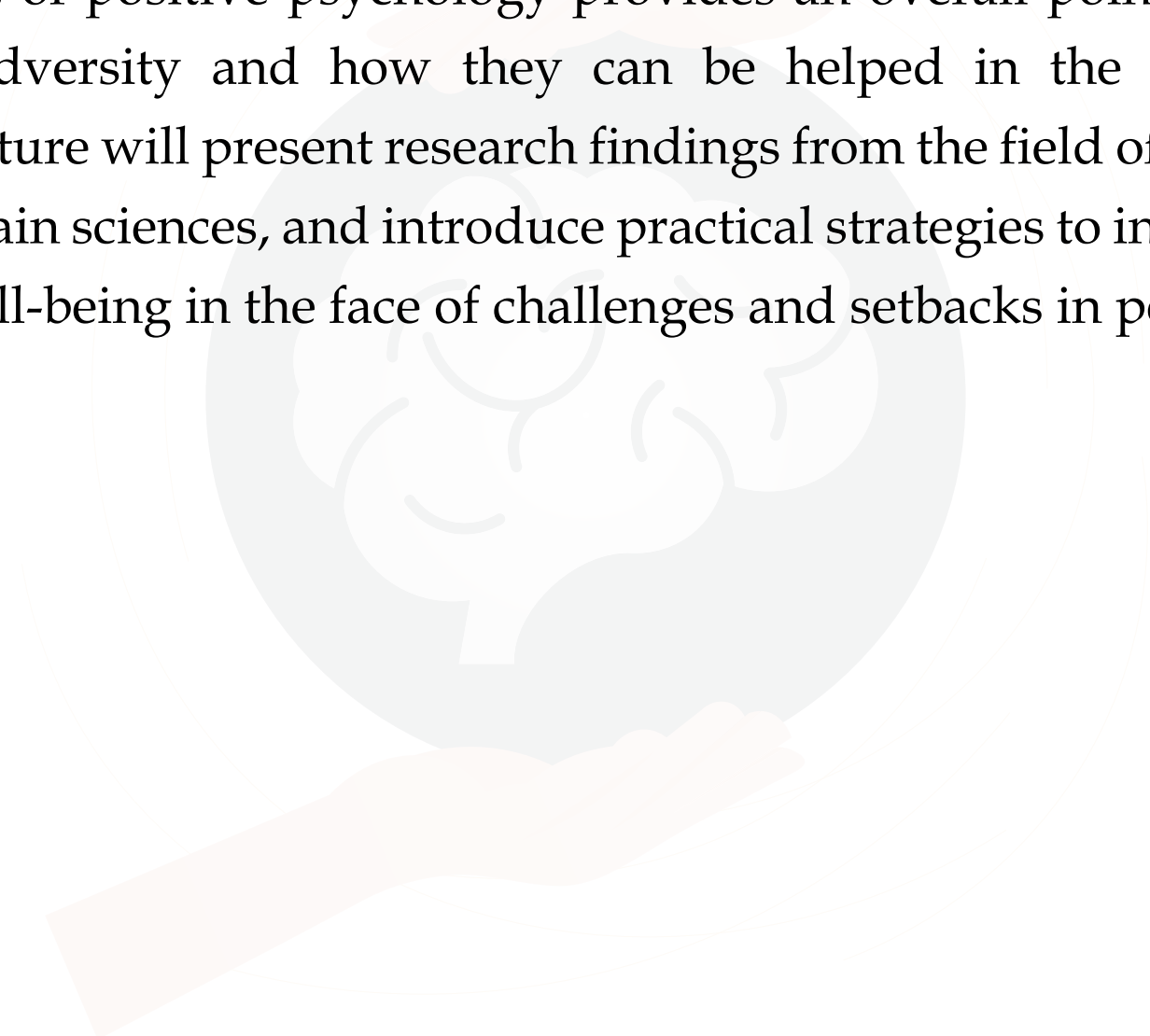
How to Build and Strengthen Resilience: Lessons from Cognitive and Brain Sciences

Nansook Park

University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, USA

Abstract

Experiences of adversity, from minor hassles in everyday life to catastrophic occurrences, are virtually inevitable, but suffering in its wake need not be. Although few people are invulnerable, most are resilient. Following adversity, people are distressed, but most return to the state of relatively healthy functioning they showed before the adversity and some even grow from it. The ultimate goal for anyone, even those who have been traumatized, is to live a happy and fulfilling life, which entails more than relief from suffering or the absence of symptoms. Such a life requires additional skills and conditions. Rather than seeing interventions as attempts to rebuild broken individuals, we should see them as attempts to capitalize on people's strengths and assets to speed their recovery and to build a thriving life. The new perspective of positive psychology provides an overall point of view about how people deal with adversity and how they can be helped in the face of difficult life experiences. This lecture will present research findings from the field of positive psychology and cognitive and brain sciences, and introduce practical strategies to increase one's capacity for resilience and well-being in the face of challenges and setbacks in people's lives.

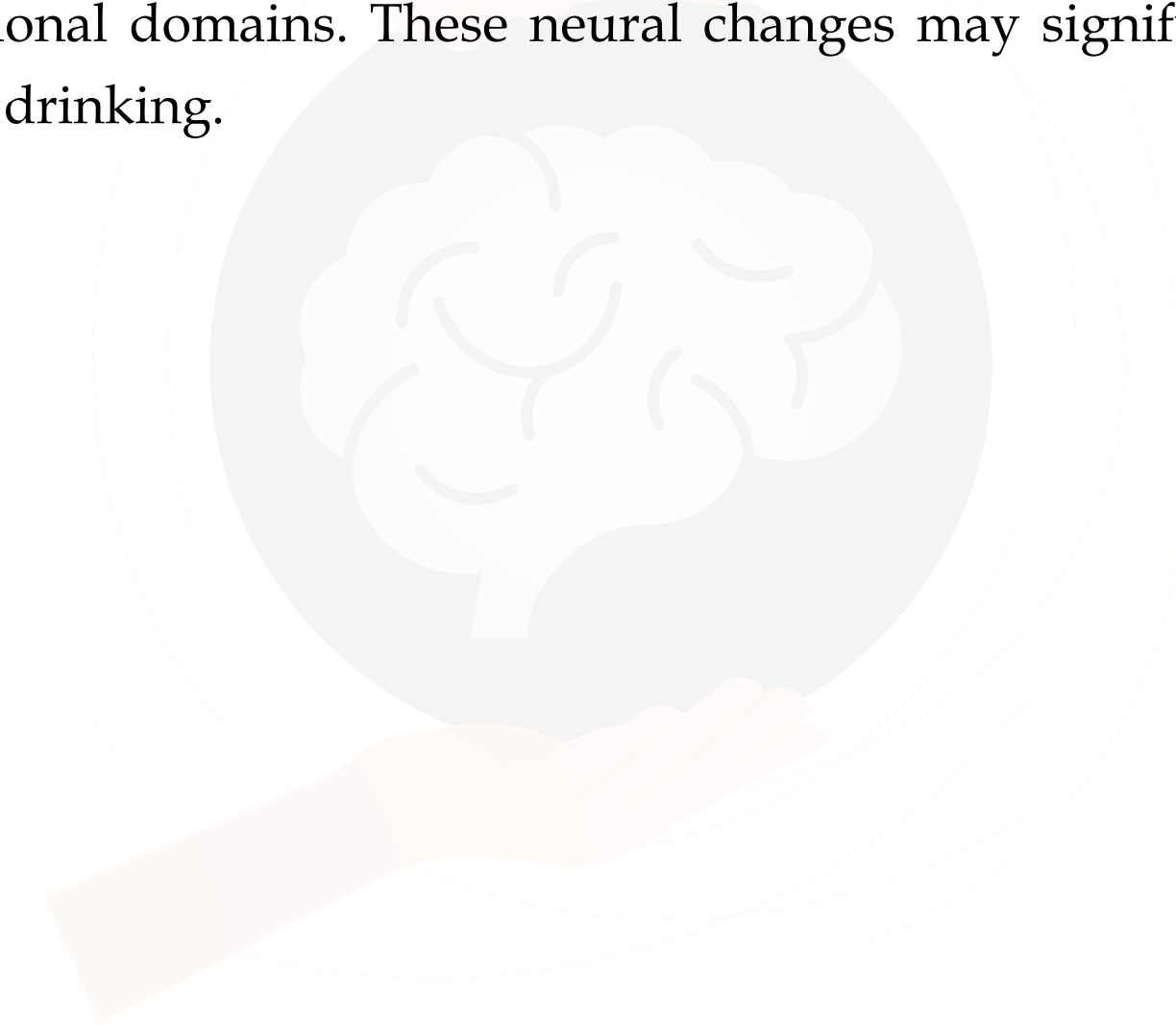
Brains 'N' Booze: Acute Cognitive Neurodynamics and Neuroadaptation to Heavy Use

Ksenija Marinković

San Diego State University and University of California San Diego, USA

Abstract

Alcohol is a widely available and socially accepted beverage so many use it as a social lubricant to break the ice of awkwardness, to unwind, and to enjoy food and company. However, alcohol also interferes with the ability to evaluate situational demands and inhibits maladaptive responses. In a series of studies, we have used complementary imaging methods to examine where and when alcohol changes brain activity during decision-making. Moderate intoxication severely impairs the executive neural network, presumably leading to poor self-control and consequent inability to refrain from more drinking. Alcohol is the most commonly abused substance with high-intensity binge drinking on the rise, especially among young adults. Even in the absence of behavioural deficits, we have found significant neuroadaptive changes in young binge drinkers across different neurofunctional domains. These neural changes may signify early steps toward compulsive problem drinking.

Round Tables
Okrugli stolovi

Digital World: Are There any Mental Health Benefits?

Moderator:

Ljiljana Pačić-Turk, e-mail: ljpturk@unicath.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Participants:

Manfred Spitzer

Ulm University, Ulm, Germany

Gordana Buljan Flander

Zagreb Child and Youth Protection Center, Zagreb, Croatia

Goran Šimić

Croatian Institute for Brain Research, Zagreb, Croatia

Abstract

We live in a digital world, in which a piece of information becomes old as soon as it is read. The results of relevant research on the use of different digital technologies among children, adolescents and young adults in Croatia and other countries will be analysed. Special emphasis will be placed on neuroimaging research results according to frequent use of these technologies. How many hours a day does your child spend on social networks? What about the use of mobile phones? What are the mental health issues connected with the constant being online? How can we help our children to benefit from these technologies? How can we help parents to deal with new type of addiction? We will try to provide you with answers to these questions.

Keywords: Digital World, Digital Technology, Mental Health, Neuroimaging

Traditional Cognitive Games in the 21st Century - Opportunities and Threats: the Case of Contract Bridge

Moderator:

Tihana Brkljačić, e-mail: tihana@pilar.hr

Department of psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Participants:

Samantha Punch

University of Stirling, Stirling, Scotland, UK

Marek Małysa

Gdańsk University of Technology, Gdańsk, Poland

Jurica Carić

Croatian Bridge Federation, Zagreb, Croatia

Drago Diklić

Zagreb Bridge Association, Zagreb, Croatia

Abstract

Traditional cognitive (mind) games are those that require cognitive skills, such as attention, logical reasoning, decision-making and problem-solving, and include the competitive element. Five mind games are recognized as sports by the Global Association of International Sports Federations (ex SportAccord): Chess, Chinese chess (Xiangqi), Draughts (Checkers), Go, and Contract Bridge. Unlike physical sports, which nurture and develop motor abilities, playing mind games improves cognitive competence and helps individuals stay mentally fit. For example, Coyle (2003) reported a decreased risk of Alzheimer's disease in persons engaged in mind-involving activities, such as chess, and Peel (2014) argued that mental activities such as bridge can reduce the risk of dementia. Traditional cognitive games may promote human health and cognition, and contribute to psychological and social well-being. Without exception, research has demonstrated positive associations between regularly playing mind games and having higher cognitive abilities. Longitudinal research has confirmed that participation in chess classes is associated with improvement in intellectual abilities such as memory and verbal reasoning, reading performance, mathematics, and science scores, and also with the acceleration of IQ increase in elementary-age children of both sexes and all socio-economic levels. Cognitive games such as chess, bridge and go were very popular in the middle of the 20th century. However, with the development of video and other computer-related games, the popularity of traditional games has decreased. Although playing computer games may also contribute to better cognitive functioning, they mainly lack the social element, and the mental processes involved seem to be different from those in traditional mind games.

Experts and professionals from various fields (psychology, sociology, medicine, sport science) will discuss topics related to the status of cognitive games in the 21st century, with an emphasis on contract bridge. The main topics of discussion will be:

- (1) Position of mind games in games, sports and leisure activities
- (2) Reasons for declined popularity of traditional mind games in the new millennium
- (3) Possible ways to promote mind games among various socio-demographic groups

Keywords: Mind Sport, Bridge, Traditional Games

Workshops
Radionice

Contract Bridge and Cognitive Skills

Tihana Brkljačić, e-mail: tihana@pilar.hr

Department of psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Ivan Bilušić

Faculty of Philosophy, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Marina Pilipović

Croatian Bridge Federation, Zagreb, Croatia

Goran Dražić

Faculty of Food Technology and Biotechnology, University of Zagreb, Croatia

Abstract

Mind games (mostly chess) have often been used as a platform to research cognitive performance. Research on chess is usually organized along the following dimensions: perception, memory and knowledge. These studies have contributed significantly to the development of cognitive psychology, mainly through the work of De Groot and his colleagues who analyzed cognitive processes related to chess expertise, while Charness, Engle and Bukstel and Keren examined memory processing and perceptual abilities of bridge players. Saariluoma, Hohlfeld, Kalakoski, Gobet, Simon, de Voogt, Retschitzki and Charness studied bridge players to analyze cognitive schemas, learning and decision-making processes, and training methods that would develop certain mental skills. Mind games also had a tremendous effect on the development of AI algorithms and are still widely used to develop, advance, and test various software. The aim of this workshop is to demonstrate the cognitive processes involved in playing bridge. The participants will first be introduced to the basic rules of the game of bridge. Similarities and differences between bridge and other card and board games will be pointed out with respect to the cognitive skills involved. The workshop will include several examples demonstrating various forms of abstract and analytical thinking and decision-making processes involved in the game.

Keywords: Games, Contract Bridge, Cognitive Skills, Problem Solving

How Music Enhances Well-Being: Entrainment, Synchronization, Self-expression

Alessandro Antonietti, e-mail: alessandro.antonietti@unicatt.it

Department of Psychology, Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

Music can contribute to psychological well-being at different levels. Firstly, as studies conducted in different fields have shown, music acts as an entrainment device which leads neurophysiological mechanisms to exhibit regular patterns of functioning, which enable the individual to reach the degree and kind of activation which is relevant to the situation he/she is facing. This produces the sense of “being in tune”, namely, the congruence and consonance between the inner state and the environment. Secondly, music allows persons to operate in a synchronized way, so that they can experience a feeling of closeness and sharing, which lets people perceive to be recognized, accepted, and understood. Interpersonal synchronization is one of the bases of social cohesion and cooperation as well. Thirdly, music helps individuals to express themselves by hinting at self-disclosure and by providing cues and models about how they can represent themselves to others so that they can appreciate the nuances of the meaning they wish to communicate. Consonance with the environment and the requests coming from it, social synchronization, and the facilitation of personal expression foster well-being because the individual, thanks to them, can develop a sense of adequacy and efficacy. In the workshop, the three aforementioned levels at which music supports well-being will be exemplified by making references both to the findings of neuroscientific and psychological research, and to everyday-life situations. Participants will be involved in practical activities aimed at allowing them to personally experience the mechanisms in question. The goal of the workshop is to make participants become aware of the reasons why music is so effective in modulating people’s psychological states and attitudes. The expected learning outcome is the knowledge of the intervention approaches based on music, which can be applied to promote psychological well-being.

Keywords: Music, Entrainment, Synchronization, Social Relations, Communication

Walk a Mile in My Shoes

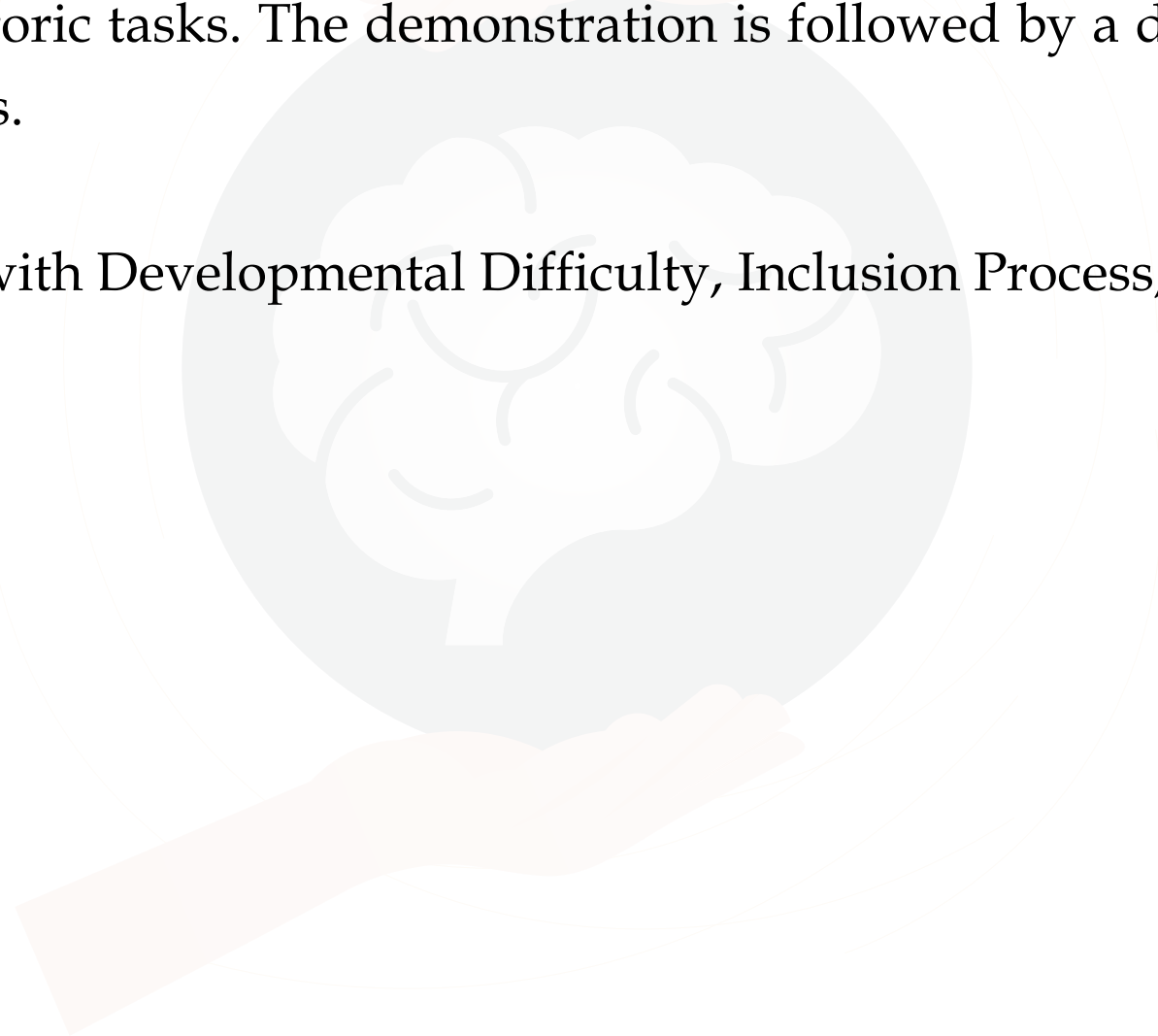
Lana Lučić, e-mail: lana.lucic@pilar.hr

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Abstract

Being a child with developmental difficulty is a struggle. Not being able to follow developmental curve like peers do can lead to frustration and isolation, and the risk of lowered well-being is much higher. One of the ways to support a child in reaching his/her potential is by increasing the level of tolerance in general population and more specifically in their social surrounding. Helping other typically developed children to understand the needs of their peers at a daycare center or in a classroom can lead to enhanced inclusion process and help to engage them more and make friends with a child with developmental difficulty. This workshop aims to capacitate professionals and others interested in implementing genuine inclusion, by giving ideas how to present different struggles children with disability face, by using easy accessible materials and engaging in different oculomotoric and motoric tasks. The demonstration is followed by a discussion on benefits and possible outcomes.

Keywords: Children with Developmental Difficulty, Inclusion Process, Well-being, Tolerance

Susret drugačije vrste – senzibilizacija prema obiteljima s djecom s teškoćama (prema Programu Rastimo zajedno Plus)

Minja Jeić, e-mail: minja.jeic@vrtic-vrbik.hr

Dječji vrtić Vrbik, Zagreb, Hrvatska

Martina Smiljanić

Dječji vrtić Vrbik, Zagreb, Hrvatska

Petra Popović

Dječji vrtić Vrbik, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

U predškolskim ustanovama mnogi roditelji i njihova djeca susreću se možda i po prvi put, s djecom s teškoćama u razvoju, razvojnim rizicima ili zdravstvenim problemima. Često roditelji nisu spremni da njihova djeca (urednog razvoja) borave u istoj odgojnoj skupini i „žive“ zajedno s djecom s teškoćama u razvoju, osobito kada se teškoće manifestiraju, između ostalog, i kroz neprihvatljive oblike ponašanja. Roditelji često imaju predrasude prema djeci s teškoćama u razvoju i zdravstvenim problemima jer nisu educirani i/ili osviješteni ili se jednostavno brinu/boje za sigurnost, zdravlje ili razvoj svoje djece. Ponekad verbaliziraju kako razumiju roditelje djece s teškoćama i znaju kako im je teško, ali još uvijek često smatraju da im nije „mjesto“ u redovnim vrtićima. Također je u velikoj mjeri uvriježeno kako se radi o neodgojenoj djeci te osuđuju roditelje. Radionica „Ja i roditelji djece s teškoćama“ primjer je na koji se način može raditi na osvještavanju odraslih (roditelja, odgojitelja, učitelja, kolega i dr.) o roditeljstvu djetetu s teškoćama u razvoju. Roditeljstvo djetetu sa zdravstvenim problemima, s razvojnim rizicima ili teškoćama u razvoju dodatno je zahtjevno. Samo roditeljstvo nije drugačije, ali ono što jest drugačije ponajprije je količina stresa i novih neočekivanih obaveza, intenzitet straha i neizvjesnosti. Nancy Miller (1994) smatra da roditelj djeteta s teškoćama u razvoju prolazi kroz različite stadije prilagodbe na svoje životne prilike i činjenicu da podiže dijete koje uz sve potrebe koje imaju djeca, ima i dodatne potrebe. Prema njezinim opažanjima i dugogodišnjem iskustvu rada s roditeljima, prilagodba na činjenicu da dijete ima razvojne teškoće ide kroz četiri stadija koji su predstavljeni u radionici. Radionica omogućuje sudionicima prepoznavanje zahtjevnosti roditeljske uloge roditelja djece s teškoćama. Sudionici se upoznaju s procesom prilagodbe na roditeljstvo djeteta s teškoćama. Isto dovodi do povećanja uvida u iskustava roditelja djece s teškoćama kao i osvještavanje promjena u obiteljskom funkcioniranju nakon rođenja djeteta s teškoćom – povećanje uvida u teškoće i probleme u partnerskim odnosima, odnosima s braćom i sestrama i teškoće sa širom okolinom.

Ključne riječi: roditelji, djeca s teškoćama, senzibilizacija

Neurofeedback - trening mozga i uma

Ana Vodanović Kosić, e-mail: anavodanovickosic@gmail.com

Udruga „Ljubav na djelu“, Zagreb, Hrvatska

Ivana Živoder

Mens sana d.o.o., Sveučilište Sjever, Zagreb, Hrvatska

Vera Vrbanić

Hrvatska udruga za biofeedback i primjenjenu psihofiziologiju; Osnovna škola „Dr. Ivan Merz“, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

NFB je metoda samoregulacije temeljena na operantnom kondicioniranju moždane aktivnosti, tj. EEG frekvenciji. Koristeći naprednu tehnologiju koja nam omogućava trenutnu povratnu informaciju o aktivnosti mozga mi s dovoljno treninga možemo naučiti kako kontrolirati i mijenjati tu aktivnost s ciljem poboljšanja zdravlja i izvedbe. Ova se metoda razvija preko 40 godina i danas imamo empirijske i znanstvene dokaze učinkovitosti NFB-a. Svrha radionice je predstaviti teorijsku i empirijsku osnovu primjene neurofeedback metode (NFB) s ciljem upoznavanja stručnjaka s mogućnostima primjene ove metode. Prikazat ćemo razvoj metode i njenu teorijsku osnovu kroz rezultate nekih ključnih istraživanja. Također ćemo prikazati naša iskustva u primjeni ove metode unazad 14 godina, te demonstrirati samu metodu uz odgovarajuću opremu.

Ključne riječi: neurofeedback, razvojne poteškoće, EEG

SWOT yourself - radionica za osnaživanje mladih izbjeglica

Katarina Perić, e-mail: Katarina.Peric@pilar.hr

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska

Mirna Varga

JRS - Isusovačka služba za izbjeglice, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

U sklopu višednevnog treninga za osnaživanje mladih izbjeglica Isusovačke službe za izbjeglice i Erasmus + projekta Stripped of choice, but given a voice! održana je radionica SWOT yourself. Cilj radionice bio je pomoći mladim izbjeglicama da upoznaju sebe otkrivajući svoje osobne snage i slabosti, kao i prilike i prijetnje s kojima se svakodnevno susreću. Glavna aktivnost radionice, kao što je vidljivo u naslovu, bila je SWOT analiza koja se obično koristi u marketingu kako bi se sagledale snage i slabosti, prilike i prijetnje s kojima se suočava određeno poduzeće, no moguće ju je prilagoditi analizi na osobnoj razini. Imajući na umu da su dolaskom u novu državu mlade izbjeglice suočene s izazovima i stresnim događajima prilagodbe na nove uvjete života i novu okolinu, u radionici je stavljen naglasak na osnaživanje i rad na snagama i prilikama više nego ispravljanje slabosti i nedostataka. U ovoj radionici, sudionici će kroz praktične primjere i aktivnosti dobiti uvid u izazove s kojima se susreću mlade izbjeglice, kao i izazove vezane uz rad s mladim izbjeglicama. Uz to, sudionici će se na iskustven način upoznati s aktivnostima radionice kroz individualan i grupni rad, te rad u parovima u kojemu će razmišljati o vlastitim snagama, slabostima, prilikama i preprekama. Također, iskustva i aktivnosti usvojene na radionici sudionici će biti u mogućnosti koristiti u svojem daljnjem profesionalnom radu.

Ključne riječi: SWOT analiza, osnaživanje, mladi izbjeglice

Lažna sjećanja: možemo li vjerovati svojem pamćenju?

Ana Šarić, e-mail: asaric@unicath.hr

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Terezija Buljan

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Tanja Prskalo

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Ljudsko pamćenje iznimno je moćno. Ipak, poznati su slučajevi u kojima je uvjerenje u istinitost ljudskih sjećanja dovelo do dalekosežnih posljedica, poput toga da su izjave sudskih svjedoka uzrokovale osuđivanje nevinih ljudi. Ljudi ipak događaje ne pamte kao slike na video vrpci, nego ih rekonstruiraju. Potaknuti fenomenom izmjene ili iskrivljavanja ljudskih sjećanja, istraživači su uspostavili pojam lažna sjećanja – označava pogrešnu procjenu kognitivnog događaja, poput misli, slike ili osjećaja, kao istinito sjećanje kada ono to nije. Pri pokušaju objašnjavanja lažnih sjećanja koriste se brojne teorije, a trenutno dominantna teoretska objašnjenja su Teorija nejasnog traga i Motrenje izvora informacija. Uz to, najpoznatija paradigma koja se koristi u istraživanju lažnih sjećanja je Deese-Roediger-McDermott (DRM) paradigma koju ćemo demonstrirati tijekom izlaganja. Cilj je ove radionice upoznati sudionike s pojavom lažnih sjećanja i teoretskim objašnjenjima te pojave. Uz to, sudionicima će se demonstrirati lažna sjećanja, osvijestiti društveni konteksti u kojima lažna sjećanja mogu imati važnu ulogu i istaknuti ulogu lažnih sjećanja u privatnome životu. Kroz ovu radionicu, sudionici će imati priliku informirati se o razlici između lažnih i stvarnih sjećanja te njihovim izvorima. Uz to, radionica će ukazati i na novije pojave poput manipulacije informacijama i sjećanjima korištenjem tehnologije te na ozbiljnost posljedica korištenja takve tehnologije.

Ključne riječi: lažna sjećanja, pamćenje, sudsko vještačenje, psihoterapija

Brain Aerobics – (p)ostanite kognitivno fit!

Ana Sladoja, e-mail: anasladoja7@gmail.com

Filozofski fakultet Osijek, Odsjek za psihologiju, Osijek, Hrvatska

Marija Gadžić

Filozofski fakultet Osijek, Odsjek za psihologiju, Osijek, Hrvatska

Sažetak

Što je zajedničko vezanju cipela i rješavanju složenih algebarskih izraza? Iako toga ponekad nismo svjesni, kognitivne sposobnosti uključene su u suočavanje s velikim brojem svakodnevnih izazova. One obuhvaćaju vještine poput percepcije, pažnje, pamćenja, motoričkih sposobnosti, jezika, prostorne i vizualne obrade kao i izvršne funkcije. S ciljem približavanja ovog pojma studentima, predlaže se organiziranje radionice pod nazivom „Brain aerobics – (p)ostanite kognitivno fit!“ u trajanju od 90 minuta na kojoj će 20 sudionika (studentata) dobiti uvid u samu strukturu kognitivnih sposobnosti s obzirom na različitu životnu dob. Ova radionica namijenjena je studentima svih smjerova. Radionica se sastoji od uvodne prezentacije te natjecateljske igre u kojoj će studenti, rješavajući zadatke, testirati pamćenje, percepciju, motoričke sposobnosti i slično. Ciljevi ove radionice su upoznavanje s kognitivnim funkcijama općenito i zadacima koji razvijaju specifične kognitivne sposobnosti; razvijanje kompetencija i vještina za primjenu i provedbu zadataka u svakodnevnom životu u odnosu na određenu dob. Nakon sudjelovanja u radionici, predviđa se kako će sudionici moći prepoznati zadatke mentalnog treninga u svakodnevnom životu, analizirati i testirati vlastite kognitivne kapacitete, samostalno poraditi na vlastitim kognitivnim vještinama u kojima uočavaju slabosti te primijeniti stečena znanja u svrhu prevencije naglog opadanja kognitivnih funkcija u starosti.

Ključne riječi: kognitivne sposobnosti, mentalni trening, neuroplastičnost, prevencija demencije

Bolje da bude(m) tiho: (samo)stigmatizacija osoba koje mucaju

Ivan Milić, e-mail: imilic@unicath.hr

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Mucanje je poremećaj govora koje karakteriziraju prekidi u tečnosti govora, a osim poteškoća u verbalnoj komunikaciji ono utječe i na psihosocijalni život pojedinca. U svijetu muca oko 70 milijuna ljudi, što je oko 1 % populacije. Ljudi koji ne mucaju često mogu krivo protumačiti poteškoće s kojima se suočavaju osobe koje mucaju, što može dovesti do nerazumijevanja. Stoga je cilj ove radionice približiti sudionicima iskustvo mucanja kako bi u svome profesionalnom radu, ali i svakodnevnom životu mogli bolje razumjeti osobe koje mucaju i odnositi se prema njima na prikladan način. Tijekom radionice sudionici će biti upoznati s mucanjem kao poremećajem govora te različitim neurofiziološkim i psihološkim objašnjenjima ovog fenomena. Također, objasnit će se mehanizmi samostigmatizacije koji kod osoba koje mucaju negativno utječu na zadovoljstvo životom povrh samog mucanja. Sudionici će naučiti kako unaprjeđivanje strategija suočavanja sa stresom i izlaganje može spriječiti nastanak samostigmatizacije i pomoći osobama koje mucaju. Polaznici radionice imat će priliku ispitati svoja vjerovanja o osobama koje mucaju, raspraviti ih s drugim polaznicima, te ih usporediti s utvrđenim činjenicama, sve u svrhu ispravljanja netočnih stereotipa. Radionica će završiti upoznavanjem sudionika s poznatim osobama koje mucaju te raspravom o tome kako je ono utjecalo i formiralo njihovu karijeru. Sudionicima će na kraju biti podijeljeni sažeci s najvažnijim zaključcima radionice i konkretnim savjetima za interakciju s osobama koje mucaju.

Ključne riječi: poteškoće osoba koje mucaju, samostigmatizacija, suočavanje sa stresom, vjerovanja o mucanju

Symposiums

Simpoziji

Title of the Symposium:
Games and Play

Symposium Organizer:

Tihana Brkljačić, e-mail: tihana@pilar.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Games are indispensable ingredients of every culture and society. Although we are inclined to associate play with children, there is substantial evidence that play is also crucial for the well-being of adults. Play, in its different shapes and forms, may relieve stress, boost imagination, creativity, attention, memory, divergent thinking, problem-solving abilities, physical and mental fitness, while play deprivation may lead to feelings of futility and despair. Play is integrated in human lives not only in its evident forms such as sports and games (e.g., board or card games), but is also visible in humour and playfulness, various rituals, art, and many other human activities. During the 20th century, play underwent significant changes, both quantitative and qualitative, mainly because of the development of various technologies. First, shortened work hours free up more time to play. Second, thanks to the Internet, resources for play and play partners are easily accessible at any time and from any place. Third, it has become increasingly common and acceptable to assimilate play in daily life. It has become obvious that people prefer playful settings, and many companies have recognized the link between productivity and a fun work environment, adapting accordingly. Finally, video games and online games have become one of the leading industries in the world, and playing games has become the main leisure activity. The aim of this symposium is to further explore various types of play and its association to cognitive and emotional well-being. Tihana Brkljačić from the Catholic University of Croatia will open the symposium with a presentation of quantitative and qualitative research findings related to the motivation of adult play. Dragan Glavaš from the Catholic University of Croatia will present the results of recent research on the motivation of marathon runners. Filipa Čavar, a student at the Catholic University of Croatia, will present a research conducted on gamers and related problematic behaviour. Maria Paluh, a student at the Catholic University of Croatia, will present a research on the effect of body position and body awareness on dancers' dance moves duration and complexity. Marina Merkaš, from the Catholic University of Croatia will be the moderator and discussant of the symposium. She is an expert in developmental psychology with main interests in the fields of family relations, social competences of children, and social and emotional development in childhood and adolescence, but her areas of expertise also include the psychology of adulthood and aging. She has published around 20 scientific papers, among which her most influential contribution is in the area of leisure activities and well-being.

Keywords: Play, Games, Well-Being, Motivation

Oral Presentations within the Symposium

Do Adults Play?

Tihana Brkljačić, Ognjen Staničić, Marshall C. Lewis

The Motivation of Long-Distance Runners over a Period of Training Time

Dragan Glavaš, Tihana Brkljačić, Mario Pandžić, Marko Bićanić, Suzana Obrovac Lipar

Correlates of Video Game Addiction

Filipa Ćavar, Tihana Brkljačić, Draženka Levačić, Sara Štetić, Simona Puhalo, Lucija Bertić

The Role of Embodiment and Body Awareness in Dancers' Perception of Dance Moves Duration and Complexity

Maria Paluh, Dragan Glavaš, Mia Šetić Beg

Do Adults Play?

Tihana Brkljačić, e-mail: tihana@pilar.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Ognjen Staničić

Technical University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Marshall C. Lewis

Zagreb, Croatia

Abstract

The aim of this research was to find out which games adults play and how adults contemplate playing. The research implemented both quantitative and qualitative methodologies. In the quantitative part, 450 participants from various countries were surveyed using comprehensive online questionnaires (in English), which contained various measures of well-being, playing habits, and personality traits. For the purpose of the current study, we analysed the types of games adults play, frequency of play, and playmates. The qualitative part of the research was conducted on 20 adults (in Croatian), who were briefly interviewed about their playing habits and motivation to/not to play. This sample included 10 men and 10 women, aged 40–60. The results of the interviews showed that adults in Croatia do not play very often – on average just a few times per month. Most frequently, they play with children, grandchildren, or pets. Some solitary activities, such as solving puzzles or crosswords, they do not interpret as play, although about $\frac{1}{4}$ of them engage in such tasks on a regular basis. Similarly, about $\frac{1}{4}$ of them play computer games. Board games and parlour games are usually played only on special occasions (e.g., Christmas, birthday celebrations, etc.). Most of the participants stated that they would like to play more and that they miss playing. The main reason for not playing was shortage of time, but a minority also stated that they “don’t play because they have to do serious things” and that “play is for children”. The main motivation to play was to have fun or to entertain others (children, animals). An analysis of the history of their play showed that all participants played on a daily basis before their teens; during high school and college the dominant forms of play were sports, art, party and card games, and after this period, the frequency of all types of play declined.

Keywords: Play, Adults, Motivation

The Motivation of Long-Distance Runners over a Period of Training Time

Dragan Glavaš, e-mail: dragan.glavas@unicath.hr

Department of psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Tihana Brkljačić

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Mario Pandžić

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Marko Bićanić

Trčaona school & club of running (Trčaona - škola & klub trčanja), Zagreb, Croatia

Suzana Obrovac Lipar

Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

What motivates amateur long-distance runners and how that motivation changes over a period of training are especially interesting questions nowadays, when an increasing number of recreational runners push their physical and mental limits and strive to master the half marathon or marathon. Thus, the aim of this research was to measure the dynamics of motivational dimensions over a training period which has the goal of mastering the half marathon. The sample included 110 recreational long-distance runners ($N_f = 92$, $N_m = 18$) with different level of physical fitness who assessed their motivation after the first 5-kilometre run and after the half marathon had been mastered. The motivational dimensions were measured using The Motivation of Marathoners Scale (MOMS). After the half-marathon was mastered, increased psychological coping, affiliation, personal goal achievement and decreased weight concern were detected. Given the results, the potential specific motivational dynamic for long-distance runners with different levels of physical fitness are discussed.

Keywords: Motivation, Long-distance Running, Marathon, Physical Activity

Correlates of Video Game Addiction

Filipa Ćavar, e-mail: fcavar@unicath.hr
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Tihana Brkljačić
Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Draženka Levačić
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Sara Štetić
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Simona Puhalo
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Lucija Bertić
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Video game-related research has grown rapidly during the last few decades. Although many positive aspects of playing were reported, a big emphasis is being put on negative effects of playing video games, focusing on understanding the causes and development of video-game addiction on one's everyday life. The aim of this research was to test the predictive value of traits of dark triad, self-esteem, and flow towards video-game addiction. The research, conducted anonymously via e-questionnaires in December 2018, was open to all video game players. We surveyed 426 Croatian video game players (males = 73%), aged 17-63, with the mean age 24.7 (sd=6.11). All participants engaged in gaming at least one hour a week. The following instruments were included in the questionnaire: Short Dark Triad Scale was used as a measure of dark triad traits – Machiavellianism, narcissism, and psychopathy. The scale consisted of 27 statements, in which participants had to evaluate their own agreement on a 5-point Likert scale. We used a 10-item Rosenberg Self-Esteem Scale to measure the positive and negative feelings about their own self. Flow experience while playing video games was assessed by Flow Short Scale, which contained 13 items in which participants evaluated the extent to which each item related to them, on a 7-point Likert scale. Game Addiction Scale for Adolescents was used to assess video-game addiction. The Croatian validation resulted in a four-factor structure of 19 items, measuring feelings while playing video games in the past six months. Male participants mostly engaged in playing strategy and action games, up to 4.5 hours a week, while female participants mostly played action and simulation video games, with both averaging 1.5 hours a week. The male players mostly preferred playing video games online, with other players, while the female players usually played video games alone. We explained 27% of the variance of video-game addiction using sex, self-esteem, flow, and psychopathy as a dark triad trait. Flow emerged to be the strongest predictor of video game-addictive behavior. While psychopathy turned out to be a positive predictor of video-game addiction, narcissism and Machiavellianism, as the other two dark triad traits did not contribute to the explanation of the variance in video game addictive behavior. The conducted research contributes to the understanding of video game-related addictive behavior, especially in Croatia, which lacks research on this topic.

Keywords: Video Game Addiction, Dark Triad, Self-esteem, Flow

The Role of Embodiment and Body Awareness in Dancers' Perception of Dance Moves Duration and Complexity

Maria Paluh, e-mail: mpaluh@unicath.hr
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Dragan Glavaš
Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Mia Šetić Beg
Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

It is well known that perception depends upon body effort, while attention toward body moments may help or deteriorate a performance, depending on the complexity of the task. Thus, the aim of this research was to investigate the effect of body position and body awareness on the duration and complexity of dancers' dance moves. The sample comprised 41 female dancers aged between 18 and 41 ($M = 24.41$ years), with an average duration of dance practice of 8.06 years ($TR = 1 - 19$ years). The dance pose resulted in estimation of longer duration and higher complexity of dance moves than the sitting pose, while body awareness did not affect the perception of dance moves duration. Furthermore, the results showed that body awareness and embodiment interaction both affect dance moves complexity perception. Body awareness in the sitting pose resulted in lower complexity perception of dance moves, while the effect was not shown in the dance position. The situational and task dependence of the body awareness effect on skilled performance was discussed.

Keywords: Perception, Embodiment, Body Awareness, Dance

Title of the Symposium:
New Perspectives on Individual Differences in Face Processing

Symposium Organizer:

Werner Sommer, e-mail: werner.sommer@cms.hu-berlin.de

Department of Psychology, Humboldt University Berlin, Berlin, Germany

Abstract

The information derived from and provided by faces is important for many aspects of social life (e.g., recognizing individuals and their emotional state and direction of attention; signaling emotions via facial expressions). Individuals differ in their abilities in these functions, which affects their interaction with others. The symposium aims to provide (1) a short overview of the state of research on individual differences in these functions, followed by four presentations about recent findings on (1) the specificity of faces relative to other classes of objects in terms of diffusion processes, (2) individual differences in the integrity of fiber tracts of the brain underlying face processing, (2) neural correlates of eye contact and its modulation by motherhood/oxytocin level and the age of the social partner (adult/infant), and (4) on voluntary production of facial expressions and its modulation by the attractiveness of the interaction partner. The symposium will conclude with a general discussion.

Keywords: Individual differences, Face processing, Face specificity, Eye contact, Facial expression production

Oral Presentations within the Symposium

Individual Differences in the White Matter Integrity of the Face-Processing Brain Network Support Neurofunctional Models

Xinyang Liu, Werner Sommer, Andrea Hildebrandt, Kristina Meyer, Changsong Zhou

Do Individual Differences in Perceived Attractiveness Moderate the Control of Smiles and Expressions of Disgust?

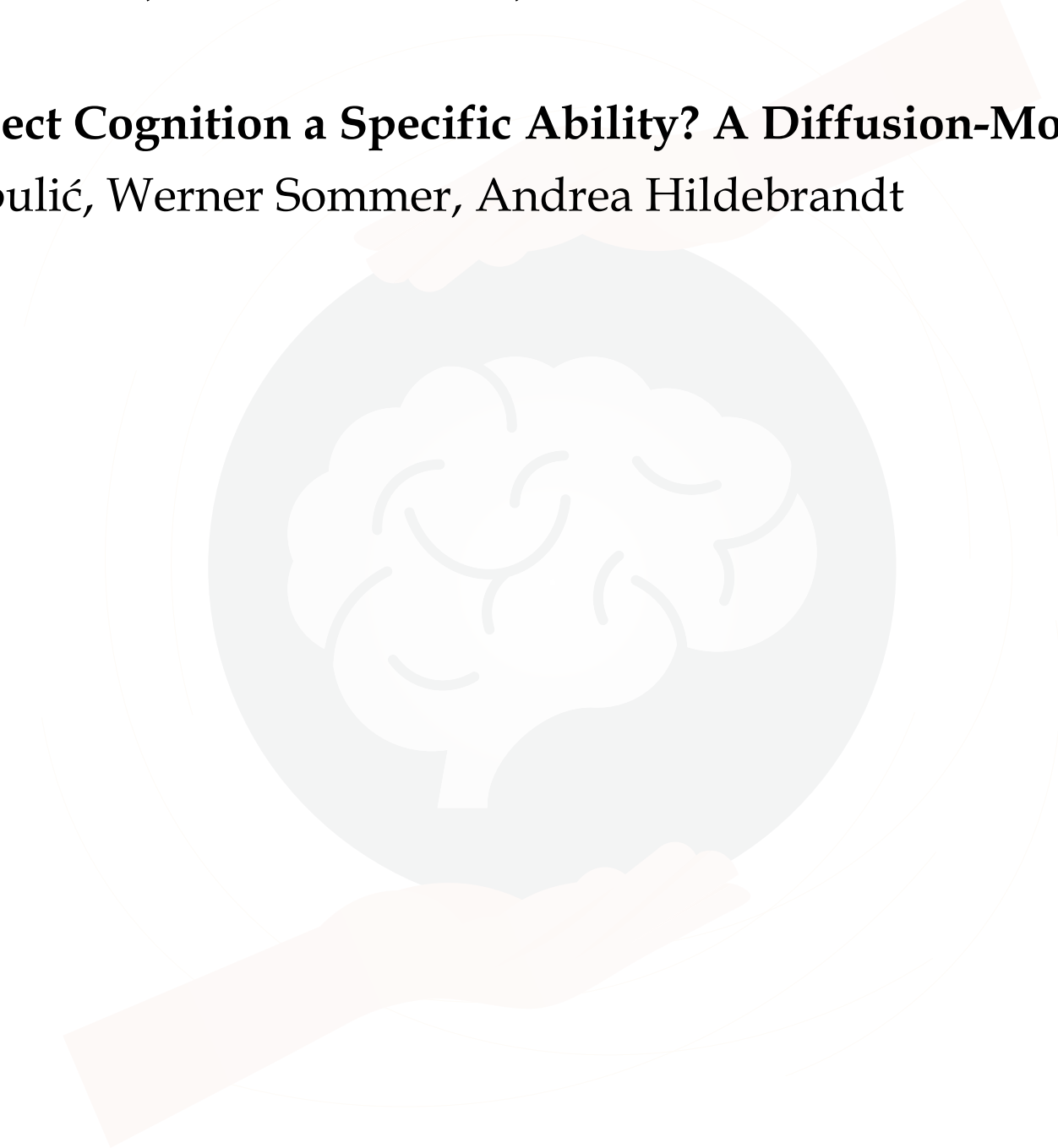
Guillermo Recio, Werner Sommer

Individual Differences in the Neural Correlates of Eye Contact with Adult and Infant Faces

Shadi Bagherzadeh-Azbari, Werner Sommer, Andrea Hildebrandt

Is the Speed of Object Cognition a Specific Ability? A Diffusion-Modeling Insight

Dominik-Borna Čepulić, Werner Sommer, Andrea Hildebrandt

Individual Differences in the White Matter Integrity of the Face-Processing Brain Network Support Neurofunctional Models

Xinyang Liu, e-mail: xinyang.liu@uni-oldenburg.de

Carl von Ossietzky University, Oldenburg, Germany

Werner Sommer

Department of Psychology, Humboldt University Berlin, Berlin, Germany

Andrea Hildebrandt

Carl von Ossietzky University, Oldenburg, Germany

Kristina Meyer

Carl von Ossietzky University, Oldenburg, Germany

Changsong Zhou

Hong Kong Baptist University, Hong Kong, China; Zhejiang University, Hangzhou, Zhejiang, China

Abstract

Face cognition is a crucial social skill of perceiving faces and decoding facial information. Functionally specialized brain regions in face cognition compose a face-processing network at the neural level. However, evidence is limited on whether functional specialization within the face network is also reflected in structural connectivity patterns. In the current study, we investigated individual differences in white matter integrity of brain fibers within the face-specific network and the whole brain. Based on high-quality imaging data of 1051 participants from the Human Connectome Project (www.humanconnectome.org/study/hcp-young-adult), we traced global fiber bundles and specific fibers between localized face-selective brain regions. Individual tract-averaged fractional anisotropy (FA) values were analyzed using structural equation modeling (SEM). The results showed that apart from the variance accounted for by a general factor indicating global fiber quality, individual differences in white-matter integrity within the face network can be explained by additional factors. These factors correspond to the core and extended networks suggested in the classic neuro-functional models of face processing. Furthermore, this specificity in brain structural and functional correspondence showed a right-hemisphere dominance, as widely reported in studies of face cognition. The present research provides evidence that the structural connectome-serving face processing can be separated from the whole brain connectivity on the basis of individual differences in fiber tract integrity. The findings shed light on a potential brain structural substrate of the functional hierarchical system in face processing, indicating that one cause of individual differences in face cognition may be variations in fiber tract integrity.

Keywords: Diffusion Tensor Imaging, Face Network, Neuroanatomy

Do Individual Differences in Perceived Attractiveness Moderate the Control of Smiles and Expressions of Disgust?

Guillermo Recio, e-mail: guillermo.recio@uni-ulm.de

Ulm University, Ulm, Germany

Werner Sommer

Department of Psychology, Humboldt University Berlin, Berlin, Germany

Abstract

We investigated facilitation and interference effects in the production and control of smiles and expressions of disgust, and moderation effects due to individual differences in perceived attractiveness. A group of 26 men observed the portraits of women and indicated whether they found the women attractive. In the second part of the experiment, two letters instructed the participants to either smile or show a facial expressions of disgust. The facial expressions requested in the instruction and the one shown in the picture could be congruent (e.g., smile requested as response while a picture of a women smiling is shown on the background) or incongruent (e.g., disgust requested as response while a picture of a women smiling is seen on the background as a distractor). Performance-posing and controlling facial expressions were measured using computer software, while EEG was recorded. The results revealed performance facilitation in the congruent conditions (faster and more accurate responses) and interference in the incongruent conditions (slower and less accurate control). The analysis including facial attractiveness revealed that the response accuracy for expressions of disgust decreased when the women on the pictures were perceived as more attractive. The data from event-related potentials revealed a modulation of the N2 associated with congruency, possibly reflecting a conflict emerging from the mismatch between the facial expression requested in the task and the one shown in the stimulus as a distractor. Ignoring facial expressions of disgust seems to demand more top-down attentional control than ignoring smiles.

Keywords: Emotion Expression Production, Stroop, Attractiveness, Event-related Potentials

Individual Differences in the Neural Correlates of Eye Contact with Adult and Infant Faces

Shadi Bagherzadeh-Azbari, e-mail: shadi.bagherzadeh@hu-berlin.de
Humboldt University Berlin, Berlin, Germany

Werner Sommer
Department of Psychology, Humboldt University Berlin, Berlin, Germany

Andrea Hildebrandt
Carl von Ossietzky University, Oldenburg, Germany

Abstract

Humans as social species intensely use their faces for transmitting social signals. Therefore, emotional facial expressions and eye gaze are highly relevant for social interaction. It has been demonstrated that higher levels of the hormone oxytocin facilitate facial-expression decoding, especially by increasing the focus on the eye region. Furthermore, it has also been discussed that increased basal oxytocin levels in early postpartum mothers are associated with more intense parenting behavior, including gaze-sharing. We investigated the effects of early postpartum motherhood on the neural signals of eye contact and perceiving emotion expressions. Event-related brain potentials were recorded from 58 mothers of infants and 56 nullipara women to the presentation of pictures of adult and infant faces. Pictures were presented with happy, angry, or neutral expressions and with either a left- or right-averted or a direct gaze. After the 1.5-second gaze direction (but not expression) changed, the participants detected occasional non-change trials. Following the ERP experiment, blood samples were taken and analyzed for Oxytocin and Cortisol. In line with previous studies, N170 amplitudes were larger to the averted than to the direct gaze, both at trial start and during the gaze change. This effect was more pronounced on the infant than adult faces. There was no effect of motherhood. The analysis of the relationships of ERPs and hormones levels is in progress and will be reported at the conference. These preliminary results indicate a specific increase of sensitivity in the eye-contact detecting system for infant faces independent of motherhood status.

Keywords: Eye Contact, Motherhood, Oxytocin, Infant Faces

Is the Speed of Object Cognition a Specific Ability? A Diffusion-Modeling Insight

Dominik-Borna Čepulić, e-mail: dcepulic@gmail.com

Department of psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Werner Sommer

Department of Psychology, Humboldt University Berlin, Berlin, Germany

Andrea Hildebrandt

Carl von Ossietzky University, Oldenburg, Germany

Abstract

Recognizing objects in our surroundings swiftly and efficiently is essential for our daily functioning. The research of individual differences suggests that the speed of object cognition (SOC) is an ability independent of the general speed of processing. However, processing speed is a complex phenomenon which is determined by different psychological aspects: stimulus encoding, stimulus processing, motor reaction, personality, etc. These aspects have rarely been studied independently. Furthermore, studies typically analyze performance speed in correct trials and neglect the information stemming from error trials. Diffusion model (DM) integrates the information from both correct and error trials and yields meaningful parameters describing different psychological aspects influencing the speed of processing: Drift rate illustrates the speed of evidence accumulation, boundary separation accounts for the processing time related to response caution, and non-decision time stands for the duration of stimulus encoding and motor response. Here, we applied a DM to extend the previous findings about SOC and investigate the relationship of SOC and the general speed of processing in a novel way. A sample of N=179 participants worked through an old/new recognition task for ten object categories and further choice reaction-time tasks from the Ulm Speed Battery. For each object/task condition, person-specific DM parameters were estimated and analyzed within the structural equation modeling framework. The general speed of processing explained a substantial but a varying amount of SOC variance in all three DM parameters. The largest portion of the SOC variance was explained in the boundary separation parameter, while the smallest portion was explained in the drift rate. These results confirm the previous indications that SOC is an ability independent from the general speed of processing. However, they suggest that the speed of evidence accumulation (indicated by drift rate) is a more specialized aspect of SOC than the speed related to response caution (indicated by boundary separation) or encoding and motor response (indicated by non-decision time).

Keywords: Speed of Object Cognition, Processing Speed, Diffusion Modeling

Title of the Symposium:

Psycho-Social Determinants and Consequences of Playing Bridge

Symposium Organizer:

Tihana Brkljačić, e-mail: tihana@pilar.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Over 100 million people worldwide play Contract Bridge. Bridge is one of five mind sports recognized by the Global Association of International Sports Federations (ex SportAccord). However, unlike chess, bridge has not often been a subject of scientific research. It is only in recent years that researchers from various disciplines, who study predispositions and effects of playing bridge, have started to collaborate and share their knowledge, theories, and results. The present symposium is a continuation of the two conferences on bridge held in Poland in 2017 and 2018. In rare earlier scientific studies, bridge was found to be one of the most challenging human leisure activities, one that helps in the development and maintenance of cognitive functions, prevents dementia and similar diseases, and has positive effects on the immune system. In more recent studies, authors have found that playing bridge contributes to the well-being of senior players by increasing their sense of accomplishment and affiliation. The aim of this symposium is to present and exchange theoretical knowledge, methodology issues, research findings, and practical applications of bridge-related studies. In this symposium, the recent work on bridge by four authors from three different fields (Sociology, Medicine and Psychology) will be presented. Samantha Punch from the University of Stirling will open the symposium, presenting results regarding interactions within the mind sport, well-being, healthy ageing and social connection as experienced in the bridge community. Kevin Judge from the University of Stirling will present preliminary findings from his PhD research on learning processes in new players. Lana Lučić from the Ivo Pilar Institute of Social Sciences will present her research on the well-being of bridge players and differences between those who play regularly and occasionally. Marek Malysa from the Gdańsk University of Technology will present a research on using bridge to alleviate symptoms of cognitive deterioration among patients with diagnosed mild cognitive impairment. Tihana Brkljačić from the Catholic University of Croatia will serve as a host, moderator and discussant of the symposium. Her main scientific interests are in the field of well-being, leisure time, communication and play. She teaches Psychology of Games and Play at the Catholic University of Croatia. She has been studying the well-being and motivation of bridge players and has published several scientific papers on the topic and presented this research at international conferences.

Keywords: Mind Sport, Bridge, Play, Determinants, Consequences

Oral Presentations within the Symposium

Keep Bridge Alive: Challenges and Opportunities

Samantha Punch

Opening Bids: Evaluating Learning Approaches Through Playing the Game of Bridge

Kevin Judge

Contract Bridge - Does Frequency of Play Matter?

Lana Lučić, Tihana Brkljačić

Bridge and Alzheimer's Disease

Marek Małysa, Włodzisław Duch, Kornelia Kędziora-Kornatowska, Krzysztof Rubacha, Piotr Błajet

Keep Bridge Alive: Challenges and Opportunities

Samantha Punch, e-mail: s.v.punch@stir.ac.uk

University of Stirling, Stirling, Scotland, United Kingdom

Abstract

The University of Stirling has launched the global Keep Bridge Alive campaign in order to establish the academic study of the Sociology of Bridge and to communicate messages about the benefits of bridge beyond the bridge world. This emerging academic field explores interactions within the mind sport, well-being, healthy ageing, and social connection as experienced in the bridge community. The key goals of this research are to transform the image of bridge, increase participation, and enhance the sustainability of the mind sport. The Keep Bridge Alive (KBA) project also aims to attract new players to the mind sport by adopting innovative and collaborative approaches (including targeted resources aimed at children, young people, families as well as policy-makers, employers and teachers). A part of the aim of KBA is to promote the benefits of bridge (well-being/social connection/brain fitness/skill development) with the key goal of getting more people of all ages to play bridge. KBA is also setting up a global network of interested parties to share best practice, pool resources, and develop an evidence-base to re-brand and grow the bridge world. This presentation will present some of the work currently undertaken by the KBA researchers and flag up some of the ongoing challenges faced with engaging so diverse a group of stakeholders and participants. KBA is still in its infancy and as such welcomes feedback from all those interested in bridge, minds sports and healthy ageing.

Keywords: Mind Sport, Bridge, KBA, Global Network, Benefits of Bridge

Opening Bids: Evaluating Learning Approaches Through Playing the Game of Bridge

Kevin Judge, e-mail: kevin.judge@stir.ac.uk

University of Stirling, Stirling, Scotland, UK

Abstract

In the development of this PhD research project *Bridging the Gap: An Exploration of Transitions in Play Through the Lifecourse* focus has gravitated towards understanding the relationship between learning and play. This relationship includes an appreciation of the challenges and motivations that can manifest during this transition. At the heart of this paper is an understanding that the complexity of the game can present a conflict between learning and play and an opportunity to review approaches to learning informed by research experiences. Set in rural Scotland, the University of Stirling Bridge Club has provided students, staff and the local community with an opportunity to bond through the learning of the card game of bridge within a unique educational experience and environment. During an 8-week period of participant observation, the inclusion achieved from such diverse groups means greater acknowledgement and understanding has formed around the learning process and potential for transitions in play. With initial acceptance of the leap from leisure to serious leisure involved in these periods of play, it is a differentiation that represents commitment and involvement that results in the systematic development of specialised skills, techniques and experiences. Arguably, learning in play does encourage greater commitment under informal conditions as an approach that can be transformative for obtaining the skills, techniques and experiences needed for bridge. Indeed, flexibility, reflection and self-direction can support successful learning by prompting new perspectives on the process. However, new players will have amassed experiences that can be highly influential to commitment and involvement that may impact upon these transitional processes. Therefore, learning to play bridge can be viewed as a dialectical transition; one that reflects the individual and society. This paper will explore learning approaches through the experiences of observations from the bridge tables that reflect upon the challenges and motivations for members, and how these may affect involvement and transitions in play.

Keywords: Mind Sport, Bridge, Learning Approaches, Beginners, Play

Contract Bridge – Does Frequency of Play Matter?

Lana Lučić, e-mail: lana.lucic@pilar.hr

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Tihana Brkljačić

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Contract bridge is a mind sport played by people of all types and from all walks of life. In this current study, we compare players who engage in the game more or less frequently. The aim of this study was to explore the relationship between the frequency of playing bridge and demographics and some indicators of well-being. The research was conducted online via comprehensive battery of questionnaires related to playing games in general and well-being. The questionnaire was in English, open to all adults, and shared via social networks. Although the main target group was bridge players, others could participate as well. Out of the total sample of 502 respondents, only those who play bridge at least a few times a year were selected for this study (N=121). Those were divided into two groups: The first group consisted of 83 players who play bridge at least once per week. The majority of them were male, full-time employed, married with kids, holding a university degree, with the average age of 45.9 (sd = 17.17). The other group consisted of 38 individuals who played bridge at least once a month. The majority of them were male but they were mostly students and single with no kids (61%) and the average age was 38.4 (sd = 18.31). The two groups did not differ in the level of happiness or satisfaction with health, but those who played more often were significantly older. To make groups more comparable, we selected only participants under 40 years of age and compared them regarding the studied variables. The group of frequent players under 40 comprised 28 participants, while the group of seldom-playing comprised 25 participants. The comparison of these two groups showed that the participants who played bridge at least once per week rated their health better, were more satisfied with their personal relationships, and received more social support.

Keywords: Mind Sport, Bridge, Well-being, Frequency of Play

Bridge and Alzheimer's Disease

Marek Małyś, e-mail: marekmalysa4@gmail.com

University of Technology of Gdańsk, Gdańsk, Poland

Włodzisław Duch

Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland

Kornelia Kędziora-Kornatowska

Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland

Krzysztof Rubacha

Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland

Piotr Błajet

Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland

Abstract

It is well known that the game of bridge provides both mental stimulation and social engagement, and both these components are found to be protective factors that may decrease an individual's risk of developing dementia. The aim of this field study was to observe how people with Alzheimer disease behave when introduced to the game of bridge and to monitor possible changes in behaviour after six months of regular bridge sessions. The research was conducted in 2018 at "Centrom Alzeimera" in Warsaw, which is a modern day clinic implementing various treatments. At the first meeting, there were 40 people in the group, all of whom were over 60 years of age and with diagnosed MCI (mild cognitive impairment). After a short informative session, 20 of them decided to try to learn bridge. These 20 persons received beginner lessons in bridge, and 12 of them learned enough so that they could play, and played regularly on a weekly basis for another six months. During this period, researchers observed the participants' skills of counting, understanding the rules, taking tricks and making basic plans, and the general status of patients. The findings suggest that at the end of this period the participants not only understood the basic rules and played better, but their counting skills and abilities to do sequential planning got better, while their general condition improved.

Keywords: Mind Sport, Bridge, Alzheimer Disease, Dementia

Title of the Symposium:
Violence and Relational Family Therapy

Symposium Organiser:

Tanja Repič Slavič, e-mail: tanja.repic@teof.uni-lj.si

Faculty of Theology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

The symposium will include a presentation of the research results conducted within the project "The Process of Solving Physical and Sexual Abuse and Relational Family Therapy" led by Dr. Tanja Repic Slavic and partly financed by the Public Research Agency of the Republic of Slovenia (project no. J5-9349). The authors – Dr. Barbara Simonič, Dr. Saša Poljak Lukek, Dr. Christian Gostečnik, Dr. Sara Jerebic, and Assistant Tanja Valenta, who are all experienced family and marital therapists – will present the research findings, showing how relational trauma is experienced during early childhood, creating a prerequisite for adult violence in the brain. The development of synapses in the brain stops and literally freezes. In the brain that has no developed synapses and an established regulatory system, uncontrolled violent behaviours can occur in adulthood. An individual suppresses anger in a completely wrong way and often through domestic violence. In addition to the fact that all violence in the upbringing of the child is unacceptable and there is zero tolerance for it, any physical punishment of children is a reflection of the wrong regulation of repressed effects in the parents. In this way, violence is only transmitted to the next generation, that is, children. Violence experienced in childhood is manifested in adulthood, in the previously mentioned uncontrolled violence, and many other symptoms. With the help of a video of the therapy, we will clearly show how the model of relational family therapy resolves this vicious cycle of violence. Sexual abuse is deeply embedded in the brain and body of a child. With the example of partner therapy, we will show how relational family therapy and a technique called brainspotting transform the unresolved emotions created by sexual abuse, which allows partners to start a new era in their partner life. We will show the strong effects of violence on childhood brain development, which are manifested in adulthood, in the process of grief in the case of violent death. The anterior part of the brain, which plays a very important role during the normal mourning process and facilitates the process itself, freezes during mourning caused by violent death and mourning can become complicated.

Keywords: Relational Trauma, Child Punishment, Aggression, Violent Death, Sexual Abuse, Relational Family Therapy

Oral Presentations within the Symposium

Mourning in Case of a Violent Death

Tanja Valenta

Relational Family Therapy and Resolving Violence

Christian Gostečnik

Physical Violence in Family and the Role of Self-Control

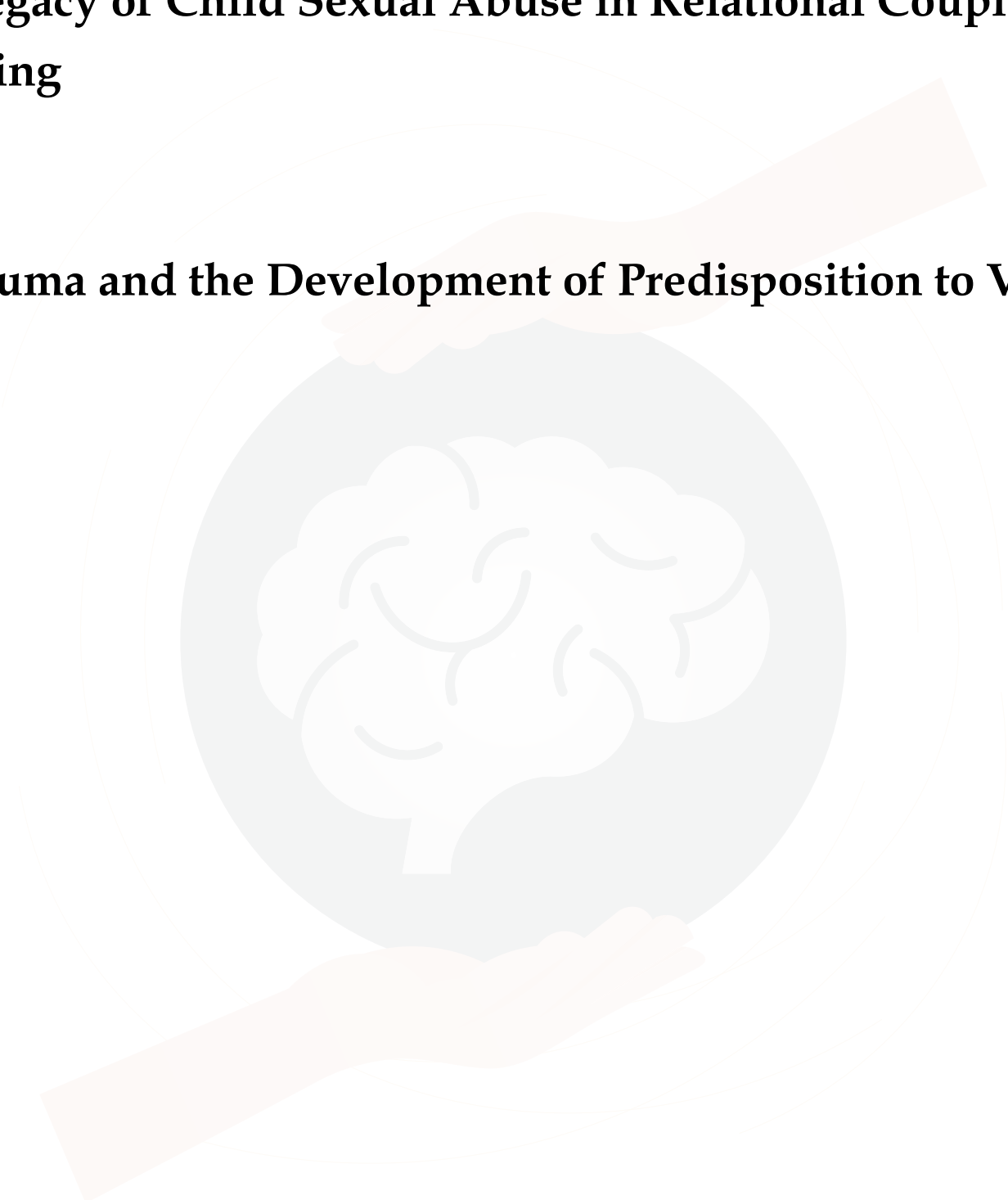
Saša Poljak Lukek

Transforming the Legacy of Child Sexual Abuse in Relational Couple Therapy with the Power of Brainspotting

Sara Jerebic

Early Relational Trauma and the Development of Predisposition to Violence

Barbara Simonič

Mourning in Case of a Violent Death

Tanja Valenta, e-mail: tanja.valenta11@gmail.com

Faculty of Theology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

In the case of a violent death, the traumatic experience is related to the grieving process itself. Violent death is considered death in war, death by murder or suicide. It is the same in the case of a natural or traffic accident. According to various studies, grieving can become complicated in the case of violent deaths from 12.5% to as high as 78%. People who suffer from complicated grief are essentially frozen in emotion or stuck in a state of chronic sadness for another 12 months or longer after the death of a loved one. A violent death is not only sudden, it is violently caused by another person and is fundamentally different from natural death in terms of the feelings of a surviving family. The devastating effect of a violent death reverberates throughout the family system. A damaged body can be a recurring image in the memory of years after death, especially in those who have witnessed the death. The consequences can be manifested in form of PTSD. The feelings that are there are very strong guilt and shame, especially when it comes to suicide or murder, and a lot of anger, often in cases of death in violent conflicts or disasters. In this paper, we will pay special attention to the psychobiological processes in an individual who faces at once two difficult and quite different challenges. The anterior part of the brain, which plays a very important role during the normal mourning process and facilitates the process itself, freezes during mourning caused by a violent death and mourning can become complicated. With the help of the relational family model of therapy, we can come into contact with the unresolved and repressed emotions associated with the mode of death and which are unknowingly transmitted into current relationships.

Keywords: Violent Death, Complicated Grief, Neurobiology, PTSD

Relational Family Therapy and Resolving Violence

Christian Gostečnik, e-mail: christian.gostecnik@teof.uni-lj.si

Faculty of Theology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

Violence experienced in childhood is manifested in adulthood, through uncontrolled aggression and many other symptoms. Violence is written in the neurobiological system in the body. With the help of a video of the therapy, we will clearly show and explain how the model of Relational Family Therapy resolves this vicious cycle of violence.

Keywords: Uncontrolled Aggression, Relational Family Therapy

Physical Violence in Family and the Role of Self-Control

Saša Poljak Lukek, e-mail: Sasa.PoljakLukek@teof.uni-lj.si

Faculty of Theology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

Self-control seems to be strongly associated with all forms of family violence, since abusers often use violent behaviour impulsively and regret their actions later. Self-control is identified as the capacity and the willpower to stop, override, or alter unwanted behaviour; in order to prevent violence, self-control is necessary to restrain aggressive impulses or, in case of victim self-control, to protect oneself from future violence. Family members with a history of violence are often unable to restrain such impulses and the cycle of violence continues. Empirical evidence and therapeutic trials have shown that self-control in case of violence should be considered not just a deliberate action, but mostly automatic or implicit behaviour. Abusers are unable to stop their violent behaviour and the victims are unable to walk away from an abusive relationship. The development of specific self-regulation in early life can explain the multi-generational transfer of violence as well as the cycle of violence. The experience of violence causes dysregulated responses to stressful events. In case of violence, self-regulation is based on dysregulated emotions and behaviour, and the person is unable to control the duration and intensity of emotions. Dysregulated states lead to a belief that the use of self-control does not help to achieve the desired goal, or to the experience that with the act of losing control, one can physically calm down. One often even gets desired attention in the relationship when losing control of one's behaviour. In order to change violent behaviour, abusers must experience the benefits of self-control in relationships. With new experiences, they are able to effectively use self-control when managing violence in family settings.

Keywords: Physical Violence, Self-control, Self-regulation, Family

Transforming the Legacy of Child Sexual Abuse in Relational Couple Therapy with the Power of Brainspotting

Sara Jerebic, e-mail: sara.jerebic@teof.uni-lj.si

Faculty of Theology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

Sexual abuse in childhood is a traumatic event that marks individuals in different areas of their functioning. Research shows that they experience more psychological consequences and problems in interpersonal relationships than the individuals who have not suffered sexual abuse. In intimate couple relationships, they are more likely to report divorce, lower satisfaction, problems with trust, sexuality and communication. Sexual abuse is related to the body and sexuality, which can cause sexually abused partners to use the automatic defence of dissociation to protect themselves from strong sensations that result from unprocessed trauma and emerge in their intimate couple relationship. Because of the consequences they are often not even remotely associated with sexual abuse trauma, couples often seek help in the form of couple therapy, which provides an important conceptual framework for dealing with traumatic experiences. Understanding, an appropriate processing of the effects of trauma, and mutual concordance are essential for both partners as well as for marital therapists who offer therapy to couples with the experience of abuse. This contribution will present the case of a couple attending relational couple therapy in which Brainspotting, a strong therapeutic tool, was applied. By means of Brainspotting, we discovered and processed traumatic memories which could not be accessed solely through conversation. The couple has experienced positive changes in their sexuality, communication, emotional experience and interconnectedness. With this article, we want to contribute to a better understanding of sexual abuse trauma in connection with intimate couple relationships and the process of relational couple therapy in dealing with trauma in intimate couple relationships by means of the Brainspotting method.

Keywords: Sexual Abuse Trauma, Intimate Relationship, Relational Couple Therapy, Brainspotting

Early Relational Trauma and the Development of Predisposition to Violence

Barbara Simonič, e-mail: barbara.simonic@teof.uni-lj.si

Faculty of Theology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

Domestic violence, where a family member tries to control a partner or other family members in ways that intimidate or oppress them, is a particularly problematic aspect of violence and has many consequences. The causes for violence are very complex – some risk factors for violent behaviour are more accessible to the individual's control, while others are less, as they are rooted in general schemes of belief at the social level, or they represent the unconscious spheres of the individual's personality. The psycho-biological developmental perspective emphasizes that early experiences in relations with caregivers influence the development of the organic basis of our personality and they are imprinted in the brains that are responsible for the processing of conscious and unconscious information throughout life. In human infancy, relational trauma interferes with the experience-dependent maturation of the brain's coping systems, and therefore, has a long-lasting negative impact on the life processes (problems in processing socio-emotional information, in the regulation of bodily states, the capacity to cope with emotional stress, the corporeal and emotional self and fast-acting regulatory operations). Neuroscientific research suggests that such processes and appropriate emotional (affect) regulation may be an important link in the manifestation of aggression and violence. The inability to regulate strong emotions due to underdeveloped brain regulatory functions and coping capabilities can lead to violence. The presentation will focus on the basic dynamics of family relations and parenting, which are relevant to the formation of the possible development of the predisposition to violence. According to a psycho-neurobiological model of development in primary relationships with parents, we can find early aetiology of a predisposition to violence in the adult life of children. The violent people of the future are now babies who will have problems in appropriate affect regulation.

Keywords: Parenting, Child Development, Violence, Attachment, Neurobiology

Naslov simpozija:
Kognitivne funkcije u shizofreniji

Voditelj simpozija:

Dalibor Karlović, e-mail: dalibor.karlovic@gmail.com

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Kognitivni simptomi shizofrenije prisutni su u gotovo svih oboljelih od ove bolesti, ali u spektru raznolike simptomatologije shizofrenije predstavljaju zapravo najmanje istraženu skupinu simptoma. Posljedica je to činjenice da je psihijatrijska praksa dugo vremena koristila dihotomnu podjelu simptoma shizofrenije na pozitivne i negativne, te su time drugi simptomi većinom postajali dijelom negativne simptomatologije i u konačnici bivali praktički zanemarenima. O samom postojanju kognitivnih deficita pisao je još Kraepelin koji je nazvavši poremećaj *dementia praecox* još krajem 19. stoljeća implicirao prije svega kognitivne smetnje koje se u bolesti javljaju vrlo rano. Bleuler je početkom 20. stoljeća također govorio o smetnjama u mišljenju koje se reprezentiraju kao poremećaj asocijacija i autistično mišljenje i naglašavao da nisu pozitivni simptomi ono što čini suštinu shizofrenije, dapače, posljedica su poremećenih asocijacija i autističnog mišljenja. Mjerenje kognitivnih funkcija započinje tek 60-ih godina u radovima Shakowa i dopunjuje dotadašnju procjenu kognicije koja se temeljila na kliničkom razgovoru. Daljnjim napretkom neuroznanosti istraživanja kognicije u shizofreniji dolaze u središte pozornosti i postavljaju temelje za grupiranje simptoma u pet skupina: pozitivne, negativne, kognitivne, afektivne te agresivne. Kognitivni simptomi kao i negativni simptomi predstavljaju endofenotipske markere shizofrenije. Oboje zadovoljavaju četiri osnovna kriterija za endofenotipski marker poremećaja: 1. konzistentno su prisutni u oboljelih od poremećaja, 2. nisu vezani uz stanje (state-related) već su mjerljivi vrlo rano u tijeku bolesti kao i u periodima remisije, 3. nasljedni su i 4. nalazimo ih, premda u manjoj mjeri, u zdravih srodnika u usporedbi sa zdravim kontrolama. Glavna tema ovog simpozija pregled je trenutnih istraživanja u području shizofrenije i kognitivnih funkcija.

Ključne riječi: shizofrenija, dijagnostika, kognitivne smetnje

Usmena izlaganja unutar simpozija

Razvoj koncepcije shizofrenija i poremećaja iz spektra shizofrenija

Dalibor Karlović, Branka Aukst Margetić, Vjekoslav Peitl, Ante Silić, Anamarija Bogović
Dijaković, Krunoslav Matešić

Psihopatologija shizofrenije

Ante Silić, Krunoslav Matešić, Vjekoslav Peitl, Anamarija Bogović Dijaković, Branka Aukst
Margetić, Dalibor Karlović

Rezistencija i rehabilitacija u shizofreniji

Branka Aukst Margetić, Krunoslav Matešić, Anamarija Bogović Dijaković, Vjekoslav Peitl,
Ante Silić, Dalibor Karlović

Kognicija u shizofreniji i njezin probir

Vjekoslav Peitl, Branka Aukst Margetić, Krunoslav Matešić, Ante Silić, Anamarija Bogović
Dijaković, Dalibor Karlović

Psihološka procjena osoba sa shizofrenijom

Anamarija Bogović Dijaković, Krunoslav Matešić, Ante Silić, Vjekoslav Peitl, Branka Aukst
Margetić, Dalibor Karlović

Kognitivne funkcije u shizofreniji

Krunoslav Matešić, Vjekoslav Peitl, Ante Silić, Anamarija Bogović Dijaković, Branka Aukst
Margetić, Dalibor Karlović

Razvoj koncepcije shizofrenija i poremećaja iz spektra shizofrenija

Dalibor Karlović, e-mail: dalibor.karlovic@gmail.com

*Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska
Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska*

Branka Aukst Margetić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Vjekoslav Peitl

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Ante Silić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Anamarija Bogović Dijaković

*Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska
Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska*

Krunoslav Matešić

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Povijest razvoja koncepta shvaćanja shizofrenija zapravo je povijest shvaćanja psihotičnih poremećaja uopće. U pisanim tragovima koji datiraju i do dvije tisuće godina prije Krista, opisuju se stanja i ponašanja koja bi se danas vjerojatno dijagnosticirala kao shizofrenija. Thomas Crow kaže da je shizofrenija ono što definira ljudsku vrstu te da postoji otkad postoji ljudska vrsta kao takva. S druge strane, Fuller Torrey tvrdi da je shizofrenija do unazad 200 godina bila izrazito rijetka ili da uopće nije postojala te da se pojavljuje zajedno s industrijskom revolucijom. Današnji konsenzus jest da je shizofrenija stara bolest nepoznatog uzroka te da se s vremenom neke njene značajke mijenjaju. U mnogim udžbenicima povijest shizofrenije počinje s Emilom Kraepelinom koji je sindromu koji mi danas nazivamo shizofrenija dao ime dementia praecox, ili Eugenom Bleulerom, koji je dementiu praecox preimenovao u shizofreniju. U antičkom periodu također nalazimo terminologiju koja bi mogla opisivati shizofrenog bolesnika. U antičkom Rimu koristio se termin demencija, koji se upotrebljavao za osobe koje su bile do određenog trenutka normalnog, uobičajenog ponašanja da bi kasnije postale drugačije/abnormalne. Krajem 14. i početkom 15. stoljeća opisuju se francuski kralj Karlo VI. Ludi (le Fol ili le Fou). Krajem 18. stoljeća pojavljuju se detaljni opisi tzv. „opsjednutosti“ osoba, koje bi danas vjerojatno bile dijagnosticirane kao shizofrenija. Kasnije, sve do 19. stoljeća bolesnicima koje bismo danas dijagnosticirali kao shizofrene, razni su autori pripisivali demencije, paranoju, monomanije, amencije, morije, versaniu tipica itd., ovisno o kliničkoj slici. Početkom 19. stoljeća Phillipe Pinel koristi pojam demencija kao sinonim za ludilo. Belgijski psihijatar Benedict Augustin Morel uvodi 1845. godine termin *démence précoce*. Karl Ludwig Kahlbaum sličan poremećaj naziva *versania tipica* od 1874. godine i posebno opisuje simptome katatonije. Koncepciju shizofrenije treba shvatiti kao radnu dijagnozu koja je podložna trenutačnim trendovima i mogućim korekcijama u budućnosti.

Ključne riječi: kognitivne funkcije, pamćenje, inteligencija, shizofrenija

Psihopatologija shizofrenije

Ante Silić, e-mail: ante.silic@gmail.com

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Krunoslav Matešić

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Vjekoslav Peitl

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Anamarija Bogović Dijaković

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Branka Aukst Margetić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Dalibor Karlović

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Psihopatologija je temeljna psihijatrijska disciplina koja se bavi proučavanjem psihičkih simptoma. Psihički simptomi detaljno se opisuju, klasificiraju i stavljaju u kontekst specifičnih poremećaja ili bolesti. Postoji više različitih podjela psihopatologije: 1. opća psihopatologija, koja bilježi, opisuje i označava subjektivno iskustvo i promijenjeno ponašanje pojedinca. Za opću psihopatologiju je važno napomenuti da je danas transkulturalna, tj. nije posebna niti za jednu „školu“ 2. Specijalna psihopatologija razlikuje simptome i ponašanja prema kliničkoj prezentaciji, prirodi i razvitku simptoma a sinonimi su joj: funkcionalna, fenomenološka, simptomatska, specifična ili klinička psihopatologija. 3. Etiopatogenetska psihopatologija izravno bi povezivala uzrok određenog poremećaja s njegovim specifičnim simptomima, a 4. teorijska psihopatologija bila bi interdisciplinarna poveznica s antropologijom, filozofijom i sl. Shizofrenija je zapravo skup simptoma i znakova koji se češće pojavljuju u shizofreniji nego u ostalim poremećajima. Dakle, ne postoji patognomonični simptom. Ti simptomi i znakovi tek u zajedničkoj specifičnoj konstelaciji (sindromu), čine cjelokupnu kliničku sliku bolesnika te omogućuju dijagnosticiranje shizofrenije. Od psihopatoloških simptoma i znakova kao dio kliničke slike shizofrenije neće se tipično pojaviti poremećaji svijesti ili orijentacije dok će ostale sastavnice psihičkog statusa biti češće zahvaćene. To se, prije svega, odnosi na tijek i sadržaj mišljenja kao i na volju, raspoloženje, uvid i sl. Klinička slika shizofrenije ima i različite osobitosti ovisno o trenutačnom stanju bolesnika, odnosno o intenzitetu vodeće simptomatologije. U tom smislu govorimo o akutnom pogoršanju nakon kojeg slijedi poboljšanje te remisija koja traje više mjeseci bez akutizacije simptoma. Ako su neki simptomi zaostali, ali bez akutizacije, kažemo da je riječ o rezidualnoj simptomatologiji shizofrenije. Često klinička slika i unatoč liječenju ne dolazi u stanje remisije, nego simptomi uporno traju pa kažemo da je riječ o terapijski rezistentnoj shizofreniji, a ako simptomi i dalje traju, ali bez floridne, akutne simptomatike i dugotrajno, kažemo da je riječ o kroničnoj shizofreniji.

Ključne riječi: psihopatologija, shizofrenija, kognitivni simptomi

Rezistencija i rehabilitacija u shizofreniji

Branka Aukst Margetić, e-mail: brankaaukstmargetic@gmail.com

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Krunoslav Matešić

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Anamarija Bogović Dijaković

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Vjekoslav Peitl

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Ante Silić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Dalibor Karlović

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Liječenje antipsihoticima učinilo je veliki pomak u liječenju shizofrenije. Međutim, u značajnog dijela pacijenata simptomi se ne povlače u potpunosti. Najčešće zaostaju ili se postupno produbljuju smetnje u funkcioniranju koje su najčešće posljedica perzistirajućih kognitivnih i negativnih simptoma. Terapijska rezistencija u shizofreniji podrazumijeva nepostizanje značajnog poboljšanja simptoma na ranije adekvatno primijenjena dva različita antipsihotika. Međutim, i u pacijenta koji odgovaraju na terapiju često zaostaju rezidualni simptomi. Naime, terapija antipsihoticima učinkovitija je u poboljšavanju pozitivnih nego negativnih i kognitivnih simptoma koji najčešće čine simptome koju pokazuju terapijsku rezistenciju. U ovom izlaganju nudi se pregled literature iz područja rezistencije u shizofreniji kao i metoda kojima se i u osoba koje su terapijski rezistentne, odnosno pokazuju rezidue poremećaja i/ili smetnje u funkcioniranju, može postići dodatno poboljšanje. Obuhvaćene su kako farmakološke tako i psihoterapijske i socioterapijske metode koje zapravo čine koncept terapijske rehabilitacije u shizofreniji. Nakon pregleda dostignuća znanosti u ovom području daje se kritički osvrt na suvremene mogućnosti u terapiji s obzirom na vlastita klinička iskustava. Ističe se važnost multidisciplinarnog pristupa te korištenje različitih farmakoterapijskih, psihoterapijskih te socioterapijskih metoda kao i potrebna kontinuirane evaluacije stanja pacijenta. Terapijska rezistencija u shizofreniji izazov je za kliničare i zahtijeva multidisciplinarni pristup u procesu terapijske rehabilitacije.

Ključne riječi: rezistencija i rehabilitacija u shizofreniji

Kognicija u shizofreniji i njezin probir

Vjekoslav Peitl, e-mail: vjekoslav.peitl@gmail.com

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Branka Aukst Margetić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Krunoslav Matešić

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Ante Silić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Anamarija Bogović Dijaković

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Dalibor Karlović

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Kada se govori o kogniciji obično se u nju ubraja cijeli niz moždanih funkcija, uključujući sposobnost učenja i pamćenja, organiziranja, planiranja i rješavanja problema, ispravne percepcije okoline, razumijevanja i korištenja jezika, procesiranja novih informacija te usmjeravanja, zadržavanja i pomicanja pozornosti. Upravo se prema navedenim sposobnostima formiraju neurokognitivne domene koje predstavljaju okosnicu dijagnostike kognitivnih teškoća unutar psihijatrije. Vezano uz shizofreniju, kognitivni deficiti prepoznati su kao njezina temeljna osobitost, no ta činjenica nije novijeg datuma. Naime, još krajem devetnaestog stoljeća taj je poremećaj shvaćen kao preuranjena demencija (*dementia praecox*). Noviji fokus istraživanja prema kogniciji pogonjen je identifikacijom kognitivne domene simptoma shizofrenije, relativnom neučinkovitošću trenutno dostupne psihofarmakoterapije u adekvatnom kupiranju kognitivnih smetnji te razvojem novih terapijskih modaliteta kako bi se adresiralo iste. U samoj procjeni kognitivnog oštećenja u kliničkom se radu mogu koristiti brojni testovi i upitnici, no oni većinom traže znatnu razinu poznavanja problematike, što je često praćeno posebnim edukacijama, ali i nezanemarivim vremenskim angažmanom, uzevši kako provođenje nekih od njih traje i više sati. K tome, ukoliko se potrebno usmjeriti na specifičnu domenu kognitivnog oštećenja, neki od testova neće dati adekvatne rezultate ili ju pak uopće ne moraju pokrivati, posebno jer nisu razvijeni za psihijatrijske poremećaje, do možda demencija. Posljedično svemu navedenom, prezentiran je prikaz trenutno dostupnih testova i saznanja o njihovoj korisnosti u kliničkoj primjeni uz fokus na njihovim specifičnostima, kao i njihov međudnos s testom 5-KOG. Ponajviše s kliničkog gledišta čini se nužnim razviti test koji bi mogao biti široko primjenjiv te vremenski ograničen, kao probirni test za kognitivno oštećenje u psihijatriji pa tako i u shizofreniji. Jedan od takvih testova je 5-KOG, test koji se sastoji od pet podtestova te je namijenjen primjeni na psihijatrijskoj populaciji, a čije provođenje ne prelazi petnaest minuta te ga mogu koristiti praktički svi stručnjaci iz područja mentalnog zdravlja uz osnovnu edukaciju.

Ključne riječi: kognicija, shizofrenija, probir

Psihološka procjena osoba sa shizofrenijom

Anamarija Bogović Dijaković, e-mail: anamarijabogovicdijakovic@gmail.com
Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska
Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Krunoslav Matešić
Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Ante Silić
Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Vjekoslav Peitl
Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Branka Aukst Margetić
Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Dalibor Karlović
Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska
Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Psihodijagnostika je mjerenje i procjena obilježja neke osobe pomoću različitih psiholoških metoda, tehnika i mjernih instrumenata. Cilj psihodijagnostike jest doći do određenih hipoteza o osobi i njezinom ponašanju, osobnosti te o njezinim sposobnostima. Shizofrenija je poremećaj koji uključuje niz kognitivnih, ponašajnih i emocionalnih odstupanja. Jedna od skupina simptoma shizofrenije su kognitivni simptomi ili kognitivni deficiti koji se mogu javiti čak i prije početka same bolesti. Kognitivni deficiti mogu biti povezani s mozgovnom disfunkcijom. Najčešća odstupanja vezana za kognitivno funkcioniranje prisutna su u području radnog pamćenja, pažnje, brzine obrade informacije, vizualnog i verbalnog učenja, planiranja, u području apstraktnog mišljenja i rješavanja problema. Druge dvije skupine simptoma su pozitivni i negativni simptomi. Sve tri skupine simptoma mogu se procjenjivati psihološkim testiranjem koje provodi klinički psiholog. U ovom radu bit će predstavljene neke osobitosti psihološkog testiranja osoba sa shizofrenijom, odnosno obilježja kliničkog intervjua, procjene kognitivnih sposobnosti i procjene ličnosti navedenih osoba. Psihološko testiranje kod osoba sa shizofrenijom najčešće se provodi u okviru dijagnostičke obrade te s ciljem procjene oštećenja, ostvarivanja različitih prava, a psihologijska procjena provodi se i u svrhu praćenja tijeka bolesti. U svrhu procjene kognitivnih sposobnosti i procjene ličnosti postoji niz objektivnih testova i upitnika ličnosti koje je potrebno adekvatno izabrati, primijeniti i interpretirati. Osobe oboljele od shizofrenije na određenim testovima i upitnicima postižu karakteristične rezultate za poremećaj, što će biti ovdje predstavljeno.

Ključne riječi: psihodijagnostika, shizofrenija, ličnost, kognitivne sposobnosti

Kognitivne funkcije u shizofreniji

Krunoslav Matešić, e-mail: krunoslav.matesic@unicath.hr

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Vjekoslav Peitl

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Ante Silić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Anamarija Bogović Dijaković

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Branka Aukst Margetić

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Dalibor Karlović

Klinika za psihijatriju, Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“ Zagreb, Hrvatska

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Shizofrenija je složeni psihijatrijski poremećaj, koji je karakteriziran poremećajima u više domena poput percepcije, osjećaja i kognicije. Shizofrenija je trenutno klasificirana pod psihotične poremećaje (DSM-V). Iako je psihoza (halucinacije, paranoje itd.) najupečatljiviji dio tog poremećaja, oštećenja kognitivnih funkcija danas su prepoznata kao klinički kritična domena poremećaja radi niza razloga. Neki autori smatraju da je fokus istraživanja koji je do sada bio na psihozama, zapravo sakrio očito: shizofrenija nije primarno psihotični poremećaj, već kognitivna bolest. Pacijenti sa shizofrenijom imaju u pravilu niže rezultate na testovima koji mjere kvocijent inteligencije (IQ) u usporedbi s općom populacijom. Ova je razlika vidljiva prije prve psihotične epizode, a pacijenti sa shizofrenijskim spektrom pokazuju slabije performanse na općem IQ-u i neverbalnim testovima sposobnosti. Rezultati meta-analiza pokazali su da lošija kognitivna izvedba, često izmjerena kao nizak IQ, predstavlja rizični faktor za razvijanje shizofrenije. Dalje, kognitivno propadanje i loša izvedba na testovima inteligencije pojavljuju se godinama prije nastupa ili pojave psihoze. Treće, propadanje kognitivnih funkcija može se nastaviti i nakon pojave psihoze. Četvrto, slabija kognitivna izvedba nije specifična samo za shizofreniju, ali ju razlikuje od ostalih velikih psihotičnih poremećaja, poput bipolarnog poremećaja. Te na kraju, kognitivna izvedba je važan prediktor generalnog funkcionalnog ishoda shizofrenije. Ove zaključke ćemo poduprijeti istraživanjima u ovom području.

Ključne riječi: shizofrenija, inteligencija, kognitivne funkcije

Naslov simpozija:

Multidisciplinarni pristup u ranoj intervenciji Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik

Voditeljica simpozija:

Silvia Capurso, e-mail: silva.capurso@hrt.hr

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Sažetak

Do osme godine razvija se najvećim dijelom mozak (90%), pa je to razdoblje života ključno za ljudski razvoj. Rano djetinjstvo do osme godine života temelj je kasnijeg razvoja djeteta. Za djecu s teškoćama u razvoju to je ključno razdoblje u kojem je moguće provođenje rehabilitacijskih i habilitacijskih terapija s ciljem razvoja njihovog punog potencijala. Neki oblik invaliditeta ima 15% odraslih osoba, a od tog broja je 7,7% djece s teškoćama u razvoju. Rana intervencija omogućuje pomoć za djecu s rizikom razvojnih teškoća ili za djecu kod kojih su već dijagnosticirani razvojni poremećaji. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji cilj takvih intervencija potpora je dječjem razvoju i otpornosti, jačanje obiteljskih kompetencija i promocija socijalne inkluzije obitelji djece s teškoćama u razvoju. U Dubrovačko-neretvanskoj županiji ima oko 750 djece do 19 godina koja imaju teškoće u razvoju. Gotovo stotinu djece na godinu u dubrovačkoj se bolnici rodi s manjim ili većim neurorazvojnim poremećajima. Djeca s teškoćama u zdravstvenom sektoru mogu dobiti stručnu pomoć: psihijataru, dječjih psihijataru, neuropedijataru i fizijataru te psihologa i logopeda. Rad edukacijskih rehabilitatora, radnih terapeuta i fonetičara s djecom u zdravstvenom sustavu je rijetkost, iako su njihove struke za poticanje ranog rasta i razvoja djece s teškoćama od iznimnog značaja. Primarni cilj nedavno osnovane Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice u Dubrovniku je rad s djecom s neurorazvojnim rizicima i teškoćama u razvoju. Posebnost rada koji će biti predstavljen na simpoziju multidisciplinarni je tim za rad s djecom s teškoćama koji na jednom mjestu okuplja psihijatre, neuropedijatre, psihologe, logopede, fonetičare, edukacijske rehabilitatore i radne terapeute. U radu s djecom provodi se dijagnostika, terapijski postupci, rehabilitacija i habilitacija djece s teškoćama. Uspostavljena je i intersektorska suradnja (Centar za socijalnu skrb, liječnici školske medicine, pedijatri primarne zdravstvene zaštite te stručni suradnici osnovnih škola), kao i međunarodna suradnja na projektima od interesa za djecu s teškoćama u razvoju.

Ključne riječi: razvojne teškoće, djeca, mentalno zdravlje

Usmena izlaganja unutar simpozija

Multidisciplinarni pristup kod djece s razvojnim i drugim teškoćama u Poliklinici za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik

Davor Grilec, Marijo Bekić, Silva Capurso

Govorno-jezične terapije i dijagnostika djece s teškoćama unutar multidisciplinarnog tima

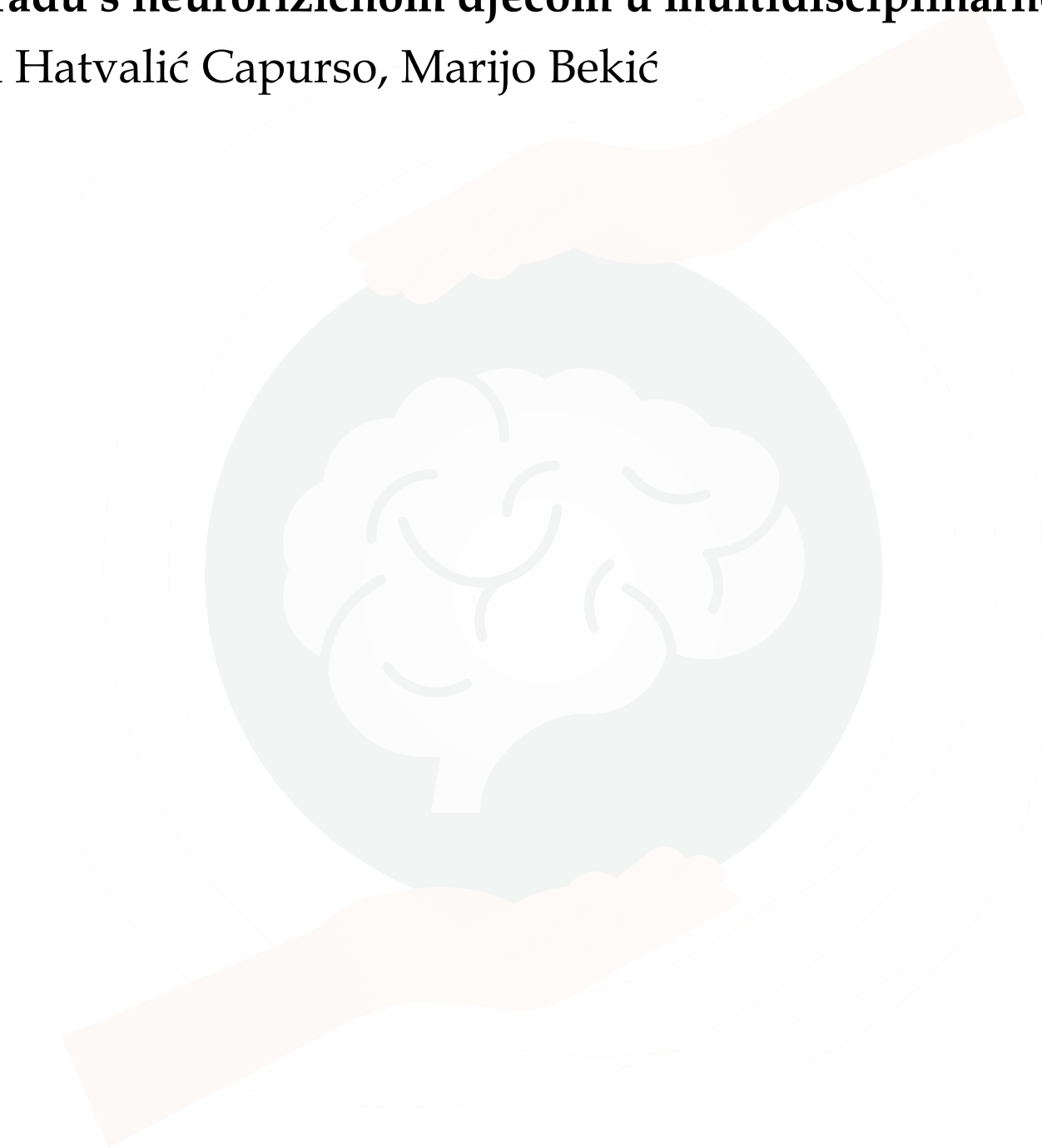
Silvia Capurso, Iva Maria Demarin, Mihaela Popović, Marijo Bekić, Davor Grilec

Uloga edukacijskog rehabilitatora i radnog terapeuta u multidisciplinarnom timu

Marina Vučković Matić, Gabrijele Mustapić, Silva Capurso, Davor Grilec

Uloga psihologa u radu s neurorizičnom djecom u multidisciplinarnom timu

Silva Capurso, Maja Hatvalić Capurso, Marijo Bekić

Multidisciplinarni pristup kod djece s razvojnim i drugim teškoćama u Poliklinici za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik

Davor Grilec, e-mail: davorg@bolnica-du.hr

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Marijo Bekić

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Silva Capurso

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Sažetak

Dostupnost zdravstvenih usluga ima značajnu ulogu u razvoju zdravlja, razvoja i inkluzije djece s teškoćama. Djeci s teškoćama u razvoju potrebne su i dodatne usluge rehabilitacije i habilitacije s ciljem razvoja njihovog punog potencijala. U brojnim svjetskim zemljama, pa i Hrvatskoj takve su usluge nedostupne, neadekvatne, plaćaju se ili su smještene samo u većim urbanim središtima. Rana intervencija u Hrvatskoj uglavnom je realizirana kao socijalna usluga, a tek u manjoj mjeri, ali ne i u sveobuhvatnom pristupu kao zdravstvena usluga. Na dubrovačkom je području 263 djece s teškoćama u razvoju, poremećaje iz autističnog spektra ima 71 dijete, 6 je slijepe i slabovidne djece, 26 gluhe i nagluhe i 160 djece s tjelesnim teškoćama. Roditelji djece s teškoćama donedavno su zbog potrebe dijagnostike i/ili terapijskih postupaka, bili prisiljeni ići u veća urbana središta. Neke usluge mogle su se dobiti u kliničkim bolničkim centrima, dio njih bio je osiguran kroz sustav socijalne skrbi, a neke su usluge roditelji bili prisiljeni plaćati. U Općoj bolnici Dubrovnik s djecom s teškoćama niz godina rade fizijatri, pedijatri, neuropedijatar i dječji psihijatar, kao i psiholozi i logopedi, ali nije postojao multidisciplinarni pristup radu, niti sveobuhvatan pristup ranoj intervenciji djece s teškoćama. Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik počela je s radom u travnju 2019. godine. Na jednom mjestu okuplja stručnjake različitih profila s ciljem provođenja dijagnostičkih i terapijskih postupaka te rehabilitacije i habilitacije djece s teškoćama u razvoju. Uz psihologe i logopede, zaposleni su i edukacijski rehabilitator, radni terapeut i fonetičar, a voditelj Poliklinike je psihijatar. U izdvojenom bolničkom prostoru namijenjenom isključivo za potrebe djece s teškoćama, roditelji i djeca mogu dobiti sve potrebne usluge. Uspostavljena je i intersektorska suradnja s različitim institucijama, kao i rad na međunarodnim projektima.

Ključne riječi: djeca, TUR, poliklinika, multidisciplinarnost

Govorno-jezične terapije i dijagnostika djece s teškoćama unutar multidisciplinarnog tima

Silvia Capurso, e-mail: silva.capurso@hrt.hr

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Iva Maria Demarin

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Mihaela Popović

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Marijo Bekić

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Davor Grilec

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Sažetak

Unatoč činjenici da se rana intervencija u hrvatski zakonodavni okvir uvela tek 2012. godine, a na snagu stupila dvije godine kasnije, njezine dobrobiti i dugoročni dobici prepoznale su velike državne institucije. U Republici Hrvatskoj usluge rane intervencije ponajviše se provode u glavnom gradu kamo odlaze čitave obitelji s ciljem što bolje rehabilitacije člana obitelji s odstupanjem. Uspješna rehabilitacija obuhvaća timski pristup koji pruža podršku korisniku, ali i njegovoj uskoj te široj okolini. Pokretanjem Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece u sklopu Opće bolnice Dubrovnik teži se ostvarivanju navedenog – pružiti usluge dijagnosticiranja i terapijskih postupaka u mjestu stanovanja ili u njegovoj neposrednoj blizini. Komunikacijska i jezično-govorna odstupanja često su posljedica ranog oštećenja mozga, razvojnog kašnjenja ili su supostojeći čimbenik odstupanja bez poznatog uzroka, pa je neizostavna terapija stručnjaka koji se bave dijagnostikom i terapijom. U sklopu multidisciplinarnog tima Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih magistar logopedije prevenira, dijagnosticira i rehabilitira poremećaje verbalne i neverbalne komunikacije u djece kod kojih su navedene teškoće dijelom ukupnih teškoća u razvoju, dok je magistra edukacije fonetičar rehabilitator usmjerena na funkcionalno dijagnosticiranje sluha i slušanja te provođenje funkcionalne rehabilitacije slušanja i govora kao i fonetske korekcije u materinskom ili stranom jeziku.

Ključne riječi: govor, jezik, djeca, teškoće

Uloga edukacijskog rehabilitatora i radnog terapeuta u multidisciplinarnom timu

Marina Vučković Matić, e-mail: marinavuc@bolnica-du.hr

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Gabrijela Mustapić

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Silva Capurso

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Davor Grilec

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Sažetak

Uloga radnog terapeuta i edukacijskog rehabilitatora u multidisciplinarnom timu uključenom u program rane intervencije usmjerena je na poticanje određenih razvojnih područja s ciljem ublažavanja i prevencije daljnjih razvojnih teškoća, ali i stvaranja većih mogućnosti za uključivanje u redovne oblike odgoja i obrazovanja te sudjelovanje djece u svakodnevnim životnim aktivnostima. Cilj je djelatnika potaknuti ulazak djeteta što ranije u tretman i osposobiti ga za samostalno funkcioniranje u svakodnevnim izazovima. Edukacijski rehabilitator i radni terapeut bave se raznim područjima u rehabilitaciji, a djecu vode kroz duže vremensko razdoblje kako bi se u najranijoj dobi postigli što bolji rezultati. Potiču perceptivno-motorički razvoj, osobni i socijalni razvoj u grupi. Koriste se i razni strukturirani programi s vizualnom podrškom, kao što su sustavi augmentativne i alternativne komunikacije, znakovni jezik i slikovni jezik. Dječja osnovna aktivnost je igra, pa se u rehabilitaciji primjenjuju razni načini igre primjerene za određenu dob u svrhu poticanja psihomotornog razvoja. Edukacijski rehabilitator priprema djecu za školu, a prati ih i kroz njihovo školovanje te pomaže pronaći najbolji način na koji dijete može funkcionirati i stjecati nova znanja. Ovisno o potrebama djeteta radni terapeut, pomaže i u svakodnevnim aktivnostima kako bi dijete bilo samostalnije. Uči dijete samostalno jesti, oblačiti se, obavljati osobnu higijenu i uvježbavati slične svakodnevne aktivnosti. Iznimno je bitna i edukacija roditelja kako bi naučene vještine zajedno s djetetom provodili i kod kuće, pa se često nakon tretmana održavaju i konzultacije s roditeljima gdje se objašnjava na koji način raditi s djetetom i kod kuće. Osim aktivnosti samozbrinjavanja, u sklopu Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih provode se i terapije senzorne integracije u, za to specijaliziranom prostoru. Namjera je dijete potaknuti na samoinicijativno i aktivno sudjelovanje u smislenoj aktivnosti koja će mu osigurati potrebne senzorne podražaje s ciljem regulacije ponašanja. Sastavni dio Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice u Dubrovniku je i biofeedback i neurofeedback uređaj koji koriste radni terapeut i fonetičar sa završenim dodatnim edukacijama.

Ključne riječi: razvojne teškoće, rehabilitacija, radna terapija, neurofeedback

Uloga psihologa u radu s neurorizičnom djecom u multidisciplinarnom timu

Silva Capurso, e-mail: silva.capurso@hrt.hr

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Maja Hatvalić Capurso

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Marijo Bekić

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja, Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Sažetak

Važnost rane intervencije u liječenju neurorizične djece i djece s razvojnim odstupanjima predstavlja izazov u radu psihologa, te se bilježi sve veći broj stručnjaka zainteresiranih za ovo područje. Postavljanje ispravne dijagnoze predstavlja osnovu za planiranje specifičnih metoda rane intervencije kojima se nastoje ublažiti značajke razvojnih odstupanja i potaknuti optimalan rast i razvoj svakog djeteta. Dijagnostičke kategorije razvojnih poremećaja i razvojnih odstupanja su kroz prošlost dijagnostičkih priručnika doživjele veće promjene u dijagnostičkim kriterijima koji specifično opisuju ili isključuju pojedini razvojni poremećaj. U procesu rane dijagnostike psiholog je član multidisciplinarnog tima, te usko surađuje s drugim stručnjacima u Poliklinici za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih u OB Dubrovnik, a to su logopedi, edukacijski rehabilitator, fonetičar, senzorni i radni terapeut i psihijatar. Osim pedijataru i neuropedijataru koji inicijalno prvi upućuju dijete na multidisciplinarnu obradu i tretman, veliku ulogu u procesu rane intervencije imaju roditelji koji prepoznaju osnovna odstupanja od normalnih razvojnih faza. Jedan od ciljeva rada psihologa u tretmanu neurorizične djece upravo je otkloniti ili potvrditi sumnje na razvojna odstupanja, što obuhvaća psihodijagnostičku procjenu, postavljanje dijagnoze i plan tretmana u sklopu rane intervencije. Postupak procjene i dijagnosticiranja male djece koja su u određenoj mjeri i neverbalna ili smanjeno suradljiva, izrazito je složen i predstavlja veliki izazov za dijagnostičara te se, stoga, provodi multidisciplinski. Psihodijagnostička procjena obuhvaća provedbu različitih postupaka poput opservacije i promatranja ponašanja djeteta, polustrukturiranog intervjua s roditeljima/skrbnicima, primjene posebnih razvojnih mjernih instrumenata za procjenu intelektualnih sposobnosti, obilježja socijalnih i komunikacijskih ponašanja te stupanj jezično-govornog razvoja. Dijagnostički postupak koji se provodi u multidisciplinarnoj suradnji više stručnjaka, predstavlja ujedno i putokaz za planiranje intervencijskih postupaka, koji uključuju savjetodavni i psihoedukativni tretman, logopedski, fonološki, rehabilitacijski i senzorički tretman. Poslije svake faze ciljanih postupaka rane intervencije i prevencije slijedi procjena njihove učinkovitosti te daljnje praćenje specifičnih psihofizičkih potreba i napretka pojedinog djeteta.

Ključne riječi: psiholog, multidisciplinarnost, suradnja, djeca

Naslov simpozija:

Rad relacijskog obiteljskog terapeuta u procesima tugovanja i traume: uloga nesvjesne emocije iz perspektive kognitivne neuroznanosti

Voditeljica simpozija:

Ana Šeremet, e-mail: ana.seremet@unicath.hr

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Diskutanti Ana Haramina, Ana Šeremet, Tanja Valenta i Christian Gostečnik predstaviti će recentne modele emocionalne svjesnosti te njihovu ulogu i primjenu u terapijskom radu na primjerima procesiranja traume i tugovanja. Prema kognitivnoj neuroznanosti, četiri osnovna procesa određuju hoće li različiti aspekti emocionalne reakcije postati svjesni ili ne u određenoj situaciji. To su: konstruiranje/održavanje probabilističkog, nesvjesnog „unutarnjeg modela“ (koji pohranjuje/predodžuje stečeno znanje o sebi, svijetu i njihovim interakcijama), automatska procjena trenutne situacije kako je predodžena u tom nesvjesnom unutarnjem modelu, selektivni svjesni pristup ovom (inače nesvjesnom) modelu te procesi kognitivne kontrole (povezani s automatskom i k cilju usmjerenom amplifikacijom/supresijom) svjesnog pristupa predodžbama u ovom unutarnjem modelu. Traumatiziranim pojedincima teško je identificirati i verbalizirati tjelesna stanja i senzacije stoga im terapeut treba u tome pomoći. Bitno je da klijent nauči razlikovati tjelesne senzacije i emocije te da zna prepoznati tjelesnu komponentu emocije. U izlaganju ćemo se posebno osvrnuti na model SIBAM u kojem terapeut nastoji integrirati elemente iskustva koji su disocirani kod klijenta te mu tako omogućiti potpunu integraciju i procesiranje traumatskog događaja. Ukoliko pojedinac ne verbalizira traumatsko sjećanje ono ostaje u emocionalnom sjećanju te djeluje na pojedinca preko nesvjesnih i psihosomatskih procesa. Emocionalno procesiranje, odnosno emocionalna regulacija kod tugovanja vrlo je važna, ali često se, zbog same težine emocija, one ne mogu svjesno izraziti. U izlaganju ćemo se osvrnuti na nesvjesne i okolne, tj. izvanjske čimbenike, zbog kojih do tugovanja u punom značenju te riječi ne dođe pa se umjesto toga jave neke druge emocije kao što su sram i ljutnja. Često se zbog tako potisnute i neizražene emocionalne regulacije kod tugovanja kasnije jave emocionalni šokovi koje pojedinac i njegova obitelj više i ne prepoznaju kao posljedicu gubitka i neizraženog tugovanja.

Ključne riječi: relacijska obiteljska terapija, implicitna emocija, trauma, tugovanje

Usmena izlaganja unutar simpozija

Prikaz rada relacijskog obiteljskog terapeuta na primjeru tugovanja i traume

Christian Gostečnik, Ana Šeremet

Relacijska obiteljska terapija i traumatsko iskustvo: uloga nesvjesne emocije

Ana Šeremet

Relacijska obiteljska terapija i proces tugovanja: uloga nesvjesne emocije

Tanja Valenta

Uloga nesvjesne emocije u procesu tugovanja i traume: pristup kognitivne neuroznanosti

Ana Haramina, Ana Šeremet

Prikaz rada relacijskog obiteljskog terapeuta na primjeru tugovanja i traume

Christian Gostečnik, e-mail: christian.gostecnik@teof.uni-lj.si
Teološki fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Ljubljana, Slovenija

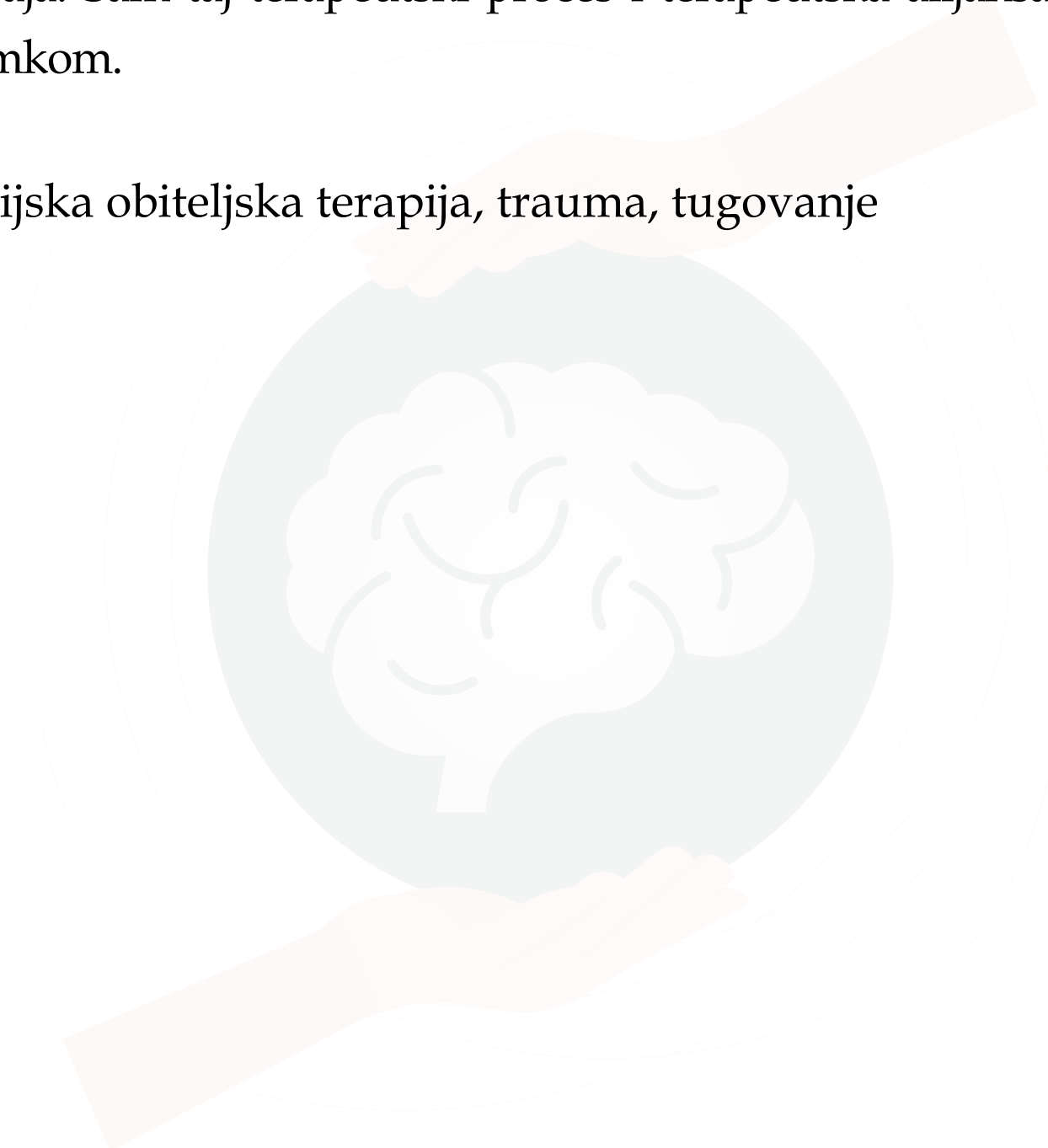
Ana Šeremet

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Polazeći od verbaliziranih i prepoznatih tjelesnih senzacija te emocionalnih koncepata doživljenih u traumatskom i/ili tugujućem iskustvu kroz 3 razine koje obuhvaća Relacijska obiteljska terapija (sistemska, interperosnalna i intrapsihička) pomažemo klijentu da dođe i do implicitnih emocionalnih doživljaja. Sam taj terapijski proces i terapijska alijansa bit će, uz objašnjenja, prikazani i video snimkom.

Ključne riječi: relacijska obiteljska terapija, trauma, tugovanje

Relacijska obiteljska terapija i traumatsko iskustvo: uloga nesvjesne emocije

Ana Šeremet, e-mail: ana.seremet@unicath.hr

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Svaka emocionalna reakcija na stresne situacije uvijek utječe i na tijelo pojedinca. Disocijacija i flashbackovi najbolji su tipični tjelesni znakovi koji nam pokazuju da je tijelo prožeto traumom. Disocijacija predstavlja podijeljenu svijest. Pojedinač odcijepi određene elemente traume i na taj način učinkovito reducira njezin utjecaj. U prvoj fazi procesa terapeut klijentu, upravo kroz usredotočenost na njegove tjelesne senzacije pomaže da ponovno ostvari osjećaj sigurnosti. Usredotočenost na sadašnji trenutak i trenutačna iskustva iznova uključuju izvršne funkcije u prefrontalnom korteksu koje su puno puta potpuno blokirane i ne mogu inhibirati instinktivne obrambene reakcije, koje bivaju pokrenute nerazriješenom traumom. Modelom, tj. tehnikom SIBAM terapeut nastoji integrirati elemente koji čine potpuno iskustvo – senzacije, slike, ponašanje, afekte i smisao. Također, to čini neprestano naglašavajući klijentu dvojnu svjesnost – da nije trenutno u opasnosti već su to osjećaji i senzacije iz prošlosti. Terapeut pritom pomaže osvijestiti pojedincu najrazličitije somatske izvore – fiziološke funkcije, senzorne i autoregulatorne sposobnosti. Pojedinci koji su doživjeli traumatični događaj i trpe zbog traumatičnih sjećanja, moraju se sistematično suočiti s traumatičnim senzacijama, emocijama, afektima i ponašanjima koja nisu dio njihove sadašnjosti nego su potaknuti na osnovi traume iz prošlosti. Ispod tih „vidljivih” simptoma traume mogu se nalaziti osjećaji prezira, straha, ljutnje, srama, gađenja, krivnje, a kojih klijent u prvim fazama procesa nije svjestan. Zadaća je terapeuta da na senzitivni i fleksibilan način ponovno provjerava što je klijentu potrebno u određenoj fazi terapijskog procesa, odnosno što mu najviše pomaže. Traumatiziranim pojedincima u početku je procesa jako teško identificirati i verbalizirati tjelesna stanja i senzacije, stoga im terapeut treba u tome pomoći. Iznimno je važno da klijent nauči razlikovati tjelesne senzacije i emocije te da zna prepoznavati tjelesnu komponentu emocije kako bi se mogao suprotstaviti daljnjoj traumatizaciji.

Ključne riječi: SIBAM, disocijacija, dvojna svjesnost, relacijska paradigma

Relacijska obiteljska terapija i proces tugovanja: uloga nesvjesne emocije

Tanja Valenta, e-mail: tanja.valenta11@gmail.com

Teološki fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Ljubljana, Slovenija

Sažetak

Šok i bol koju pojedinac doživljava nakon traumatičnog gubitka drage osobe duboko se utisne u obiteljsku homeostazu te u obiteljsku cjelovitost. Međutim, zbog težine emocija i zbog društvenog tabuiziranja smrti, osobe česte ne mogu u potpunosti izraziti svoje unutarnje stanje. U ovom radu ukazat ćemo na nesvjesne i okolinske čimbenike zbog kojih ne dolazi do tugovanja u punom smislu te riječi pa se umjesto toga pojavljuju neke druge emocije kao što su sram i ljutnja. Uz tako potisnuto i neizraženo emocionalno procesiranje tugovanja kasnije može doći do pojave tzv. emocionalnih šokova koje pojedinac i njegova obitelj više i ne prepoznaju kao posljedicu gubitka i neizraženog tugovanja. U obiteljima u kojima je izražavanje određenih emocija, misli ili sjećanja nedozvoljeno zbog lojalnosti obitelji ili nekih drugih društvenih tabua, tj. dolazi do stvaranja komunikacijske barijere, što može zatim prouzročiti simptomatično ponašanje ili raspoloženje, koje se preko nesvjesnih mehanizama, pokazuju onda u nekim drugim kontekstima, odvojeno od njihovog pravog izvora. Jedan član obitelji tako može izražavati svu ljutnju cijele obitelji, dok drugi samo izražava žalost; jedan izražava olakšanje, a drugi prazninu. Kada obitelj ne može tolerirati, izdržati osjećaje, član koji izražava neizgovorene osjećaje postane žrtveno janje ili potpuno izoliran. Tako su članovi obitelji osamljeni u svojoj žalosti te može doći do velike mogućnosti nefunkcionalne prilagodbe. Uz pomoć studije slučaja prikazat ćemo kako neprežaljeni gubitci mogu prouzrokovati simptomatično ponašanje, zdravstvene i psihičke posljedice za pojedinca i cijelu obitelj te kako možemo uz pomoć relacijske obiteljske terapije izraziti disocirane i zamrznute emocije.

Ključne riječi: proces žalovanja, disocijacija, relacijska obiteljska terapija

Uloga nesvjesne emocije u procesu tugovanja i traume: pristup kognitivne neuroznanosti

Ana Haramina, e-mail: ana.haramina@unicath.hr

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Ana Šeremet

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Prema kognitivnoj neuroznanosti, četiri osnovna procesa određuju hoće li različiti aspekti emocionalne reakcije postati svjesni ili ne u određenoj situaciji. To su: konstruiranje/održavanje probabilističkog, nesvjesnog „unutarnjeg modela“ (koji pohranjuje/predočuje stečeno znanje o sebi, svijetu i njihovim interakcijama), automatska procjena trenutne situacije kako je predočena u tom nesvjesnom unutarnjem modelu, selektivni svjesni pristup ovom (inače nesvjesnom) modelu te procesi kognitivne kontrole (povezani sa automatskim i k cilju usmjerenom amplifikacijom/supresijom („dinamičkom filtriranju“) svjesnog pristupa predodžbama u ovom unutarnjem modelu. Recentni modeli svjesnosti (koji uključuju postojanje mnogih istovremenih nesvjesnih predodžbi koje se „natječu“ da uđu u svjesnu obradu) mogu se kombinirati sa spoznajama o top-down potiskivanju sjećanja te spoznajama o mehanizmima dinamičkog filtriranja u prefrontalnom korteksu kako bi se objasnili motivacijski faktori koji mogu spriječiti da specifični aspekti emocionalne reakcije budu odabrani za svjesni pristup nakon što su nesvjesno percipirani/prepoznati. Za razliku od top-down mehanizama (povezanih sa potiskivanjem), bottom-up neuspjesi prepoznavanja osjećaja (povezani s disocijacijom), mogu se dogoditi pojedincu, bilo kao posljedica oštećenja mozga ili nezdravih razvojnih procesa/procesa učenja u djetinjstvu, te se očitovati kao nepovezivanje različitih aspekata emocionalnog doživljaja u koncept emocije ili ako, unatoč posjedovanju takvih koncepata, ti prikazi nisu aktivirani na odgovarajući način kao odgovor na opažanje kognitivne/tjelesne reakcije potaknute mehanizmima automatske procjene. Ova druga varijanta mogla bi biti i posljedica vrlo velikog uzbuđenja koje inhibira aktivnosti unutar regija mozga, uključenih u predočavanje koncepta emocije. S obzirom na opisane mehanizme te cilj terapijskog procesa koji se sastoji u podršci klijentu/pacijentu u prelasku s implicitnih (nesvjesnih), na eksplicitne (svjesne) aspekte emocija, pogotovo s obzirom na modulatoreni učinak eksplicitnih na implicitne procese, dat ćemo i smjernice za rad terapeuta.

Ključne riječi: nesvjesna emocija, top-down potiskivanje, selektivni svjesni pristup, bottom-up neuspjesi prepoznavanja percepcije emocije, razine emocionalne svjesnosti

Naslov simpozija:
Sportom do/protiv stresa

Voditeljica simpozija:

Renata Barić, e-mail: renata.baric@kif.hr

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Danas bavljenje sportom zahtijeva višestruku prilagodbu pojedinca, a često dovodi sportaše u izvanredne životne okolnosti, što pokazuje kako je u suvremenom svijetu i sport izvor stresa. Odnos sporta i stresa je složen: sport nužno izaziva stres (različitih varijanti i intenziteta), dok s druge strane, ljudi često koriste sport da bi umanjili posljedice stresa iz drugih životnih okruženja. U radovima koji će se prikazati ovim simpozijem bavit ćemo se temom stresa u sportu te osvrnuti na različite aspekte njihovog odnosa. Polemizirat ćemo o potencijalnim zamkama korištenja sporta kao antistres metode, s naglaskom na mogućnost razvoja ovisnosti o vježbanju. Zatim ćemo se osvrnuti na stresore i strategije suočavanja u kontekstu sporta mlađih kategorija. Osim djecom, bavit ćemo se i njihovim roditeljima, u vidu prikaza fizioloških i emocionalnih reakcija majke i oca tijekom praćenja djetetovog sportskog natjecanja. Nadalje, prikazat ćemo neke negativne fenomene vezane uz moderni sport, poput ovisnosti o vježbanju koja se javlja i u natjecateljskom i u rekreativnom sportu, te ćemo prikazati neke faktore koji ovisnosti o vježbanju pridonose. Raspravljat ćemo o fenomenu osipanja u sportu te faktorima koji olakšavaju, odnosno otežavaju prilagodbu sportaša na život nakon prekida sportske karijere. Također, osvrnut ćemo se na mogućnost primjene novih tehnologija u svrhu optimizacije anksioznosti kod sportaša radi poboljšanja sportske izvedbe. S ciljem osiguravanja uvjeta u kojima će sport u najvećoj mogućoj mjeri služiti unaprjeđenju dobrobiti pojedinca i zajednice, važno ga je, između ostalog, proučavati i u kontekstu njegovih negativnih aspekata – istraživati međuodnos sporta i stresa te razvijati primjerene strategije suočavanja.

Ključne riječi: sport, stres, dobrobit

Usmena izlaganja unutar simpozija

Tjelesno vježbanje i zdravlje: možemo li stresom protiv stresa?

Renata Barić

Suočavanje djece sa stresom koji sport sa sobom nosi

Vesna Hude

Cardiovascular and emotional reactions of parents during their child's first sport competition

Matea Karlović, Rebeka Prosoli, Marc Lochbaum, Renata Barić

Ustrajanje ili odustajanje: razlike između mladih sportaša i sportašica u različitim sportovima

Josipa Nekić, Ivan Holik, Tamara Fehervari

Ovisnost o vježbanju u školi trčanja: slučaj „Škola trčanja Slavonski Brod“

Ivan Holik

Što i kako nakon sporta? Prekid sportske karijere kao veliki životni stres

Sonja Krnjeta Ivanović, Matea Karlović

Huk stadiona zacementirao mi je noge“, što je novo u tretmanu natjecateljske anksioznosti u sportu?

Matea Karlović, Rebeka Prosoli, Sonja Krnjeta Ivanović

Tjelesno vježbanje i zdravlje: možemo li stresom protiv stresa?

Renata Barić, e-mail: renata.baric@kif.hr

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Tjelesno vježbanje, iako jedan od najčešće preporučenih načina suočavanja sa svakodnevnim stresom, ima svojih ograničenja. Svaki trening predstavlja svojevrsan stres određenog intenziteta. Cilj ovog rada je kritičkim osvrtom na relevantnu literaturu ponuditi odgovor na pitanje možemo li učinkovito djelovati stresom protiv stresa, tj. može li takav oblik terapije biti kontraproduktivan. Znanstveno je dokazano da tjelesno vježbanje poboljšava raspoloženje, u pozadini čega stoji više biokemijskih i psiholoških mehanizama. Osjećaj olakšanja i efikasnosti vježbanja u smislu smanjenja stresa, poboljšanja forme ili izgleda, može potaknuti pojedince na još intenzivnije vježbanje, budući da su učinci osigurani jedino onima koji su spremni redovito i predano vježbati. Problemi kojih se dotičemo tiču se postavljanja granice između predanog vježbanja i pretjerivanja s vježbanjem. Posljednjih godina sve prisutniji fenomen ovisnosti o vježbanju javlja se u 8% vježbača, neovisno o spolu, dobi, tipu sporta i kvaliteti. Ovisnost o vježbanju još nije kategorizirana kao zaseban poremećaj u medicinskoj klasifikaciji bolesti, no javlja se kao simptom nekih poremećaja, primjerice poremećaja prehrane. Simptomi su problemi prilagodbe anksioznog i ovisničkog tipa. Klinička slika slijedi liniju opsesivno-kompulzivnog poremećaja s ovisničkim simptomima od kojih su najistaknutiji nezadovoljstvo i anksiozne reakcije te razdražljivost uslijed nevježbanja ili nedovoljno vježbanja, pravljenje dnevnog rasporeda oko treninga, preintenzivno i prečesto vježbanje koje vodi u pretreniranost, praćeno nizom fizičkih simptoma i ozljedama, zanemarivanje ostalih životnih uloga i aktivnosti nauštrb vježbanja itd. Simptomi se razvijaju postepeno i takvi vježbači pokazuju snažan otpor i neprihvatanje vlastitog stanja. Kad se tjelesno vježbanje preporuča kao vrsta radne terapije pacijentima, npr. ovisnicima o narkoticima, alkoholu ili kocki, oni lako mogu postojeću ovisnost zamijeniti novom. Dodatan izazov za stručnjake jest to što se ovaj poremećaj ne prepoznaje lako jer se skriva pod krinkom zdravih navika i zdravstveno prihvatljivog ponašanja, no istina jest da nosi rizik za zdravlje na psihološkom, ali i tjelesnom planu te zaslužuje adekvatan tretman.

Ključne riječi: suočavanje sa stresom, ovisnost o vježbanju, psihički poremećaji

Suočavanje djece sa stresom koji sport sa sobom nosi

Vesna Hude, e-mail: vesna.hude@zg.t-com.hr

UO EHO, Samobor, Hrvatska

Sažetak

Rad stručnjaka s djecom specifičan je u odnosu na rad s odraslima. U sportskom okruženju to se prije svega odnosi na rad trenera i sportskih psihologa. Cilj ovog rada je prikazati moguće stresore u sportskom kontekstu te strategije suočavanja s njima, uz naglasak na prikaz osobitosti praktičnog rada s djecom i mladima. Izvor stresa mogu predstavljati međudnosi sportaša, trenera i roditelja, postavljanje nerealističnih ciljeva, monotoni treninzi, pretreniranost, ozljede, rano uključivanje u natjecanja, imperativ pobjede, uvrede, prijetnje, ismijavanja, nedostatak zabave i napretka i dr. Gotovo polovica mladih sportaša u RH nakon četrnaeste godine prestaje se aktivno baviti sportom što je alarmantan podatak, a ujedno i glavni problem kojim se ovaj rad bavi. S praktičnog gledišta rada, sportski psiholozi educiraju trenere, roditelje i sportaše o psihološkim čimbenicima i njihovom utjecaju na uspjeh i zadovoljstvo u sportu. Nastoje identificirati jake strane i mogućnosti napretka sportaša (motivaciju, samopouzdanje, koncentraciju, komunikaciju i dr.), ali i slabosti. Uočavaju i posebne obrasce reagiranja na treninzima i natjecanjima, rade na samoosvještavanju, primjerice prednatjecateljske anksioznosti sportaša, kako bi razvili programe za unaprjeđenje psiholoških vještina, osobina i navika te strategija suočavanja sa stresom. Tehnike se prilagođavaju uzrastu sportaša; za mlađe je uzraste osobito važno da one budu zabavne i jednostavne. Zaključno, djeca u sportu imaju priliku iskusiti brojna pozitivna i negativna iskustva, učiti dostojanstveno prihvaćati poraze, ustrajati, pratiti svoj napredak, vrednovati uloženi napor, uživati u pobjedama bez likovanja, osjećati se kompetentno i zadovoljno, u čemu važnu ulogu imaju i sportski psiholozi.

Ključne riječi: djeca i mladi sportaši, stres, strategije

Cardiovascular and Emotional Reactions of Parents during their Child's First Sport Competition

Matea Karlović, e-mail: mateakarlovic@gmail.com

University of Zagreb, Faculty of Kinesiology, Zagreb, Croatia

Rebeka Prosoli

University of Zagreb, Faculty of Kinesiology, Zagreb, Croatia

Marc Lochbaum

*Texas Tech University, Department of Kinesiology and Sport Management, Lubbock, TX, USA;
Education Academy, Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania*

Renata Barić

University of Zagreb, Faculty of Kinesiology, Zagreb, Croatia

Abstract

Over the years, many studies have investigated cardiovascular patterns in sport situations. However, only few studies have focused on investigating parental cardiovascular reactions during children's sport competitions. Therefore, the purpose of this study was to document parental cardiovascular and emotional reactions during their child's first sport competition. The study was conducted on a mother and a father of a child during a small club competition in one Croatian judo club. Their daughter had three fights, two of which she won two and one of which she lost. During the whole competition, parents wore a device made by Firstbeat Technologies which constantly monitored their heart rate. To analyze the results obtained during the measurement, we used the Firstbeat SPORTS Software. To measure the emotions of the parents during the event, we applied the PANAS scale, which the parents filled in 6 times each (before and after each fight). Parents were also asked to answer two open-ended questions regarding their thoughts and expectations before and after the competition. The results indicated that both of the parents experienced low levels of stress during the competition, although the mother predicted her stress would be moderate. Furthermore, both parents had similar cardiovascular reactions during their daughter's fights. It is evident that their reactions were more intense during the fights in comparison to time before/after the fights and during the 5-min resting period. However, their reactions differed in intensity and duration. The emotional profiles indicate that the mother reported stronger emotional reactions. On the other hand, both parents reported experiencing more positive than negative emotional reactions during the whole event. Even though this study included only one set of parents, these results suggest that reactions of the parents during the competitions of their children is an interesting topic which should be further investigated.

Keywords: Sport psychology, Parents in Sport, Stress

Ustrajanje ili odustajanje: razlike između mladih sportaša i sportašica u različitim sportovima

Josipa Nekić, e-mail: jnekic1@gmail.com

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Ivan Holik

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Tamara Fehervari

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Kombinacija bavljenja sportom, obrazovanjem i realizacijom drugih interesa u doba adolescencije stvara prevelik pritisak na mlade sportaše koji se može iskazati na fizičkom, psihološkom i socijalnom planu. Fenomen osipanja, tj. izlaska iz sporta u vrijeme adolescencije javlja se i u individualnim i u ekipnim sportovima što predstavlja međunarodno raširen fenomen prisutan kod oba spola. Cilj istraživanja bio je usporediti razloge potencijalnog odustajanja od sporta i motivaciju za bavljenje sportom kod sportaša različitog spola, vrste sporta (individualni ili ekipni) i s obzirom na tjedni broj treninga. Istraživanje je uključilo 203 natjecatelja/ natjecateljice, u dobi od 14 do 19 godina od čega njih 56,2 % trenira individualni, a 43,8 % bavi se ekipnim sportom. Koristio se Upitnik motivacije za sudjelovanjem (PMQ) koji mjeri faktore: vještine/kompetentnosti, status/priznanje, otpuštanje energije, timsku atmosferu i afilijaciju te Upitnik razloga odustajanja u sportu (DQ) koji ispituje različite razloge zbog kojih sportaši napuštaju sport („osobni razlozi” i „ostali razlozi”). Rezultati su pokazali da, gledajući po spolu, sportašice imaju više istaknutih razloga za odustajanje od sporta; dok je kod sportaša izraženija motivacija za bavljenje sportom. Rezultati s obzirom na tip sporta pokazuju kako sportaši koji se bave individualnim sportovima više razmišljaju o odustajanju nego adolescenti koji se bave ekipnim sportom. Također, vidljivo je i da broj treninga tjedno značajno utječe na motiviranost sportaša. Sportaši koji treniraju više od 10 puta tjedno uporniji su i motiviraniji za bavljenje sportom za razliku od sportaša koji manje treniraju. Ovo istraživanje potvrdilo je da su razlozi odustajanja i motiviranosti povezani s tipom sporta, spolom i brojem treninga tjedno te će doprinijeti razumijevanju povezanosti ovih razloga s ustrajnošću u sportu. Sportaši iz timskog sporta više su motivirani i manje razmišljaju o odustajanju; sportaši su motiviraniji od sportašica, sportašice više razmišljaju o odustajanju, a pojedinci koji ulažu više vremena u svoj napredak imaju manje problema s potencijalnim razlozima odustajanja i motiviraniji su. Na temelju dobivenih spoznaja moguće je osmisliti intervencijske strategije i educirati sportske kadrove s ciljem prevencije fenomena osipanja.

Ključne riječi: adolescenti, motivacija, osipanje, individualni sport, ekipni sport

Ovisnost o vježbanju u školi trčanja: slučaj „Škola trčanja Slavonski Brod“

Ivan Holik, e-mail: ivholik1@gmail.com

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Rekreativno trčanje postalo je sve popularnije u Hrvatskoj, a osim pozitivnih implikacija na niz fizičkih i psiholoških stanja, u isto vrijeme predstavlja i potencijalnu prijetnju za razvoj ovisničkog ponašanja. Ovaj se fenomen javlja u aktivnih i rekreativnih sportaša, a prevalencija pojavnosti je oko 8%. Cilj je bio istražiti postoje li i u kojoj mjeri simptomi ovisnosti o trčanju u polaznika škole trčanja, u Slavonskom Brodu. Istraživanje je uključilo 28 polaznika škole trčanja što je činilo prigodni uzorak ovog istraživanja. Za procjenu ovisničkog ponašanja primijenila se hrvatska verzija upitnika ovisnosti o vježbanju. Mjeru ovisnosti o vježbanju činio je zbroj svih rezultata, što ujedno predstavlja i varijablu mjerenja. Rezultati su se klasificirali u 4 kategorije pri čemu niži rezultati ukazuju na umjereno vježbanje, bez simptoma ovisnosti, a veći rezultati upućuju na izraženiju ovisnost o vježbanju. Rezultati su pokazali da je 21% rekreativnih trkača u kategoriji umjerenih vježbača, bez simptoma ovisnosti. 7% ispitanih polaznika škole trčanja ovisno je o vježbanju, dok je 29% polaznika škole trčanja u kategoriji koja predstavlja rizičnu skupinu s ozbiljnim simptomima pretjerivanja u vježbanju. U navedenoj kategoriji značajno je više muškaraca (60%), u odnosu na broj žena (11%). Možemo zaključiti da ovisnost o vježbanju, u usporedbi s drugim ovisnostima, nije još na tako visokoj pojavnosti, no svakako zahtijeva pozornost, ne samo znanosti već i drugih stručnjaka koji rade u programima rekreacije, kako bi mogli educirati, na vrijeme spriječiti i u konačnici, ako je potrebno, i odbiti trenirati sportaše koji su ovisni o vježbanju. Stalnim praćenjem, stručnim planiranjem i programiranjem kao i pravovremenim povratnim informacijama mogu se spriječiti negativni učinci trčanja, a uloga kineziologa jest da braneći etiku kineziološke struke zaštiti zdravlje svakog rekreativca sportaša s kojim radi. S obzirom na vrlo mali broj istraživanja u Hrvatskoj koja su istraživala ovisničko ponašanje u školama trčanja, rezultati ovog istraživanja doprinijeli su dodatnom informiranju, prije svega kineziologa o prisutnosti problema, kao i dodatnom osvješćivanju znanstvene zajednice o još i dalje, iako relevantne tematike, u svjetskim razmjerima, nedovoljno istraženom području.

Ključne riječi: rekreativno trčanje, ovisnost o vježbanju, psihologija sporta

Što i kako nakon sporta? Prekid sportske karijere kao veliki životni stres

Sonja Krnjeta Ivanović, e-mail: sonja.krnjeta.ivanovic@kif.hr

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Matea Karlović

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Svaki događaj koji izaziva promjenu i diskontinuitet u životu ljudi stresan je jer dovodi do potrebe za prilagođavanjem. Drugim riječima, stresnost različitih situacija moguće je definirati količinom promjene koju te situacije zahtijevaju od osobe, bez obzira na njihov smjer. Vrhunski sport kao profesionalna djelatnost zahtijeva golemu posvećenost (emocionalnu i vremensku), te je u tome upravo i njegoa posebnost, jer u potpunosti određuje i zaokuplja pojedinca, pa mu izabrani sport postaje jedino njemu poznato socijalno okruženje. Sportaši su svjesni da njihova sportska karijera ima rok trajanja, međutim, većina o tome razmišlja tek onda kad se kraj karijere zaista i dogodi. Prilagodba sportaša na novonastalu situaciju, što u većini slučajeva nije jednostavno, jedan je od problema kojim se bavimo ovim radom. Mnogo je razloga za prekid sportske karijere, no taj prekid ne prolazi svim sportašima jednako lako. Više je čimbenika o kojima ovisi lakoća tranzicije sportaša iz sportske u neku drugu karijeru (motivacija za sportom, razlozi prekida karijere, planiranje umirovljenja, socijalna mreža, dimenzije identiteta sportaša, zadovoljstvo životom itd.). Cilj ovog rada je prikazati sve faktore koji se spominju u dosadašnjim istraživanjima i literaturi, a koji utječu na lakoću, tj. težinu „umirovljenja“. Sve se više u svijetu, a zadnjih godina i u Hrvatskoj, spominje pojam takozvane dual karijere (engl. dual career) koji uključuje aktivne, ali i bivše sportaše koji su u radnom odnosu s ciljem osiguravanja potrebnih uvjeta za usklađivanje obveza u sportskoj karijeri i na radnom mjestu, kao i pomoći u nastavku školovanja i/ili prekvalifikaciji. U radu se razmatra koliko je ovaj pristup zaživio u Hrvatskoj, koliko podršku umirovljeni sportaši dobivaju od sustava te s kojim se problemima susreću, a navode se i neke mogućnosti i prijedlozi za poboljšanje postojećih uvjeta.

Ključne riječi: stres, prekid sportske karijere, psihologija sporta

**„Huk stadiona zacementirao mi je noge“,
što je novo u tretmanu natjecateljske anksioznosti u sportu?**

Matea Karlović, e-mail: mateakarlovic@gmail.com

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Rebeka Prosoli

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sonja Krnjeta Ivanović

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Suvremeni sport obilježen je iznimno visokim zahtjevima koji se postavljaju pred sportaša te podrazumijevaju njegovu višestruku prilagodbu. Neki pojedinci pritom iskuse znatno više razine pobuđenosti i anksioznosti u odnosu na druge, što posljedično utječe na njihovu sportsku izvedbu, često u smjeru podbacivanja. Pronalazak učinkovitih metoda regulacije i optimizacije natjecateljske anksioznosti predstavlja važan zadatak u suvremenoj pripremi sportaša. Cilj ovoga rada je kroz kritičku evaluaciju relevantnih istraživanja prikazati najnovije spoznaje o metodama i učinkovitosti primjene neurofeedback tretmana anksioznosti u sportskom kontekstu. Neurofeedback (NF) vrsta je biofeedback tretmana koja podrazumijeva mjerenje električne aktivnosti mozga te simultano davanje povratne informacije o toj aktivnosti, s ciljem usvajanja samoregulacije određenog neuralnog supstrata u podlozi kognitivnih i emocionalnih procesa, odnosno ponašanja pojedinca. Mehanizmi neuroplastičnosti i teorije učenja predstavljaju srž koncepcije NF-a. U primjeni NF-a koriste se različite tehnike praćenja i oslikavanja moždane aktivnosti, najčešće elektroencefalogram (EEG). Iako djelotvornost NF-a još uvijek nije znanstveno potvrđena, uočava se trend širenja njegove primjene u različitim područjima, osobito u kliničkom i sportskom okruženju. Operacionalizacija NF protokola za tretman natjecateljske anksioznosti inicijalno je preuzeta iz kliničke prakse i još se istražuje. Pregledom relevantne literature uočava se nekonzistentnost nalaza provedenih istraživanja te opterećenost istraživanja brojnim metodološkim ograničenjima. Zaključno, nastavak razvoja ovog područja potencijalno je moguć daljnjim unaprjeđivanjem tehničke opreme i provođenjem metodološki snažnih istraživanja.

Ključne riječi: psihologija sporta, stres, neurofeedback

Oral Presentations
Usmena izlaganja

Awake Craniotomy for Lower Grade Gliomas in Eloquent Regions – Our Experience

Jakob Nemir, e-mail: jakob.nemir@kbc-zagreb.hr

Department of Neurosurgery, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Goran Mrak

Department of Neurosurgery, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Andrej Desnica

Department of Neurosurgery, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Dinah Vodanović

Department of Neurology, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Vasilije Stambolija

Department of Anaesthesiology, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Tereza Gabelić

Department of Neurology, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Andreja Bujan Kovač

Department of Neurology, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Marin Lozić

Department of Anaesthesiology, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Lana Maljković

Department of Neurosurgery, Medical School University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Abstract

Lower grade gliomas in eloquent regions present a specific surgical challenge regarding the proximity of various cortical and subcortical language, speech, and motor areas. Our aim is to describe our series of 24 patients, in whom awake procedures were performed for the resection of lower-grade gliomas in fronto-temporo-insular location. A dedicated team of neurosurgeons, neuroanesthesiologists, neurologists, speech therapists and neuropsychologists was involved in the presurgical workup of patients who underwent awake craniotomy procedures. Preoperative neuroradiological 3T MRI images were acquired with functional imaging and tractography performed at the same time. Preoperative cognitive, language and neurological testing was carried out, establishing baseline values for postoperative evaluation comparison. Surgical procedures were performed in an asleep-awake-asleep manner with patients positioned in a lateral decubital position and neuronavigation assistance. Intraoperative brain mapping and ultrasonogram were performed with patients fully awake and cooperative. The transcortical approach was favoured in all cases, allowing the surgeon to observe the minimal brain shift caused by CSF regression. The tools of removal included both aspiration by suction and CUSA. In our series of 24 patients, we achieved gross total tumour resection in all cases, sparing the subcortical areas where monopolar subcortical brain mapping had discovered the proximity of important deep white matter bundles, such as arcuate fascicle, the longitudinal part of SLF and IFOF, as well as primary motor areas such as corticospinal tract. Excellent postoperative results were achieved in all of the patients undergoing the awake procedure, with patients experiencing no new neurological disorders. The postoperative cognitive and language testing showed a discrete decline from the baseline values in immediate postoperative period, which recovered later in the follow-up period. Our experience determines that awake craniotomy is the method of choice for resection of lower grade gliomas in eloquent regions, enabling a feasible margin of tumour resection, the preservation of important cortical structures and subcortical fiber bundles, as well as providing a safe method for intraoperative electrophysiological and clinical monitoring of an "online" patient. We strongly advocate that awake craniotomy should be performed for such tumours whenever there are no absolute contraindications. Primary and repeat surgery in patients harbouring a lower-grade glioma in an eloquent region is an effective therapeutic option due to the hodotopic reorganisation of the brain parenchyma.

Keywords: Awake Craniotomy, Low Grade Gliomas, Eloquent Area

Art-Therapy as a Multidimensional and Complementary Therapy in Persons with Brain Damage

Renata Martinec, e-mail: renata.martinec@erf.hr

Department of Motoric Disorders, Chronic Diseases and Arts Therapies, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Dunja Pivac

Department of Visual Culture and the Fine Arts, Arts Academy University of Split, Croatia

Abstract

Brain damage, as an injury that causes destruction or deterioration of brain cells, can negatively affect different cognitive, motor, and/or psychological functions. For that reason, therapy and rehabilitation of persons with brain damage requires multidimensional and interdisciplinary approaches. In this context, the use of art-therapy, as a part of expressive arts therapies, may also be considered. Art therapy, through the use of various art techniques (such as drawing, painting, modelling, collage, printmaking, computer art-techniques, etc.) promotes kinaesthetic and sensory functions, fine and gross motor skills, as well as imagination and symbolic processing. Also, during the therapy process, there is a possibility of using assistive technology that allows persons with different limitations to use various tools and materials in their creative expression. Therefore, it can be suggested that art therapy can have a positive effect on improving the neuro-motor and psycho-emotional status in persons with brain damage. In this regard, the aim of this paper is to review some results of previous researches, provide insight into appropriate models of interventions, and propose guidelines for the future use of art therapy in this problem area. Also, further studies are needed in order to develop integrative and holistic therapeutic approaches focused on improving the well-being and quality of life of persons with brain damage.

Keywords: Brain Damage, Art Therapy, Holistic Approach, Quality of Life

Clinical Psychologist in a Multidisciplinary Team

Jasminka Matic, e-mail: jasminka.matic@bolnicapopovaca.hr

Neuropsychiatric hospital "Dr Ivan Barbot", Popovača, Croatia

Abstract

At the Neuropsychiatric Hospital "Dr. Ivan Barbot" Popovača, the daily hospital for alcohol abusers (the population with high comorbidity risk and cognitive disorders) regularly includes medical diagnosis, pharmacotherapy, but also education, psychological and social support, and occupational therapy. The underlining interest is to detect and re-establish motivation and sense of life worth living with efforts that may be directed to recovery and abstinence. Depending on the patient's specific data and biological and psychological capacity, the system of beliefs, and expectations, the patient is provided the support to re-establish responsibility in the family, referral group, and society. The treatments include a multidisciplinary approach and use of patient's specific data, and the clinical impression at screening and during treatment. Possibility to focus on specific needs with adaptive CB training brings functionality after skills practiced within supportive group in Daily Hospital (communication, role playing, etc). The idea is to help an individual to learn skills that may be helpful when coping with daily challenges and adapting to requests. With this purpose psychologist included "Healthy styles of life" in Daily Hospital Program using theory of band CB modification. Experiences taken in daily work with patients serve as a starting point for specific programs that may meet the needs of similar group of patients in daily practice. Treatment is beneficial for patient, functional for coping with daily requirements. Daily Hospital for treatment of alcohol and other abusers is taking place in the Hospital Popovača/ located at the Ward for alcoholism/ but also in city Sisak where another big group of patients is treated by multidisciplinary team; different methods are used to activate need for learning, role playing, group therapy, individual counseling, education, film-therapy, relaxation , occupational and art therapy with travelling and social activities All of them are found useful on the way to support patient's individual positive experience , training in self-presentation and self-esteem, emotions expression, sharing and taking emotions, building trust, group spirit, interest for others, mirror experience, talking about planned steps after leaving "safe group". Impressions taken within multidisciplinary group of therapists are shared and used for improvement in the future. Results are considered as motivational support for treatment improvement, continued use of multidisciplinary approach and individually centered methods with focus on patient's specific needs (in accordance with personal history, cognitive capacity and remaining capabilities).

Keywords: Mental Health, Alcoholism, Treatment, Motivation and Sense of Life, Multidisciplinary Team

Social Responsibility of Psychiatrists – *Conditio Sine Quan Non*

Silvana Krnić, e-mail: silvanakrnic@net.hr

Psychiatry clinic, Clinical Hospital Centre Split, Split, Croatia

Trpimir Glavina

Psychiatry clinic, Clinical Hospital Centre Split, Split, Croatia

Abstract

New research in neuroscience teaches us about the importance of early mental disorder identification and the consequences of late diagnosis and treatment of further impairment. Functional brain imaging has made it possible to detect developmental difficulties in early childhood, and showed us that delaying the early onset of treatment and recurrent episodes of disorders have irreparable consequences on an individual's brain functioning, especially the cognitive. The target age for treating depression is middle adolescence. At this period of life symptoms begin to appear, inconsistently with developmental ages, and when untreated they lead to full expression of depression in the middle age. As these are the most fruitful years of life, when people create a family and professional world, it is clear that a disorder at that age can have unforeseen consequences. Adolescence is also a target period for the onset of psychosis. The insights we have today indicate that beyond the third psychotic episode, changes in the structure of certain brain regions become irreparable. Early recognition and treatment, by adopting bio-psycho-social methods, becomes the only method of preventing the onset of severe mental disorders. In the light of these findings, we are examining the role and social responsibility of the psychiatrist, in order to educate, motivate and integrate the teamwork of all mental health professionals; to fight against the stigma of mental illness, the growing antipsychiatric movements, the paranoid ideas of media over the role of the psychiatrist in the community, the perceptions of psychotropic medications as brain poisons, and to resist the almighty Google as the "leading therapist" of today.

Keywords: Early Onset, Mental Disorder, Psychiatrist, Social Role

Ethical, Legal and Social Challenges of Using Mental Health App

Anto Čartolovni, e-mail: anto.cartolovni@unicath.hr

Chair of Theology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Nowadays, healthcare is becoming more and more invaded by new healthcare apps, which has led to the emergence of the mHealth phenomenon, which mental health has not been able to resist. These apps have diagnostic options but also therapeutic purposes for conditions such as depression, anxiety, suicidality, or even schizophrenia. The nature of these apps is to collect various kinds of personal data – from health and real-time location data to geo-targeting (post and zip code). By creating a personal digital phenotype, these kinds of apps also collect other information such as lifestyle data, food consumption, the amount of exercise, or the information related to diagnoses, treatments, and insurance (e.g., chronic health/mental health problems, screening results, medication dosages). This data collecting mostly does not have real informed consent forms, but only a simple tick box by which a person consents to the collection and sharing of the data with app developers for their functional purposes or for selling them to third party marketers or advertisers. Therefore, the use of mental health apps leads to two kinds of ethical problems – the ones that belong to the safety and accountability, from which a particular type of medical harm might appear, and the ones that relate to privacy and confidentiality, that is, non-medical harm issues. The behavioural data sale violates not only privacy, but might also be used in different algorithms to classify people, particularly in the governmental and commercial sphere, in which they might become discriminatory and even stigmatising for people with mental illnesses. These ethical issues are tightly related to the missing mHealth regulation within the mental health domain, where attention should be given to the higher quality assurance and certification of the provided apps, in order to prevent them from offering incorrect or misleading information and ineffective solutions. Regulations should pay attention to the real clinical usefulness of the app-collected data and the security of the apps in protecting personal health data.

Keywords: Mental Health, Mental Health Apps, Neuroethics, Digital Phenotyping, Digital Ethics

Everyday Life of Families with Children with Special Needs

Mihaela Alfirev Njegovan, e-mail: mihaela.alfirev@gmail.com

Logos Kalos, Zagreb, Croatia

Sara Alfirev

Ludwig Maximilian University of Munich, Munich, Deutschland

Abstract

Parenting is a challenge for any family. However, challenges that parents of children with special needs face surpass others in unimaginable ways. This case study aims to depict the way children with special needs and their families are treated by their surroundings. Thus, it portrays the life of families with children with autism, cerebral paralysis, children with cochlear implants, and children with lower cognitive abilities, as well as children with multiple difficulties. Commonly recognizable in all the cases is an inadequate and insufficiently rapid governmental support system, which in many ways leaves the parents wandering from one door to the next, searching for answers. Therefore, parents unnecessarily waste precious time and energy which they already scarcely have. The inefficiency of social support systems also often delays the rehabilitation which is crucial for the children. On top of that, parents frequently face challenges in their social surroundings. For example, even the parents who notice a need for professional help are often being discouraged from asking for it, because their family is trying to convince them that everything is fine by shaming them and their children. Some even experience judgement from their family and friends, who blame the child's difficulty on poor parenting and discipline skills. The result of these interviews is the evidence of a broad social insensitivity that manifests itself in many ways, from insufficient support from the government and isolation from family and friends all the way to inappropriate comments and questions in public. On the other hand, there are also positive examples and success stories even in these extreme cases, so hope remains that children with special needs and their families will be seen as equally worthy and will be supported by our community in the way they deserve to be.

Keywords: Family Life, Social Issues, Children with Special Needs

Financial Well-being: the Need for Taking Financial Education to Prison

Paola Iannello, e-mail: paola.iannello@unicatt.it
Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Margherita Lanz
Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Angela Sorgente
Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

The literature in psycho-economic research shows a positive relationship between the psychological and subjective well-being and the subjective financial well-being level of the individual. Financial literacy is one of the factors that influence the financial well-being of the individual. The development of financial literacy and, more generally, of the economic and financial competences of the individual is favoured by economic and financial education interventions. The present contribution, in addition to providing a theoretical frame for the constructs of subjective financial well-being and financial literacy, intends to introduce a financial program specifically targeted at detainees. The training aims to empower prisoners' planning skills from a financial point of view, which are crucial to support the re-planning of their lives once they are released from prison. The project includes eight meetings of about two and a half hours. Specifically, the topics addressed during the meetings concern: (a) the role of the context in the project; (b) the characteristics of the objectives and the related risks; (c) necessary resources and strategies; (d) the role of relationships and trust; (e) schedule: time and budget; (f) putting all these elements into play. Specifically, a board game has been devised – named Projetto – which allows people to achieve their goal by taking into account both risks and resources, activating fundraising strategies, involving banks to get financial support, or involving other participants as a resource or potential customers. The entire training capitalizes on the experiential dimension of the game and proposes a set of recreational and educational activities that foster both learning and establishing relationships with other group members. The program was proposed to two groups of prisoners, respectively, in 2018 and 2019. A total of 16 detainees participated. Before starting the training, questions were asked to identify the level of economic and financial knowledge that was found to be high (5 out of six correct answers on average). This suggests that the economic and planning difficulties of disadvantaged people are not always the result of the lack of objective knowledge, but of soft skills more linked to planning and relational skills.

Keywords: Financial Education; Subjective Financial Well-being; Detention

Internet and Mobile Interventions in Promoting Individuals' Well-Being and Emotional Health: the Positive Technology Approach

Daniela Villani, e-mail: daniela.villani@unicatt.it

Department of Psychology, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milan, Italy

Giuseppe Riva

Department of Psychology, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milan, Italy

Abstract

In recent years, the interest in the potential role of digital technologies in promoting well-being has been growing. Positive Technology is an emerging field within the human-computer interaction aiming at understanding how interactive technologies can be used to promote well-being by following an evidence-based approach. At a theoretical level, Positive Technology aims to develop conceptual frameworks and models to understand how digital tools (such as smartphones, wearable devices, virtual / augmented reality) can be effectively used in achieving individuals' greater well-being. At methodological and practical levels, Positive Technology deals with the design, development and evaluation of the effectiveness of digital experiences in promoting positive change through the induction of positive emotions, the activation of the flow, and the support of positive relationships. Within the present theoretical and methodological frame, the presentation intends to focus on the specific contribution of remote interventions (Internet Interventions) and mobile applications (for smartphones and tablets) to the promotion of psychological and subjective well-being and the emotional health of individuals. Particular attention will be paid to strategies aimed at promoting emotional awareness and emotional regulation made possible by digital technologies.

Keywords: Positive Psychology, Positive Technology, Internet interventions, Mobile interventions

Neuroprotective Potential of Natural Compounds against Oxidative Stress-Related Neurodegeneration

Maja Jazvinščak Jembrek, e-mail: maja.jazvinscak.jembrek@unicath.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Neurodegenerative diseases, such as Alzheimer's and Parkinson's disease, are progressive and incurable disorders characterized by neuronal degeneration and ultimately cell death. The incidence of neurodegenerative diseases increases with age, and as the world's population is getting older, they represent a growing medical problem with enormous economic costs and social consequences. Oxidative stress, a condition that is characterized by an increased accumulation of reactive oxygen species, is recognized as one of the most important contributing factors to the common pathophysiology of neurodegenerative diseases, particularly in the period directly preceding the onset of first symptoms. Compelling data suggest that various natural compounds and their extracts possess anti-oxidative activity. Hence, dietary supplements of natural origin are often taken as an adjuvant therapy with the aim to prevent or delay oxidative stress-related neurodegenerative changes. They can easily be obtained at many health food and drug stores. However, the doses and bioavailability of antioxidants in nutraceuticals that contain purified herbal extracts are highly beyond levels associated with a typical diet enriched with fruits and vegetables. Since they are not marketed as drugs but as supplements that improve the overall well-being, natural products are in principle not subjected to rigorous pharmacological and toxicological testing. There is increasing evidence which suggests that prolonged supplementation with certain antioxidants may exert harmful effects. Our results indicate that natural compounds that are appreciated for their antioxidative activities may switch to pro-oxidant action and modulate intracellular signalling pathways in the presence of copper ions. This is particularly interesting as copper-dyshomeostasis is considered an important mechanism contributing to the development and progression of oxidative stress conditions in neurodegeneration. Therefore, further pharmacological and toxicological research must be carried out in order to clarify the neuroprotective efficacy and safety of natural products during prolonged administration in a specific oxidative stress-induced environment.

Keywords: Neurodegeneration, Oxidative Stress, Copper, Natural Compounds

Online Dating: Motives and Some Differences between Daters

Lana Batinić, e-mail: lana.batinic@unicath.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Ivana Vrselja

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Martina Lotar Rihtarić

Faculty of Education and Rehabilitation, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Abstract

The widespread use of the Internet has changed the way people interact and form social and intimate relationships. The youth of today is especially keen on using online sites for meeting people, as well as for finding relationship partners. Researches show that there are various motives for why people choose to partake in online dating, including having fun, finding sexual partners, forming serious romantic relationship, etc. Likewise, there are some characteristics of individuals which are important for participating in online dating, such as social interaction anxiety and self-disclosure. For individuals with marked social interaction anxiety, the Internet may open avenues of communication and provide an outlet through which relationships can be formed. Also, self-disclosing personal information leads to an increase in intimacy, and only after liking and trust are established can an (online) relationship be formed. However, research is scarce on the differences in motives for online dating in individuals with different levels of the two said characteristics. Therefore, the aim of this paper was to explore online dating experience and whether there is a difference in the two measured motives (to have fun and find sexual partners and to form serious relationship) for online dating and perception of success in online dating between individuals who are low and high on social interaction anxiety and self-disclosure, respectively. The data shown in this paper was gathered in an online research which is still in progress, on the sample of 119 students ($M=22$ years; $SD=2,48$). The preliminary results reveal interesting findings regarding online dating experience (who made "the first move", the duration of relationship, etc.). Also, they reveal significant differences in motives in individuals with different levels of social interaction anxiety – those that are anxious are more motivated by the need to establish intimate, serious relationship via the Internet in comparison to less anxious ones. Limitations and directions for future research are discussed.

Keywords: Online Dating, Social Interaction Anxiety, Self-disclosure

Parents of Children with Developmental Difficulties: Employment Status and Health Outcomes

Lana Lučić, e-mail: lana.lucic@pilar.hr

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Sabina Lončar

Association Shadow (Udruga Sjena), Zagreb, Croatia

Abstract

Having a child with developmental difficulties inevitably leaves a deep trace in the life of an individual. Studies have shown these parents are exposed to higher levels of stress that have spillover effects on their personal lives, health, and every day functioning. One of the most influential factors is the severity of child's problems and consequently the level of care needed to meet his/hers needs. Many parents are forced to reduce working hours or completely abandon their professional careers and become caregivers twenty-four seven. The aim of this study was to compare the health status and perceived well-being of parents of children with developmental difficulties, while considering their work status. Out of the total sample, we identified 150 parents with a full-time job, 95 who work part-time, and 126 caregivers. In all three groups, the average participant was married, female, with 2 kids and one child with difficulties, and living in a smaller city. The average age of the full-time employed and caregivers was 38, while the part-time employed were on average 42 years old. The results show that all three groups felt their health was slightly poorer compared to the previous year, with statistically significant difference between the full-time employed and the caregivers. The results also show that, in the previous year, the caregivers went to the doctor 3 times on average, while the other two groups went 4 times, but caregivers used 0.3 sick leave days, while the full-time employed used 12.98 days and the part-time employed 16.5 days on average. Regarding future expectations, the caregivers were more convinced their health would deteriorate compared to other two groups of parents. There was no difference among groups of parents regarding their satisfaction with life quality and purpose of living, relationships, level of energy, happiness, or feelings of exhaustion and anxiety, but taken together, all parents experienced lower levels of positive and higher levels of negative experience. The results will be discussed in detail in the light of the current struggle for better support from social services of the Republic of Croatia.

Keywords: Parents of Children with Difficulties, Health Outcomes, Caregivers, Quality of Life

Person-Centered Planning and Support for People with Intellectual and other Developmental Disabilities

Daniela Bratković, e-mail: daniela.bratkovic@erf.hr

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Ljiljana Pintarić-Mlinar

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Abstract

Person-centered planning of support as an approach to people with intellectual and other developmental disabilities is based on the social model and principles of inclusion. Usually, it is implemented through community-based support services. In this paper, a review of scientific research and evidence-based knowledge about their key characteristics are presented, as well the research on the influence to individual in reaching desired future goals. In order to achieve that, it is necessary to create a network of support according to the individual's needs, wishes and expectations, unique life circumstances, and priorities. This contemporary model of support has emerged as a critical upgrading of institutional segregation, and medical-oriented individual programming in rehabilitation and social care. It is a dynamic interactive process in which, together with employed staff and experts, family and other important members from the natural life circle of an individual with disability take an equally engaging role in a team. In that process, based on the principle of self-determination and self-advocacy, the focus person is an active participant. This approach was successfully developed internationally over the past few decades. It has been only recently implemented in Croatia, primarily within the process of transformation and deinstitutionalization of the social care system. Existing research in this field proves the efficiency of this approach when considering the improvement of the quality of support, as well as the expected life outcomes for individuals and their families. In Croatia, we still face challenges when ensuring the basic requirements for the implementation of person-centered planning in social care and support system for the most vulnerable members of society who definitely deserve a higher level of responsibility and priority to ensure dignified life conditions and equal opportunities.

Keywords: Person-centered Planning, Quality of Life, Intellectual Disabilities, Developmental Disabilities

Positive and Negative Life Events and Well-Being across Age Groups

Ljiljana Kaliterna Lipovčan, e-mail: Ljiljana.Kaliterna@pilar.hr

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Andreja Brajša-Žganec

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Zvezdana Prizmić-Larsen

Washington University in St. Louis, St. Louis, USA

Abstract

The aim of this study was to explore age differences in the frequency of positive and negative events, and their associations with well-being. Data were collected from the first wave of a longitudinal research project on well-being and life events in Croatia (CRO-WELL project). The sample of adult Internet users was divided in three age groups: younger (N=2115, age 18-30 years), middle-aged (N=2517, age 31-54 years), and older (N=387, age 55-85 years) adults. The participants self-reported Life satisfaction, Scale of Positive and Negative Experience, and the frequency of 8 positive and 7 negative events occurring during the previous year. Younger adults reported more positive events than the other two groups, while no differences were found in the frequency of negative events. More positive and less negative events were significant predictors of better life satisfaction for younger and middle-aged but not for older adults. More positive and less negative events were predictors of higher positive affect among all three age groups. Less positive and more negative events were predictors of higher negative affect for younger and middle-aged, but for older adults, only negative events were associated with higher negative affect. These associations remained after controlling for gender, marital status, income, and education level in the analyses. Age effects on the covariations between life events and cognitive and affective well-being are explained within the socioemotional selectivity theory and older people's better regulation of their emotional experience.

Keywords: Life Satisfaction, Positive Life Events, Negative Life Events, Age

Prenatal Programming of Altered Serotonin Functioning: Maternal Gestational Diabetes, Obesity and Emotional Stress as Potential Risk Factors

Jasminka Štefulj, e-mail: jasminka.stefulj@unicath.hr

*Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia
Rudjer Bošković Institute, Zagreb, Croatia*

Marina Horvatiček

Rudjer Boskovic Institute, Zagreb, Croatia

Maja Perić

Rudjer Boskovic Institute, Zagreb, Croatia

Petra Baković

Rudjer Boskovic Institute, Zagreb, Croatia

Lipa Čičin-Šain

Rudjer Boskovic Institute, Zagreb, Croatia

Marija Klasić

Department of Biology, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Barbara Nikolić

Department of Biology, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Dubravka Hranilović

Department of Biology, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Maja Anđelinović

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Marijana Matijaš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Sandra Nakić Radoš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Marina Ivanišević

Clinical Hospital Center Zagreb, Zagreb, Croatia

Krešimir Perković

Clinical Hospital Center Zagreb, Zagreb, Croatia

Mateja Vukušić Mijačika

Clinical Hospital Center Zagreb, Zagreb, Croatia

Marcela Ilijić Krpan

Clinical Hospital Center Zagreb, Zagreb, Croatia

Mirta Starčević

Clinical Hospital Center Zagreb, Zagreb, Croatia

Saša Kralik

Clinical Hospital Center Zagreb, Zagreb, Croatia

Ute Panzenboeck

Medical University of Graz, Graz, Austria

Gernot Desoye

Medical University of Graz, Graz, Austria

Abstract

Serotonin (5HT) is a modulatory neurotransmitter involved in the fine-tuning of numerous brain functions, ranging from mood, sleep and appetite regulation to sensory perception and cognition. Many mental health and metabolic conditions have been linked to disturbed 5HT signalling, and the pharmacological targeting of 5HT-regulating proteins is extensively used in their treatment. Yet, causes of 5HT disturbances are poorly understood. Prior to assuming its neurotransmitter functions in the adult brain, 5HT plays crucial roles in the regulation of brain development, influencing proper genesis, differentiation and maturation of its own neurons and their target regions. In early stages of neurodevelopment, the placenta plays an important role in supplying the developing brain with serotonin. Hence, placental 5HT homeostasis emerges as a critical determinant of proper neurodevelopment. In order to better understand developmental origins of altered 5HT functioning, we have established a cross-disciplinary longitudinal study aimed at investigating the relationships between specific prenatal adversities, molecular indicators of placental / neonatal 5HT system functioning and the developmental outcomes in infancy. In particular, we hypothesize that the intrauterine environment associated with maternal emotional stress, obesity or gestational diabetes, known risk factors for behavioural and metabolic disorders in the offspring, may affect placental and fetal 5HT homeostasis through epigenetic mechanisms such as changes in DNA methylation pattern. Here we will outline the study design, present our preliminary findings on the expression and DNA methylation of several 5HT-regulating genes in placentas obtained from pregnancies complicated by maternal obesity and/or gestational diabetes, and discuss their potential implications for developmental programming of 5HT-related disorders.

Keywords: Prenatal Development, Serotonin, Brain Disorders, Neuroplacentology

Religiosity, Spirituality and Subjective Well-being

Daniela Villani, e-mail: daniela.villani@unicatt.it

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Angela Sorgente

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Paola Iannello

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Alessandro Antonietti

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

A growing body of research investigates the role that religiosity and spirituality play in individuals' self-perceived well-being, identifying a positive effect of religion and spirituality on many psychosocial and health-related outcomes across the lifespan. Spirituality and religiosity have been found to be also positive predictors of Subjective Well-Being (SWB), even if results are not altogether consistent across studies. This mixed evidence is probably due to the inadequate operationalization of the constructs as well as the neglect of the moderation effect that the individuals' religious status can have on the relation between spirituality/religiosity and SWB. The present study aimed at investigating the relationship of spirituality and religiosity with SWB and testing whether differences exist according to individuals' religious status (religious, non-religious, and uncertain). Data was collected from 267 Italian adults (aged 18–77). In order to test the role of religiosity and spirituality in SWB, two path analysis models were run, one for each predictor. To test the invariance of the two models across the individuals' religious status, two multi-group models were run. The models concerning spirituality were tested on the entire sample, finding that spirituality had a positive impact on SWB (except for the dimension of Interconnection) and that this relation is unaffected by the individual's religious status. Specifically, the spirituality dimension that was strongly connected with SWB, both in its cognitive and affective aspects, was that of purpose and meaning in life. The models concerning religiosity were instead tested only on religious and uncertain, finding that the relationship between religiosity and subjective well-being changes across religious status. In particular, the main difference we found was that religious identity commitment positively predicted satisfaction with life among religious but not among uncertain individuals. Nevertheless, we found also that having a commitment towards a particular religion world-view helps both religious and uncertain to feel positive emotions. An interpretation of the results and their implications will be discussed.

Keywords: Religiosity, Spirituality, Subjective Well-being, Positive Affect, Life Satisfaction

Significant Association between Catechol-O-Methyltransferase (COMT) Val158/108Met Polymorphism and Cognitive Function in Veterans with PTSD

Ana Havelka Meštrović, e-mail: havelka2@yahoo.com

RIT Croatia, Zagreb, Croatia

Dubravka Švob Štrac

Rudjer Boskovic Institute, Zagreb, Croatia

Nela Pivac

Rudjer Boskovic Institute, Zagreb, Croatia

Abstract

The core problems of post-traumatic stress disorder (PTSD) are cognitive disturbances. Enzyme catechol-O-methyltransferase (COMT) degrades dopamine primarily in the prefrontal cortex. Its functional polymorphism, COMT Val158/108Met, affects COMT activity and dopamine availability and is associated with disturbances in cognition. PTSD subjects will have worse working memory than healthy controls and the carriers of the COMT Met allele will show a better cognitive performance compared to Val/Val carriers in PTSD and controls subjects. The aim of this study was to assess the differences in cognitive functioning between the PTSD and control subjects and to evaluate the association between COMT Val158/108Met polymorphism and cognitive function. The study included 323 male Caucasian participants of Croatian origin. We confirmed, on ethnically homogeneous groups of veterans with matched combat experience, that controls had higher immediate and delayed working memory than veterans with PTSD. In the PTSD subjects, the Met carriers of the COMT Val158/108Met performed better (i.e., had higher cognitive scores) than Val/Val homozygotes on both immediate recall and delayed recall test. Our results provide the first evidence that the presence of one or two Met alleles of the COMT Val158/108Met might act as a protective variant in working memory tasks in combat-exposed veterans with PTSD.

Keywords: Stress, PTSD, COMT, Working Memory

Stimulating the Brain to Improve the Mind: Naïve People's Conceptions about Neuroenhancement

Alessandro Antonietti, email: alessandro.antonietti@unicatt.it

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Alice Cancer

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Silvana Castaldi

Department of Biomedical Sciences for Health, University, Milan, Italy

Peter Schulz

University of Lugano, Institute of Communication and Health, Lugano, Switzerland

Abstract

Non-invasive brain stimulation (NIBS) is implemented not only for therapeutic aims but also to improve cognitive performance in healthy individuals so to increase their level of success and, allegedly, personal well-being. However, the latter kind of application is questionable both from an ethical and psychological point of view and the debate is open. But what do people who can take benefit from NIBS think about the legitimacy of such a procedure? Naïve conceptions of the implications of NIBS – as compared to other possible ways to foster cognitive skills such as following a diet, practicing physical activity, undergoing musical training, or taking psychotropic drugs – have been investigated by asking undergraduates to consider the possibility to enhance their performance in specific contexts like academic achievement, strategy game competition, and employment proficiency and rate the fairness of NIBS. Students were also requested to endorse possible reasons, which are frequently reported, to argument the unfairness of cognitive enhancement. The results showed that passive ways of enhancing human performance, which fail to imply any personal effort and individual responsibility, are understood as breaking social and moral rules, regardless of the context where they are implemented.

Keywords: Cognitive Enhancement, Empowerment, Non-invasive Brain Stimulation (NIBS), Ethics

The Consciousness and Exposure to Information

Bruno Matoš, e-mail: bruno.vtz3@gmail.com

Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

The consciousness is a complex structure which presupposes an interactive reliance of experience, conclusions, memory, studying and imagination, as the reflections of these activities on the level of emotions. In this work, we will try to elaborate the problem of the interaction between the consciousness and information. In this presentation, we will employ methods of conceptual, problematic, and critical analysis. In the first part, we will consider a concept of information, a question on information as unique form of content accessible to human conscience and, therefore, different from all other forms of content which we can grasp and acquire. In this part of discussion, we will use mostly the conceptual analysis to extract the concept of information from other concepts of knowledge. The second part of exposition is a problematic relation of consciousness to reality, and the place of information in that relation. In other words, we will analyse the assumption that information is necessary as a form of someone's knowledge or testimony about the reality which can be causally interlinked in the social community and which is, in that manner, substantial for the construction of that what we describe as collective knowledge. In the third part, we will exhibit, using a critical analysis, the gap between the hypothesis in empirical studies and cognitive restrains of the mind. On the one hand, we encounter different solutions in psychology, sociology and cognitive sciences which provide us with an insight into evident implications of exposure to information and consummation of their content. On the other side, we encounter the phenomenon of consciousness whose activity cannot be reduced to physiological functions, which is why in the last part of our exposition, we will present solutions for a possible hypothesis for a better understanding of this relation between information and the structure of human mind.

Keywords: consciousness, information, society, knowledge, science.

The Influence of Spiritual Life on the Quality of Life of Adults with Intellectual Disabilities

Blaž Vozelj, e-mail: blazvozelj@gmail.com

Elementary school dr. Slavko Grum, Zagorje ob Savi, Slovenia

Daniela Bratković

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Abstract

The concept of the quality of life for people with intellectual disabilities represents a foundation for shaping quality support, which enables an optimal development and individual well-being. Spirituality, as one of the essential dimensions of life quality, gives meaning to individual life. People with intellectual disabilities have potentials for spiritual development and they can, with appropriate and individualised support, actively participate in a religious community. With a qualitative phenomenological research and the help of a group interview, we examined how adults with mild and moderate intellectual disabilities incorporate spirituality into their lives and whether this affects their life quality. With this research, we wanted to present personal experiences and perspectives of people with intellectual disabilities, which is the most sensible thing to do with respect to examining the quality of life, improvement of support services, and the personal planning of support. The results have shown that people with intellectual disabilities search for the meaning of life in relationships by working together, having meals, sharing a residence, visits and celebrations, all of which mean a tremendous amount to them. They want to have the time to calm down and meet God through prayers, conversations, and by going to Mass and pilgrimages. They find the meaning of life in various social gatherings and authentic presence in the moment, which they experience through personal contacts with other people, calming down with music or through a spiritual connection with God and other people through prayer. In this sense, spirituality positively affects the experience of improving the quality of life. Based on participants' experiences and perspectives, we have provided concrete guidelines for professional support workers on how to structure a spiritual programme and encouraged them to give the meaning of spirituality serious consideration.

Keywords: Quality of Life, Spirituality, People with Intellectual Disabilities

Therapeutic Treatment of Trauma in Children in Foster Care

Sara Jerebic, e-mail: Sara.jerebic@teof.uni-lj.si

Faculty of Theology, Family Institute Blizina, Ljubljana, Slovenia

Drago Jerebic

Faculty of Theology, Family Institute Blizina, Ljubljana, Slovenia

Abstract

Children are placed in foster care when their parents are unable to provide them with appropriate care. The foster family is supposed to create a positive family experience for these children and enable their healthy development until the situation in the primary family is resolved so the children can return home. Often, however, their primary families are marked by various forms of violence, abuse and addiction, which is why the children remain in foster families for a long time. Traumatic events that they had experienced, however, have harmful consequences and interfere with their ability to integrate cognitive, emotional and sensory information as a whole, which determines their response to later stress that may be manifested in inappropriate behaviour and emotional reactions. For foster parents, such consequences of unprocessed trauma present a challenge that requires specific knowledge and understanding of the child's needs, while they also need to empathize with the child's psychological experience, which is related to past relationships that the foster parents had experienced in their primary families. Clinical experience has shown that foster carers with unresolved traumas are incapable of empathizing with a child and provide the safety the child needs for processing trauma. The therapist's task is, therefore, to first establish safety within the foster family and only then to help the child process his or her trauma. In this paper, we want to emphasize the importance of security and present the therapeutic work occurring at intrapsychic and interpsychological levels. We will present a case of a foster family with a young child, in whom traumatic events were difficult to access only verbally. In accordance with the child's linguistic and cognitive abilities, we used play as the child's primary language to provide an insight into the child's experience and to form a coherent story.

Keywords: Foster Care, Trauma, Therapeutic Treatment, Safety

Environment: A Possible Way to Promote Well-Being

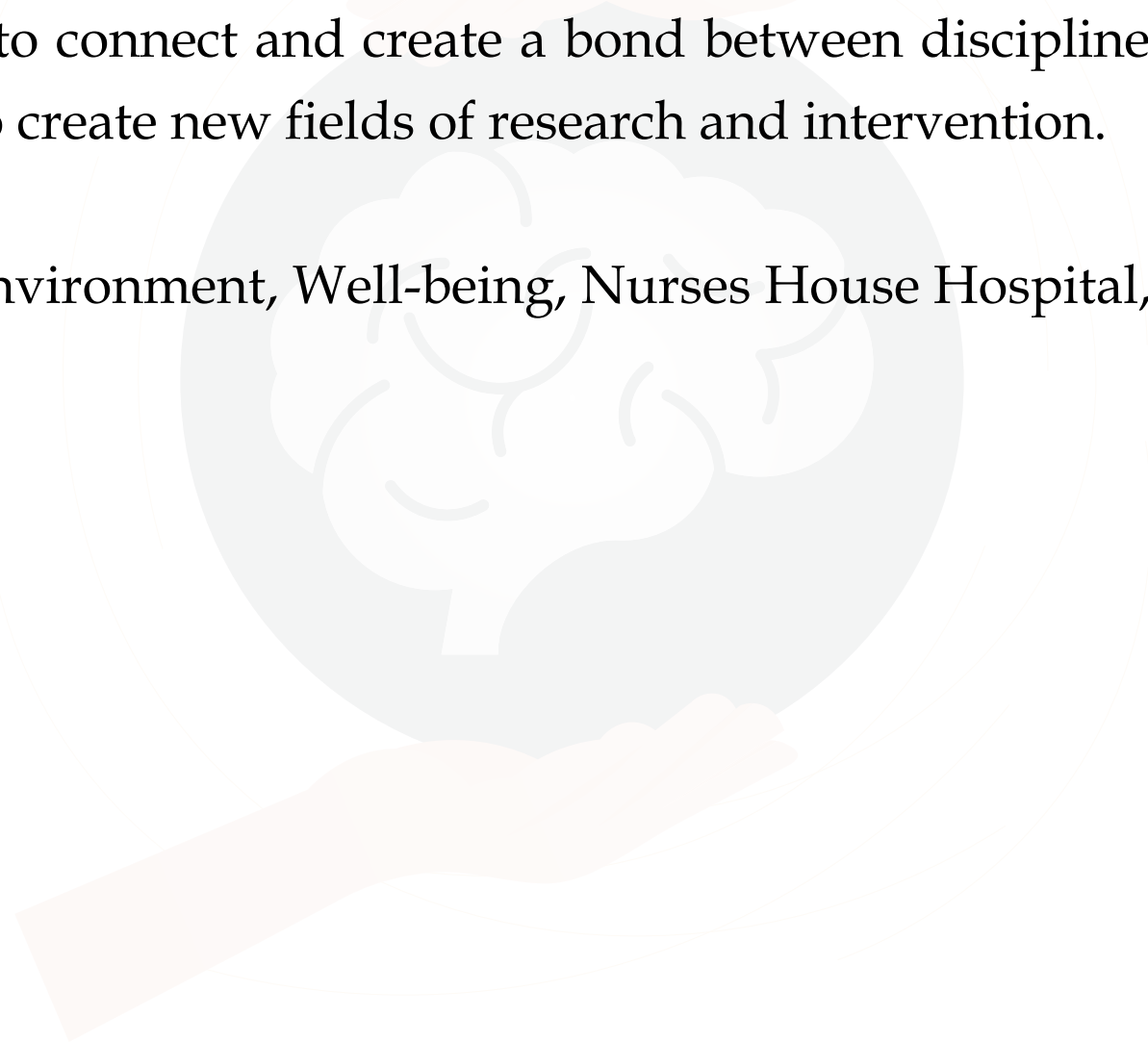
Thomas Bernagozzi, e-mail: thomas.bernagozzi08@gmail.com

Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

This paper is about the notion of Healing Environment (HE) and its applications. More precisely, the paper reports on how environments can modify the healing process through the choice of interior designs. The HEs analysed are: nursing houses, hospitals, and psychiatric centres. For each context, two elements of the HE will be taken into account. Overall, the six elements composing a HE are positive distractions, privacy, positive social interactions, sense of control, social support, and homelike feeling. The attempt was to review the literature about HE in order to understand how the aforementioned elements of HE can be managed through the interior design of a building. The concept of "inhabiting" – as opposed to “staying there” – is highlighted to stress its importance in the patient's healing process. Creating more inclusive environments that actually match personal needs using interior design is a current challenge. The aim is to connect and create a bond between disciplines far from traditional psychology in order to create new fields of research and intervention.

Keywords: Healing Environment, Well-being, Nurses House Hospital, Interior Design

V.aiR: An App to Improve Flight Experiences

Nicola Cavagnetto, e-mail: nicola.cavagnetto01@icatt.it

Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Francois Brambati

Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Marco Fusar Poli

Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

The number of passengers travelling by plane has grown exponentially during these past years. For this reason, we focused our attention on two main constructs: stress and anxiety experienced during a flight. We decided not to deal with a therapeutic point of view because of the high variety of treatments already present and also because none of them are actually implantable inflight. Our proposal is based on the assumption that people are not motivated enough to spend energy, money, and time on such treatments before a flight. Consequently, we attempted to propose a distraction strategy to improve passengers' flight experience, exploiting the actual time of the trip, in which anxiety and stress are likely to arise. We decided to structure an immersive experience using virtual reality as an optimal strategy to elicit distraction through relaxation and/or execution of cognitive tasks. Various scenarios were identified, collected during semi-structured interviews and questionnaires, suitable for any passenger in need.

Keywords: Anxiety; Stress; Virtual Reality (VR); Fear of Flying (FoF); Action-Situated Theory

Creative Room: A Mobile Phone App for Enhancing Creativity in Engineering Students

Giulia Delfini, e-mail: giuliadelfini@hotmail.it

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Federica Vago

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

The need to nurture and enhance creative thinking in engineering students is widely acknowledged in literature. However, few interventions have tried to pursue this aim, even though this ability is perceived as a key factor in the profession. Creative Room app has been devised to meet this need. This offline app tool can be used on smartphones anywhere and anytime. The app aims to improve creativity during university studies to foster the students' integration into a highly competitive working world. The contents of the tool were developed on the basis of psychological literature but reinterpreted into a gamification perspective so as to propose immersive and engaging exercises. In particular, Creative Room is an escape room-themed app where users find themselves playing the role of an engineer involved in an unusual job. Room after room, level after level, the player will face tasks of increasing difficulty, especially designed to address the main obstacles of creative thinking and to encourage reflection. Thus, users will be pushed to practice various strategies in tasks which have the typical characteristics of problems they will face in their future career. The tasks are based on the ACR model and include the main features of engineering, technology, and design problems. Specifically, the tasks follow the structures and characteristics usually found in engineering problems so as to enable trainees to transfer the skills enhanced through the app into the working context.

Keywords: Creativity, Engineering Students, Smartphone App

The Transformative Travel Paradigm: How Travelling Can Foster Well-Being and Personal Change

Francesca Formaggio, e-mail: francesca.formaggio01@icatt.it

Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Matteo Paolo Robba

Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

Nowadays, society requires people to be flexible and willing to change. The positive psychology approach focuses on the empowerment of soft skills in order to allow people to face everyday situations. In this perspective, travelling can be considered a way to foster change and personal growth. Recently, some scholars have coined the term “transformative travel” to point out the benefits of travelling: When a person embarks on a trip, he/she has a chance to leave his/her daily routine and observe situations from a different point of view. Moreover, travelling allows people to get in touch with new and different cultures and lifestyles, which can broaden their mind, values, and attitudes. Finally, during a trip people can feel more connected with nature and other human beings and this can lead to prosocial and pro-environmental behaviors. However, not every kind of trip has the same transformative power. In fact, each journey has its own peculiarities which affect different psychological dimensions. For this reason, we aim to compare various types of journeys in order to stress the different effects they have on people. According to the “transformative travel” paradigm, it is important not to consider travel only as a journey, but also to take into account the moments before and after the experience. In this perspective, we would like to examine the moments before, during, and after a trip as distinct phases of the trip and the variables that play a role in each of them. Specifically, regarding the pre-trip phase, we focus on the underpinning motivations of the travel. As for the during-trip moment, we examine the light-bulb events that could lead to self-change. Lastly, for the post-trip period, we assume that a deep reflection about the travel could be meaning-making and increase the transformative effects of the journey itself.

Keywords: transformative travel, positive psychology, well-being, self-change, personal growth

What Contributes to Students' Academic Flourishing During Studying at the University

Majda Rijavec, e-mail: majda@iep.hr

Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Ana Novak

Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Tajana Ljubin Golub

Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Abstract

Flourishing (combining both hedonic and eudaimonic well-being) is seen by many as being congruent with the purposes of higher education both at societal and individual level. However, research in higher education predominantly focuses on academic performance and graduation rates, neglecting students' well-being during studying. In order to fill this gap in the literature, the aim of the study was to assess the age differences in student's academic psychological flourishing and the extent to which their personality, teachers' behaviour and university experience are related to their academic flourishing. 126 psychology students (first to fifth year of study) participated in the study. The following measures were applied: Proactive Personality Scale, Academic Flourishing Scale, Learning Climate Questionnaire measuring autonomy support from teachers and Study-Related Flow Inventory. Results were analysed using the one-way analysis of variance and hierarchical regression analysis. Contrary to expectations, the level of academic flourishing was not higher in older students. The level of students' academic flourishing was predicted mostly by their experiences of academic flow during studying followed by the autonomy support from their teachers. It was concluded that there is no evidence that studying itself helps students in their academic psychological flourishing. Thus, special attention should be devoted to increasing students' autonomy and creating conditions for flow experiences to occur in the academic domain, since they might be significant factors in promoting students' academic flourishing.

Keywords: Academic Flow, Academic Flourishing, Proactive Personality, Teachers' Autonomy Support

Doprinos tehnike mapiranja razvoju zajednica

Dinka Caha, e-mail: dcaha@pravos.hr

Pravni fakultet Osijek, Osijek, Hrvatska

Sažetak

Značajan utjecaj na zdravlje i kvalitetu života pojedinca ima interakcija fizičkih, socijalnih i ekoloških čimbenika te njegove individualne karakteristike i ponašanje. Interakcija tih čimbenika održava se tijekom životnog vijeka. Kako bi poticali zdrave oblike ponašanja i osigurali jednak pristup uslugama važno je razumjeti kakve politike donosimo, koje usluge su potrebne, kojim mehanizmima zajednica osnažuje kapacitete svojih članova i podržava kulturu zdravih oblika ponašanja. Sudjelovanje u socijalnim i političkim aktivnostima, nejednakosti unutar zajednice, stopa zaposlenosti, briga za vlastito zdravlje, osjećaj pripadnosti svojoj zajednici, prilagođenost usluga i aktivnosti zajednice posebnim potrebama njezinih članova tek su neki čimbenici povezani s mentalnim zdravljem i kvalitetom života članova zajednice. Osobe osjetljive na posljedice nejednakosti i isključenosti ranjive su skupine u koje pripadaju osobe narušenog zdravlja, djeca, siromašni, starije osobe, jednoroditeljske obitelji, nezaposleni. Rastuće gospodarske i socijalne nejednakosti današnjice traže od lokalnih i globalnih programa poticanje održivog razvoja zajednice i doprinos zdravlju svih stanovnika. Razumijevanje pojava u zajednici, socijalnih profila stanovnika, genetskih i posebnosti okoliša važno je za razvijanje preventivnih intervencija i primjerenih tretmana. Moderna tehnologija omogućava nam planiranje intervencija s obzirom na specifičnosti lokaliteta i potrebe članova zajednice. Primjer takve tehnologije je geografski informacijski sustav (GIS) kojim možemo analizirati kvalitativna i kvantitativna obilježja čija je lokacija označena na karti. Prikaz kontekstualnih informacija na karti doprinosi razumijevanju interakcije pojedinca i njegove okoline, resursa koji doprinose zdravlju stanovnika, prikazuje njihovu dostupnost, izazove u implementaciji intervencija koje su usmjerene razvoju održivih i zdravih zajednica. Ovaj rad prikazat će načine na koje se GIS koristi za razvijanje programa u zajednici, njegove prednosti i nedostatke.

Ključne riječi: GIS, mapiranje, osnaživanje, razvoj zajednice

Izazov u poučavanju emocija i emocionalne regulacije kod učenika s poremećajem iz spektra autizma

Dragana Mamić, e-mail: draganamamic1@gmail.com

Centar za autizam, Zagreb, Hrvatska

Vinka Šunjić

Centar za autizam, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Djeca s poremećajem iz spektra autizma imaju teškoće vezane uz socijalni i emocionalni razvoj koji se odražava na vršnjačke interakcije, korištenje gesta, emocionalno izražavanje i razumijevanja tuđih emocija što uključuje i dijeljenje svojih emocija. Prema Atwood (2010), djeca s poremećajem iz spektra autizma imaju teškoće u prepoznavanju tuđih i izražavanju vlastitih emocija, prepoznavanju izraza lica i povezivanja s određenom emocijom te teškoće vezane uz razumijevanje i kontrolu vlastitih emocija. Djeca s poremećajem iz spektra autizma često imaju slabiji, nedovoljno razvijen kontakt očima i teškoće u razumijevanju utjecaja emocija na promjene izraza lica. Kao posljedica navedenih obilježja, stvara se pretpostavka da nemaju dovoljno razvijenu empatiju te se tako smanjuju mogućnosti za ostvarivanjem komunikacije s drugima. Strategije poučavanja o emocijama uključuju učenje niza vještina koje se kod djece tipično razvija prirodnim putem, a djeci s ovim poremećajem potrebna je poticajna, sigurna i strukturirana okolina za učenje istih. Cilj ovog rada je prikazati neke od načine poučavanja emocija i emocionalne regulacije koristeći vizualno-kognitivnu podršku te pokazati kako djeca s poremećajem iz spektra autizma mogu prepoznati, razlikovati i osvijestiti emocije ako im je omogućena podrška i podržavajući poticaji iz okoline.

Ključne riječi: djeca s poremećajem iz spektra autizma, emocionalni razvoj, teškoće u socijalnom i emocionalnom razvoju, prepoznavanje emocija, samoregulacija

Koja je uloga digitalnih uređaja u životu predškolskog djeteta?

Severina Hađija, e-mail: psiholog-pcelica@vrtici-du.hr

Dječji vrtići Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Lea Burić

Dječji vrtići Dubrovnik, Dubrovnik, Hrvatska

Sažetak

Cilj istraživanja bio je ispitati navike korištenja digitalnih uređaja djece iz Dječjih vrtića Dubrovnik. U istraživanju je sudjelovalo 710 roditelja, od čega je 86,9 % majki, a 13,1 % očeva. 48,3 % upitnika bilo je ispunjeno za dječake, a 51,7 % za djevojčice. Prosječna dob djece bila je 4 godine i 8 mjeseci. U suradnji s odgojiteljicama, roditeljima je podijeljen Upitnik o korištenju digitalnih uređaja kod djece predškolske dobi. Sudjelovanje u istraživanju bilo je anonimno i dobrovoljno. Rezultati istraživanja pokazali su da djeca iz DV Dubrovnik koriste digitalne uređaje značajno dulje nego što je to preporučeno od strane stručnjaka. Isto tako pokazalo se da djeca provode više vremena uz navedene uređaje vikendom nego tijekom tjedna. Djeca u prosjeku počinju koristiti digitalne uređaje oko 19. mjeseca života. Utvrđene su statistički značajne razlike u količini gledanja televizije, video sadržaja i igranja igrica između djece jasličke i vrtićke dobi – starija djeca koriste navedene uređaje dulje od mlađih. Za većinu djece televizor je prvi digitalni uređaj s kojim se susreću, a svako četvrto dijete ima ga u sobi u kojoj spava. Što se tiče vrste digitalnih uređaja koje djeca koriste, na prvom mjestu je televizor, nakon čega slijede video sadržaji te igre na mobitelu/računalu, dok najmanji dio djece koristi igraće konzole. Kao glavne razloge zbog kojih daju djeci digitalne uređaje na korištenje, roditelji navode zabavu i zaokupljanje pažnje djeteta. 60,7 % roditelja navelo je da imaju određena pravila korištenja digitalnih uređaja – najčešće se radi o ograničavanju duljine vremena provedenog pred ekranima ili o odabiru sadržaja koje djeca gledaju. Zaključno, rezultati ovog istraživanja pokazali su da navike korištenja digitalnih uređaja kod djece iz DV Dubrovnik nisu prilagođene njihovoj dobi, te će isti poslužiti kao glavne smjernice za provođenje preventivnih aktivnosti – edukativnih predavanja, radionica, izrade informativnih letaka i sl.

Ključne riječi: digitalni uređaji, dječji vrtić, djeca

Mnestički deficiti u bolesnika nakon operacije cerebralne aneurizme

Valerija Hauptfeld, e-mail: valerija.hauptfeld@gmail.com

Klinika za neurokirurgiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Ljiljana Pačić-Turk

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Lana Maljković

Klinika za neurokirurgiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Ivo Somek

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Larissa Kalaus

Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Cerebralna aneurizma proširenje je cerebralne arterije kod koje postoji vjerojatnost rupture. Javlja se u oko 2% populacije, nešto češće kod žena, a većina aneurizmi smještena je u području prednje cirkulacije. Ruptura aneurizme relativno je rijetka i predstavlja 5% svih cerebrovaskularnih moždanih incidenata čije posljedice mogu biti dramatične. U Klinici za neurokirurgiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu često se operativno liječe rupturirane, ali i asimptomatske aneurizme. U naše istraživanje uključeno je 134 bolesnika operiranih u zadnjih 10 godina, kod kojih je neuropsihologijsko testiranje provedeno u prosjeku 77 dana nakon operacije. Prosječna životna dob ispitanika bila je 52 godine te su u prosjeku imali 12 godina školovanja. U skupini bolesnika operiranih nakon rupturiranja aneurizme bilo je 40,3% bolesnika, a 59,7% bolesnika operirano je zbog nerupturirane aneurizme. Najviše je aneurizmi bilo smješteno na srednjoj mozgovnoj i prednjoj komunikantnoj arteriji. S obzirom na lateralizaciju bio je podjednak broj aneurizmi smještenih u desnoj i lijevoj hemisferi odnosno bilateralno, na prednjoj komunikantnoj arteriji. U okviru redovne neuropsihologijske obrade primijenjeni su testovi verbalnog učenja i pamćenja (numeričko, logičko i mehaničko pamćenje). Cilj istraživanja bio je ustanoviti postoji li razlika u mnestičkim funkcijama u bolesnika nakon operacije rupturiranih i nerupturiranih aneurizmi te postoji li razlika u odnosu na lateralizaciju aneurizme i komorbiditet (arterijska hipertenzija). Dobiveni rezultati pokazali su da nema statistički značajnih razlika između skupine bolesnika s dijagnosticiranom hipertenzijom i bez hipertenzije, kao i skupine bolesnika operiranih nakon rupturiranja aneurizme i nakon operacije asimptomatske aneurizme, iako u većini ispitivanih funkcija bolesnici nakon operacije rupturirane aneurizme postižu nešto niže rezultate. Na svim analiziranim testovima bolesnici s aneurizmom smještenom bilateralno odnosno na ACoA postižu najlošije rezultate, a bolesnici s aneurizmom smještenom u desnoj mozgovnoj hemisferi najbolje, ali su samo u nekim funkcijama utvrđene statistički značajne razlike u odnosu na lateralizaciju.

Ključne riječi: cerebralna aneurizma, mnestički deficiti, ruptura aneurizme, lateralizacija aneurizme

Može li se djelovanjem na metabolizam kolesterola utjecati na nastanak Alzheimerove bolesti?

Goran Šimić, e-mail: gsimic@hiim.hr

Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski institut za istraživanje mozga, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

U jednoj od kliničkih studija koja je ispitala povezanost kolesterola s kognitivnim sposobnostima u skupine od 185 osoba oba spola prosječno starih 89 godina, neočekivano je ustanovljeno da su visoke razine ukupnog kolesterola i kolesterola sadržanog u lipoproteinima niske gustoće (low density lipoproteins, LDL) u krvi bile značajno povezane s boljim rezultatima na testovima pamćenja, ali samo u osoba s $\epsilon 2$ ili $\epsilon 3$ alelima APOE gena, dok takva povezanost nije ustanovljena za osobe s jednim ili oba $\epsilon 4$ APOE alela. Budući da kolesterol ne prolazi krvno-moždanu barijeru, čini se da metabolizam kolesterola u mozgu treba proučavati odvojeno od njegovog perifernog metabolizma kolesterola. Za razliku od kolesterola, oksidirani metaboliti kolesterola, oksisteroli, mogu prolaziti krvno-moždanu barijeru i mjeriti se u moždanom tkivu. U nekoliko istraživanja utvrđeno je kako je razina oksisterola u mozgu osoba s Alzheimerovom bolesti značajno smanjena. Za najvažniji oksisterol – 24-hidroksikolesterol (24-OH) u kulturi je SK-N-B neuroblastomskih stanica pokazano da smanjuje fosforilaciju tau proteina i nastanak neurofibrilarnih promjena putem povećanja aktivnosti deacetilaze histona sirtuina 1 (SIRT1), a to je djelovanje potvrđeno intracerebrovaskularnim injiciranjem 24-OH u mozak hTau miševa koji izražavaju ljudski tau protein. Navedeni eksperimentalni rezultati ukazuju da bi se putem djelovanja na metabolizam oksisterola možda moglo utjecati na patogenezu Alzheimerove bolesti.

Ključne riječi: Alzheimerova bolest, kognitivne sposobnosti, kolesterol, krvno-moždana barijera, oksisteroli

Nadilaženje životnih prepreka/stresora snagom vjere u Boga kao prediktorom mentalnog zdravlja i otpornosti

Josip Bošnjaković, e-mail: josip.bosnjakovic@unicath.hr

*Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, Hrvatska
Odjel za psihologiju, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska*

Sažetak

U našem istraživanju želimo utvrditi postoji li i kakva je povezanost između vjere u Boga i duhovnosti s mentalnim zdravljem i otpornosti (rezilijentnosti) pojedinaca. Utječe li duhovnost i religioznost na mentalno zdravlje pojedinca? Kakav oblik duhovnosti doprinosi mentalnom zdravlju, otpornosti i duševnoj dobrobiti, a kakav oblik duhovnosti vodi k mentalnim poremećajima? Istražujući znanstvene članke i istraživanja objavljene u bazama podataka PsychInfo, Scopus, Current Contents, Hrčak i dr., te na temelju deskriptivno-kvalitativne analize navedenih radova iznosimo poveznice, sličnosti i razlike poimanja pojma otpornosti u teologiji i psihologiji kao važnim čimbenikom mentalnog, ali i duševnog, kao i duhovnog zdravlja. Dobiveni rezultati pokazuju da je pojam otpornosti, odnosno rezilijentnosti u psihologiji i teologiji, ali i općenito odnos duhovnosti i mentalnog zdravlja tijekom zadnjih desetljeća od iznimnog zanimanja za znanstvenike. Istraživanja potvrđuju da su duhovnost i zdrava religioznost važni čimbenici koji doprinose mentalnom zdravlju usred različitih stresova, kao i razvijanju otpornosti. Većina istraživanja pokazuje kako je visoka razina religioznog života pozitivno povezana s psihološkim blagostanjem. Pojedini autori govore o religioznim i duhovnim faktorima u rezilijentnosti, dok bibličar Carr (2014) govori i o svetoj otpornosti (Holy Resilience). Možemo zaključiti da je prema istraživanjima ključno pitanje kakav oblik duhovnosti i religioznosti potrebno razvijati kako bi se to odrazilo na mentalno zdravlje pojedinca, uzimajući u obzir da je otpornost (rezilijentnost) jedan od čimbenika mentalnog zdravlja, povezan ujedno s duhovnošću i religioznošću.

Ključne riječi: mentalno i duševno zdravlje, vjera, rezilijentnost, Bog

Neuroznanstveni doprinos psihodijagnostici i tretmanu mentalnih poremećaja djece i mladih

Valentina Ričković, e-mail: valentina.ricković@gmail.com

Zavod za javno zdravstvo Karlovačke županije, Karlovac, Hrvatska

Sažetak

Psihodijagnostičkom procjenom utvrđujemo psihofizičko stanje djeteta, dok se tretman odnosi na postupke kojima želimo spriječiti pojavu neadekvatnog ponašanja, smanjiti ili ukloniti djelovanje već postojećih tegoba i razviti adekvatnu emocionalnu i mentalnu ravnotežu. Cilj ovog pregleda jest prikazati najnovije rezultate istraživanja iz područja neuroznanosti i kritički ih povezati s procesima psihodijagnostike i tretmana djece i mladih. Istraživanja pokazuju kako neuroznanstvena otkrića vode boljem razumijevanju biološke podloge mentalnog funkcioniranja i mentalnih poremećaja, ali i pridonose destigmatizaciji i psihoedukaciji klijenata. Posebna pozornost istraživanja usmjerena je na sposobnost mozga za prilagodbu i učenje utemeljeno na iskustvu (neuroplastičnost) koja, osim što ima značajne reperkusije na izbor tretmana, klijentu pruža nadu u oporavak. Prikazom recentnih istraživanja želi se potaknuti daljnja rasprava o primjeni ovih spoznaja u praksi i naglasiti važnost neuroznanstvenih doprinosa za provedbu psihodijagnostičkog procesa i izbor primjerenog tretmana.

Ključne riječi: neuroznanost, psihodijagnostika, psihološki tretman, mentalni poremećaji, djeca i mladi

Neverbalna komunikacija i likovna terapija u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama i poremećajima

Ivana Ježić, e-mail: ivana.cza@gmail.com

Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Odgoj i obrazovanje djece s teškoćama i poremećajima, posebnim potrebama i različitim rizicima otežan je već prilikom uspostavljanja komunikacije s njima jer se ona rijetko mogu verbalno izraziti, kognitivno usvajati informacije i odgojno-obrazovne sadržaje. Odgojno-obrazovni sustav u naše vrijeme pored obrazovanja treba sve više preuzeti ulogu u izgradnji osobnoga, socijalnoga i kulturnoga identiteta svake osobe na pozitivnim vrijednostima. Metode rada u odgojno-obrazovnome procesu, osobito u edukacijskoj inkluziji, trebaju se prilagoditi individualnim osobinama svakoga djeteta te biti usmjerene prema mogućnostima razvoja, a ne teškoćama. Neophodno je izgraditi puteve neverbalne komunikacije koja će djelovati u oba smjera: omogućiti iskazivanje dječjih emocija i doživljaja, ali također omogućiti izgradnju pozitivnih stavova. Različite metode likovne terapije snažan su oslonac u tom procesu. Usmjeravanje djece na izražavanje likovnim jezikom u kombinaciji s neposrednošću likovne terapije pruža prilike da djeca aktivnim likovnim radom traže izravne odgovore na konkretne zadatke. Metoda estetskoga transfera uvodi u usvajanje načela likovnoga izričaja, a vježbe opažanja uz vizualne predloške olakšavaju usvajanje sadržaja. Učenje obogaćuju i literarni i glazbeni poticaji te vježbe likovne imaginacije. Rezultati postignuti uz proširene kompetencije učitelja premašuju sva očekivanja. Dječji likovni radovi izravno svjedoče o postignućima. Aktivan likovni rad u duljem vremenskom razdoblju omogućuje istraživanja u području emocija u spontanome susretu djeteta s materijalima i tehnikama kao polazištu za autentičan doživljaj i izričaj. Projektivni crteži te vježbe korelacije likovnoga jezika s drugim predmetima i međupredmetnim sadržajima omogućuju upoznavanje djeteta i djelovanje na uspostavljanju emocionalne ravnoteže te izgradnje identiteta. Stjecanje znanja razvijanjem percepcije putem vizualnoga upoznavanja sadržaja posredstvom likovnoga izražavanja u aktivnome radu omogućuje recepciju sadržaja na individualan način, u isto vrijeme uvodeći dijete u svijet likovne umjetnosti i kreativnosti.

Ključne riječi: neverbalna komunikacija, likovna terapija, djeca s teškoćama i poremećajima, odgoj i obrazovanje

Pogled na poremećaj pažnje kroz bioekološki model - utjecaj na pojedinca, obitelj i zajednicu

Melita Ladika, e-mail: melita.ladika@gmail.com

Zavod za javno zdravstvo Karlovačke županije, Karlovac, Hrvatska

Valentina Ričković

Zavod za javno zdravstvo Karlovačke županije, Karlovac, Hrvatska

Sažetak

Poremećaj deficita pažnje sa ili bez hiperaktivnosti najčešća je poteškoća s kojom se susreću djeca školske dobi, njihovi roditelji te učitelji. Iako se sam poremećaj može manifestirati i ranije, izraženija problematika ispoljava se tek u školskom okruženju. Poteškoće u koncentraciji, poteškoće u učenju, problemi u ponašanju, akademski neuspjeh samo su neki od značajki ovog poremećaja. Nažalost, zakašnjela dijagnostika, neodgovarajući tretman i nerazumijevanje samog poremećaja od strane obitelji i učitelja dovode do brojnih i dalekosežnih posljedica za dijete s poremećajem s deficitom pažnje. Cilj ovog rada je prikazati poremećaj pažnje kroz Bronfebrennerov bioekološki model koji podrazumijeva interakcije između različitih razina sustava - mikrosustava koji se odnosi na samog pojedinca s poremećajem s deficitom pažnje te mezosustava odnosno obitelji i školskog okruženja u koje je dijete izravno uključeno. Dotaknut ćemo se i vremenske dimenzije bioekološkog modela odnosno kronosustava. U radu donosimo i frekvencijsku analizu pojavnosti problematike pojedinih razina sustava na temelju podataka prikupljenih u razdoblju od tri godine.

Ključne riječi: poremećaj u ponašanju, poremećaj pažnje, djeca, bioekološki model

Policijska istraživanja Centra za mentalno zdravlje Visoke policijske škole

Ivana Glavina Jelaš, e-mail: iglavina@fkz.hr

Visoka policijska škola (Centar za mentalno zdravlje), Policijska akademija, MUP RH, Zagreb, Hrvatska

Jurica Pačelat

Visoka policijska škola (Centar za mentalno zdravlje), Policijska akademija, MUP RH, Zagreb, Hrvatska

Tamara Komadina

Služba za pravne poslove i ljudske potencijale, PU primorsko-goranska, MUP RH, Hrvatska

Ana Jurić

Služba za pravne poslove i ljudske potencijale, PU osječko-baranjska, MUP RH, Hrvatska

Kruno Mahnet

VII. PP, Zagreb, PU zagrebačka, MUP RH, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Centar za mentalno zdravlje Visoke policijske škole u Zagrebu provodi tri vrste djelatnosti: pružanje psihološke pomoći, edukaciju i znanstveno-istraživački rad. U okviru posljednje navedene djelatnosti provodi istraživanja u području mentalnog zdravlja policijskih službenika. Istraživanja se provode na hrvatskim policajcima u svojstvu studenata Visoke policijske škole te terenski na policajcima u policijskim postajama. Jedan od ciljeva istraživanja je validacija psiholoških tretmana koji se provode u Centru. Istraživanja se kreiraju i s ciljem održavanja proaktivnog pristupa mentalnom zdravlju policajaca, u kojem posljednji korak predstavlja validacija tretmana koju policajci iznimno cijene. Naime neki od standardnih elemenata policijske supkulture, kako kod nas tako i u svim ostalim policijskim sustavima, jesu sumnjičavost, cinizam i sklonost predrasudama što policajce čini zatvorenima prema psiholozima, a pogotovo prema suvremenim psihološkim metodama. No, predstavljanje znanstvenih dokaza o učinkovitosti korištenih oblika tretmana – dobivenih istraživanjima na hrvatskim policajcima, značajno djeluje na promjenu svijesti i želju za brigom o vlastitom mentalnom zdravlju. Dosadašnjim istraživanjima validiran je tretman 3. vala razvoja bihevioralno-kognitivne terapije – MBCT program kao i program trčanja kreiranog u svrhu ispitivanja djelovanja aerobnih oblika tjeleovježbe na mentalno zdravlje naših policajaca. Osim eksperimentalnih u Centru se provode i korelacijska istraživanja s ciljem ispitivanja potreba i stanja policijske populacije te je proveden veći broj istraživanja ovog tipa. Ispitivana je povezanost kao i moderatorska/medijacijska uloga različitih psiholoških varijabli u odnosu na tjelesno i mentalno zdravlje policajaca. Cilj izlaganja predstavljanje je istraživačkih problema, metodologije rada i dobivenih rezultata odnosno znanstveno-istraživačke djelatnosti Centra koja je doprinijela modernizaciji pristupa brizi za mentalno zdravlje policajaca u Hrvatskoj.

Ključne riječi: policija, istraživanje, zdravlje, supkultura

Povezanost statusa veze i karakteristika spavanja odraslih osoba

Karmen Gojsalić, e-mail: karmenbosancic@gmail.com

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Adrijana Bjelajac

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti razlike u karakteristikama spavanja i kvaliteti spavanja kod ljudi koji dijele mjesto spavanja s partnerom i onih koji spavaju sami. Također, provjerena je i prediktivna vrijednost bioloških, sociodemografskih i psihosocijalnih faktora za subjektivnu kvalitetu spavanja. U istraživanju je sudjelovalo 449 sudionika, većinom žena (79%), prosječne dobi 32 godine i 4 mjeseca. Sveukupno, 225 sudionika navelo je da najčešće dijeli krevet s partnerom, a njih 176 navelo je da spavaju sami. Mrežni upitnik sadržavao je opća sociodemografska pitanja, pitanja o uobičajenim obrascima spavanja radnim danima i vikendom, dodatnom dnevnom spavanju, procjenu potrebnog vremena spavanja, subjektivnu kvalitetu spavanja te, za one koji su u odnosu, Skalu procjene kvalitete veze. Rezultati T-testa pokazali su značajne razlike u nekim karakteristikama spavanja među sudionicima koji dijele mjesto spavanja s partnerom i onima koji spavaju sami. Sudionici koji dijele krevet s partnerom imaju kraće vrijeme uspavljivanja, ranije odlaske na spavanje i buđenja radnim danom, manje dodatno spavaju radnim danom, idu spavati ranije, ranije se bude i kraće spavaju vikendom te procjenjuju idealno trajanje spavanja kraćim. Hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je da kod sudionika koji su u vezi, neovisno o dijeljenju mjesta spavanja s partnerom, biološki, sociodemografski i psihosocijalni faktori značajno objašnjavaju 10% varijance subjektivne kvalitete spavanja, pri čemu psihosocijalni faktori imaju ključnu ulogu. Dakle, spavanje s partnerom može se smatrati zaštitnim faktorom za zdravije karakteristike spavanja, a bolja kvaliteta veze i bolji osjećaj zdravlja može značajno doprinijeti boljoj subjektivnoj kvaliteti spavanja.

Ključne riječi: karakteristike spavanja, kvaliteta spavanja, kvaliteta veze

Procjena slijepa i slabovidne djece s WISC-IV pri profesionalnom usmjeravanju u Republici Hrvatskoj: specifičnosti populacije i osnovni nalazi

Ida Poljan, e-mail: ida.poljan@gmail.com

Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Zagreb, Hrvatska

Mislav Stjepan Žebec

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Anita Markotić

Zagreb, Hrvatska

Lucija Manzoni

RH Rosclar, S.L.

Sažetak

Kognitivni status slijepa i slabovidne djece u RH nije sustavno istraživano od 1991., usprkos promjeni instrumenata procjene i oblika institucionalne potpore. Cilj istraživanja bio je pojasniti koji sve relevantni razvojni, medicinski i čimbenici socijalne potpore određuju izbor testova za kognitivnu procjenu slijepa i slabovidne djece prilikom profesionalnog usmjeravanja za srednjoškolsko obrazovanje te prikazati i protumačiti osnovne nalaze kognitivne procjene te djece po primjerenim subtestovima WISC-IV, primijenjenog u okviru redovne procjene Odjela integracije Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Istraživanje je obuhvatilo 102 slijepa i slabovidne djece (51 djevojčica) u dobi od 12 do 16 godina, od kojih je slabovidnih bilo 68. Pri tom je 81 osoba testirana prvi puta, a svega jedna osoba treći puta. Obje skupine testirane su verbalnim i testovima radnog pamćenja, dok su slabovidni testirani standardnim WISC-IV postupkom uz dodatni subtest računanja. Rezultati su značajno niži od normi (izuzetak je jedan subtest radnog pamćenja), a usporedbom rezultata onih subtestova koje su rješavale obje skupine pokazalo se kako nema statistički značajne razlike između njih – neovisno, ili u interakciji s rednim brojem testiranja (neverbalne i testove brzine obrade podataka slijepi nisu mogli rješavati). S obzirom da su dobiveni rezultati mogli biti pod utjecajem relevantnih razvojnih, medicinskih i čimbenika socijalne potpore, analizirana je njihova razina kod slijepih i slabovidnih. U pogledu dobi nastanka oštećenja vida te dodatnih razvojnih teškoća dominantno biološke naravi, slijepi i slabovidni nisu se razlikovali. Razlika nije bila značajna niti u pogledu obiteljske i školske potpore, premda je bila izraženija kod slijepih. No, slijepi su značajno ranije krenuli u stručno praćenje i pomoć, te su u značajno većem postotku pohađali vrtić, što je moglo smanjiti razliku u kognitivnom statusu u odnosu na slabovidne. Riješenost subtestova kod slabovidnih je ujednačena, uz izuzetak nižih vrijednosti subtestova brzine obrade podataka. Riješenost subtestova kod slijepih također je ujednačena uz izuzetak viših vrijednosti testa raspona brojeva.

Ključne riječi: slijepa i slabovidna djeca, relevantni čimbenici kognitivnog statusa, profesionalno usmjeravanje

Psihosocijalne odrednice doživljaja boli u porodu

Gorka Vuletić, e-mail: gorka.vuletic@gmail.com

Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek, Hrvatska

Lidija Fumić Dunkić

KBC Sestre milosrdnice, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Porod se smatra najintenzivnijim bolnim doživljajem u životu žene. Za razliku od akutne i kronične boli, bol u porodu nije povezana s patologijom već je posljedica fiziološkog procesa. Bol u porodu multidimenzionalna je i multifaktorijalna, predstavlja interakciju senzorne komponente boli s jasno prisutno afektivnom komponentom boli uz utjecaj niz okolinskih čimbenika. Nociceptivna bol kvalitativna je za razliku od afektivne komponente boli koja predstavlja emocionalni doživljaj boli. Percepcija boli proizlazi iz procesa u mozgu pri čemu se nociceptivni stimulus obrađuje uz niz navedenih čimbenika te dolazi do individualne percepcije boli specifične za svakog pojedinca uz različiti odgovor na nociceptivni stimulus kao razvoj različitih komponenti boli. Cilj ovog rada bio je ispitati povezanost različitih odrednica doživljaja boli u porodu (dob, broj poroda, doživljaj afektivne i senzorne kvalitete boli, anksioznost). Istraživanje je provedeno u KBC Sestre milosrdnice, na uzorku od 124 roditelja. Za procjenu intenziteta boli je korištena jednodimenzionalna ljestvica, VAS skala, te Melzack-McGill upitnik o boli koji daje informacije o kvalitativnom aspektu boli. Za procjenu anksioznosti kao osobine ličnosti korištena je ljestvica STAI-X čime se procjenjuju razmjerno stabilne individualne razlike u sklonosti anksioznosti. Ukupna anksioznost nije se pokazala značajno povezana s doživljajem intenziteta boli, niti sa senzornom komponentom boli, ali je značajno pozitivno povezana s afektivnom komponentom boli. Nadalje, dob roditelja statistički je značajno negativno povezana sa senzornom komponentom boli, ali ne i s afektivnom. Rezultati ukazuju na važnost psihičkog stanja roditelja u doživljaju boli u porodu.

Ključne riječi: bol, porod, anksioznost

Rodne specifičnosti stresnih životnih događaja kod adolescenata

Ines Rezo, e-mail: ines.rezo@pravo.hr

Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, Hrvatska

Marina Ajduković

Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, Hrvatska

Jelena Ogresta

Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Uloga stresnih životnih događaja u okviru dobrobiti pojedinca posebno je izražena u razdoblju adolescencije. Dosadašnja istraživanja pokazuju povezanost broja stresnih događaja u adolescenciji s nizom internaliziranih (depresije, anksioznosti i somatskih problema) i eksternaliziranih problema (činjenja nasilja, prekršajnih i lakših delinkventnih djela), te s akademskim neuspjehom. Dobivene su i rodne razlike u istraživanju stresnih životnih događaja, međutim, nalazi su nekonzistentni. Ciljevi ovog istraživanja su provjeriti razlike u broju i vrsti doživljenih stresnih događaja između djevojaka i mladića te ispitati ulogu stresnih životnih događaja kod mladih s iskustvom prekida srednje škole. Istraživanje je provedeno primjenom longitudinalnog mješovitog nacrt istraživanja. U kvantitativnom dijelu istraživanja podaci su se prikupili metodom ankete u tri točke mjerenja u razdoblju od 2016. do 2018. godine na učenicima 29 srednjih škola (n=1402). Za mjerenje stresnih životnih događaja koristio se Upitnik doživljenih stresora. U kvalitativnom dijelu istraživanja podaci su se prikupili metodom polustrukturiranog intervjua na uzorku učenika (n=20) koji su u razdoblju praćenja prekinuli srednju školu. Rezultati kvantitativnog dijela istraživanja pokazuju da djevojke doživljavaju veći ukupni broj stresnih događaja nego mladići, a razlike se pokazuju i u pojedinim stresnim događajima. Djevojke češće doživljavaju tjelesnu bolest ili ozljedu člana uže obitelji, psihičke probleme člana uže obitelji, smrt bližeg člana obitelji, financijske teškoće u obitelji, probleme s ovisnostima člana uže obitelji, nasilje između članova uže obitelji te psihološku agresiju od članova obitelji. Slični nalazi potvrdili su se i u kvalitativnom dijelu istraživanja budući da su djevojke s iskustvom prekida srednje škole iskazale veći ukupan broj stresnih životnih događaja. U okviru uloge stresnih životnih događaja kod mladih s iskustvom prekida srednje škole, važnost rezultata ogleda se i pripisivanjem razloga prekida srednje škole stresnim životnim događajima kod dijela mladih. U raspravi rezultata naglasak će biti na važnosti stresnih događaja za mentalno zdravlje i akademske ishode kod adolescenata, te integraciju i interpretaciju podataka iz oba dijela istraživanja u longitudinalnom mješovitom nacrtu.

Ključne riječi: stresni životni događaji, napuštanje srednje škole, adolescenti, longitudinalni mješoviti nacrt

Socijalna podrška i kvaliteta života kod osoba oboljelih od shizofrenije

Jelena Zadro, e-mail: zadro.elena@gmail.com

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Anamarija Bogović Dijaković

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Klinika za psihijatriju KBC Sestre milosrdnice, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Shizofrenija, kao kronična duševna bolest, ima razarajući učinak na svakodnevno funkcioniranje milijuna oboljelih osoba diljem svijeta. Oboljeli imaju narušene temeljne funkcije što negativno utječe na njihov osjećaj jedinstvenosti, individualnosti i samostalnosti odlučivanja. Shodno tome, pitanje kvalitete života oboljelih od shizofrenije, odnosno izučavanje odrednica kvalitete života, središte je istraživačkih promišljanja. Dosadašnja istraživanja koja su proučavala socijalnu podršku i kvalitetu života oboljelih pokazala su da je socijalna podrška povezana s razinom kvalitete života oboljelih na način da je viša socijalna podrška povezana s višom kvalitetom života te svim njezinim domenama: tjelesnim zdravljem, psihičkim zdravljem, socijalnim odnosima i okolinskim uvjetima. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati prediktivni doprinos socijalne podrške kvaliteti života te njezinim domenama kod oboljelih od shizofrenije. Ovo jednokratno korelacijsko istraživanje provedeno je na 74 osobe oboljele od shizofrenije. Svi sudionici istraživanja ispunili su Upitnik kvalitete života Svjetske zdravstvene organizacije, Skalu socijalne podrške te Upitnik općih podataka. Rezultati su pokazali da socijalna podrška ima statistički značajan doprinos kvaliteti života te svim njezinim domenama kod osoba oboljelih od shizofrenije. Viša socijalna podrška i niža dob predviđaju višu kvalitetu života, više tjelesno zdravlje, više psihičko zdravlje, više socijalne odnose te više okolinske uvjete. Dobiveni rezultati ovog istraživanja, osim teorijskim spoznajama, mogu doprinijeti razvoju preventivnih i inovativnih programa te usluga s ciljem povećanja socijalne podrške oboljelima, kako bi im se u konačnici povećala kvaliteta života.

Ključne riječi: shizofrenija, kvaliteta života, socijalna podrška

Uloga emocionalne dobrobiti na studiju u odnosu percepcije (ne)pravednosti s radnom angažiranošću i nepoželjnim organizacijskim ponašanjem

Jelena Majcen, e-mail: majcenjelena@gmail.com

Zagreb, Hrvatska

Iva Černja

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Maša Tonković Grabovac

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Percepcija (ne)pravednosti privukla je značajni istraživački interes u raznim sferama društvenih znanosti, a osobito u području organizacijske psihologije. Ipak, u manjoj je mjeri proučavana u akademskom okruženju. Upravo je stoga cilj ovog istraživanja bio produbiti spoznaje o važnosti percepcije (ne)pravednosti na studiju ispitujući njezinu povezanost s akademskom angažiranošću i nepoželjnim organizacijskim ponašanjem te razmatrajući ugodne i neugodne emocije kao potencijalne medijatore tih odnosa. Ukupno 426 studenata Sveučilišta u Zagrebu ispunilo je mrežni upitnik koji je sadržavao Upitnik pravednosti profesora i kolega, Upitnik emocionalne dobrobiti na studiju, Upitnik radne angažiranosti studenata te Upitnik nepoželjnog organizacijskog ponašanja za studentsku populaciju. Analizom prikupljenih podataka, utvrđena je pozitivna povezanost dimenzija percepcije pravednosti s radnom angažiranošću te je zaključeno kako one imaju drugačiji obrazac povezanosti s mjerama nepoželjnog organizacijskog ponašanja. Naime, samo je interpersonalna pravednost kolega bila u niskoj, ali značajnoj negativnoj povezanosti s interpersonalnom devijantnošću, dok su percepcije proceduralne i interpersonalne pravednosti profesora značajno negativno korelirale s organizacijskom devijantnošću. Ugodne emocije pokazale su jedinstveni doprinos u objašnjenju varijance radne angažiranosti povrh dimenzija percipirane pravednosti te su se pokazale kao medijator njihova odnosa s radnom angažiranošću. Suprotno od očekivanog, ni ugodne ni neugodne emocije nisu se pokazale medijatorima odnosa između mjera nepoželjnog organizacijskog ponašanja te dimenzija pravednosti. Predstavljene podaci potvrđuju važnost percepcije pravednosti profesora i kolega te pružaju smjernice za oblikovanje akademskog okruženja koje će pogodovati dobrobiti studenata, odnosno, kod njih poticati ugodne emocije te radnu angažiranost.

Ključne riječi: percepcija (ne)pravednosti, emocionalna dobrobit na studiju, radna angažiranost, nepoželjno organizacijsko ponašanje

Utjecaj kreativnoga pisanja na prevenciju emocionalnih teškoća kod djece i mladih

Ivana Jarebić, e-mail: jarebic.ivana@gmail.com

Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Tema ovog rada odnosi se na utjecaj kreativnoga pisanja na prevenciju emocionalnih teškoća kod djece i mladih. Nakon iznošenja teorijskih postavki o tome što je to kreativno pisanje i kako ga se može provoditi u obrazovnom sustavu te koji su njegovi pozitivni učinci na razvoj djeteta, izneseni su rezultati istraživanja provedenoga anketom u kojoj je sudjelovalo 60 učenika osnovne škole. Istraživanje postavlja pitanja koliko učenici smatraju važnim kreativno pisanje u nastavi, ali i izvan nje, koji im oblici kreativnoga pisanja omogućuju veću slobodu – kreativno pisanje po uzoru na određeni predložak ili samostalno osmišljavanje tekstova, smatraju li tekstove koje sami stvaraju odrazom svojih emocionalnih stanja, smatraju li vlastite kreativne tekstove jednim od načina iskazivanja svojih emocionalnih problema, što bi učinili kada bi pročitali tekst svoga kolege ili prijatelja iz kojega je vidljivo da ga muče određeni emocionalni problemi, stvaraju li kreativne tekstove u slobodno vrijeme i dopuštaju li drugima da ih čitaju, je li im se lakše izražavati kreativnim pisanjem kada imaju određeni problem ili se radije usmeno obrate onima koji im mogu pomoći. Istraživanje je pokazalo da djeca smatraju kako je kreativno pisanje važan oblik izražavanja emocija te da je to lakši način kako prebroditi određeni problem u obitelji ili školi. Kreativno pisanje i njegovi različiti oblici vrlo im je zanimljiv oblik izražavanja i misle da ga učitelji trebaju što više poticati u nastavi kao i da omogućuje bolju povezanost učenika i učitelja, ali i učenika međusobno. Istraživanje dokazuje da kreativno pisanje kao metoda može pomoći u prevenciji emocionalnih problema kod djece i mladih. Ovaj rad pridonosi i povezivanju pedagogije i psihologije kao dviju relevantnih znanosti u rješavanju problema djece i mladih. Osim toga, donosi i neke nove spoznaje i metode kako rješavati emocionalne teškoće djece i mladih te tako pridonijeti kvaliteti njihova života.

Ključne riječi: kreativno pisanje, prevencija, mladi, emocionalne teškoće

Utjecaj umjetne pužnice na slušanje i govor

Boška Munivrana Dervišbegović, e-mail: boska.munivrana@gmail.com

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Uredan sluh podrazumijeva da tonski podražaj može nesmetano proći uhom i cijelim slušnim putem do kore mozga i ondje biti prepoznat. Umjetna pužnica (UMP) slušno je pomagalo koje svojim ustrojstvom i načinom rada prevladava oštećenje slušnih stanica i tako omogućuje slušanje, a time i razvoj govora. Radi praćenja i procjene napretka slušanja i govora, nakon ugradnje UMP-e, tonskom i govornom audiometrijom redovito se kontrolira stanje slušne razine i razvoja slušanja. Jedan od načina ispitivanja slušanja jesu i elektrofiziološka mjerenja koja omogućuju analizu moždane aktivnosti izazvane slušnim podražajem. Metoda kortikalnih slušnih evociranih potencijala (CAEP, Cortical Auditory Evoked Potential) daje podatke o funkcionalnosti slušne kore i struktura zaduženih za kognitivnu obradu slušnog podražaja. U ovom radu, metodom CAEP-a, ispitivao se način obrade slušnog podražaja na razini slušne kore u desetero djece s ugrađenom UMP-om, u dobi od 8 do 10 godina, te desetero djece iste dobi bez slušno govornih teškoća. Mjerenje je izvršeno na 32-kanalnom uređaju za moždanu kartografiju tipa Neuroscan. Upotrijebljena je kapa s kanalima prema 10-20 internacionalnom sustavu. Provedena su dva eksperimenta. U prvom je podražaj bio tonski prasak (TB) frekvencije 1000 Hz i 2000 Hz. U drugom su eksperimentu, kao podražaj korištena dva dvostruka sloga sastavljena od jednog suglasnika i jednog samoglasnika hrvatskog jezika, odabrana prema karakteristikama tzv. optimalnog filtra (frekvencijskog područja u kojem se određeni glas najbolje percipira kao glas hrvatskog jezika). Podražaji su bili prezentirani u oddball paradigmi, te se od ispitanika tražila svjesna reakcija. Mjerene su latencije i amplitude CAEP valova, te vrijeme reakcije i broj točnih odgovora. Rezultati za latencije i amplitude analiziranih valova, te vremena reakcije i broja točnih odgovora, u oba eksperimenta, pokazali su da nema značajnijih razlika u slušnoj obradi zvučnog i govornog signala, na razini slušne kore, između ove dvije skupine.

Ključne riječi: djeca s umjetnom pužnicom, CAEP, govorni podražaj, slušanje, govor

Zadovoljstvo životom i prilagodba stanju nakon srčanog infarkta: doprinos religioznosti i sociodemografskih karakteristika

Vesna Antičević, e-mail: vesna.anticovic@ozs.unist.hr

Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija, Split, Hrvatska

Ana Tafra

KBC Split, Klinika za kardiologiju, Split, Hrvatska

Goran Kardum

Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split, Hrvatska

Irena Mišetić

KBC Split, Klinika za dječje bolesti, Split, Hrvatska

Stipan Janković

Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija, Split, Hrvatska

Rahela Orlandini

Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija, Split, Hrvatska

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi doprinos osobnih karakteristika (spol, dob, status obrazovanja, radni status i bračni status) i religioznosti (snaga i važnost vjere) zadovoljstvu životom i prilagodbi na stanje nakon srčanog infarkta. U istraživanju je sudjelovalo 100 pacijenata oba spola koji su preboljeli infarkt miokarda. Istraživanje je provedeno na Klinici za kardiologiju Kliničkog bolničkog centra Split. U istraživanju su korišteni sljedeći mjerni instrumenti: Upitnik općih podataka (prikupljeni su podaci o dobi, spolu, radnom statusu, obrazovnom statusu i bračnom statusu), upitnik Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire (mjeri snagu vjere bez obzira na vjeroispovijest), Skala zadovoljstva životom (procjena globalnoga situacijskoga zadovoljstva životom) te Upitnik prilagodbe nakon preboljenog infarkta (upitnik konstruiran za svrhu ovog istraživanja). Testiranjem značajnosti razlika u zadovoljstvu životom s obzirom na sociodemografske karakteristike utvrđeno je veće zadovoljstvo obrazovanijih u odnosu na manje obrazovane bolesnike. Slično tome, bolesnici koji su u braku također procjenjuju svoje zadovoljstvo životom višim u odnosu na one koji nisu u braku ili su samci. Razlike u stupnju postinfarktne prilagodbe ukazuju na sljedeće: bolju postinfarktnu prilagodbu imaju pacijenti s višim stupnjevima obrazovanja, te pacijenti koji su umirovljeni. Rezultati stupnjevite regresijske analize u 6. koraku ukazuju na snagu vjere i školsku spremu kao značajne prediktore zadovoljstva životom, dok je stupanj postinfarktne prilagodbe (7. korak) moguće predviđati temeljem bračnog statusa u smislu da život u bračnoj zajednici predviđa bolju postinfarktnu prilagodbu u odnosu na život bez partnera ili u izvanbračnoj zajednici.

Ključne riječi: infarkt, osobne karakteristike, religioznost, zadovoljstvo životom, prilagodba

Pristupanje mrežnim stranicama i popularnim društvenim mrežama učenika srednjih škola

Jasna Per-Kožnjak, e-mail: putokaz-psihologija@vt.t-com.hr

Psihološki centar Putokaz, Virovitica, Hrvatska

Ljiljana Matošević

Srednja škola Marka Marulića, Slatina, Hrvatska

Melita Schmitz

Osnovna škola Eugena Kumičića, Slatina, Hrvatska

Sažetak

Informatička pismenost izuzetno je važna kompetencija koja je danas potrebna u svim segmentima našeg života. Učenici u školi imaju informatiku, traži se povećanje satnice informatike kako bi savladali alate koji će im biti neophodni za uključivanje na tržište rada ili nastavak obrazovanja. Internet je nezaobilazan medij koji učenici moraju naučiti koristiti. U današnjem demokratskom društvu Internet je percipiran kao najdemokracijski medij, visoke vjerodostojnosti, bez cenzure, s velikim mogućnostima korištenja. Autorice ovim radom prikazuju neke osnovne značajke pristupa mrežnim stranicama i popularnoj društvenoj mreži Facebook, kod dijela srednjoškolske populacije učenika s područja Virovitičko-podravske županije. Posredno su ispitani i stavovi roditelja prema vremenskim ograničenjima posjeta mrežnim stranicama. Cilj je bio saznati kako i koliko učenici srednjih škola naše županije koriste Internet, te jesu li njihovi roditelji uključeni u odlučivanje o vremenu provedenom na internetu. Rezultati su dobiveni kvalitativnom analizom podataka upitnika provedenog među učenicima drugih razreda srednjih škola (N=372) u školskoj godini 2016./2017. u Virovitici: Tehnička škola, Strukovna škola, Katolička klasična gimnazija s pravom javnosti, te u Slatini: Srednja škola Marka Marulića i Industrijsko-obrtnička škola. Upitnik se sastojao od 13 pitanja zatvorenog, poluzatvorenog i otvorenog tipa koja daju odgovore na to kako se učenici koriste mrežnim stranicama te uključenost njihovih roditelja. Većina učenika služi se mrežnim stranicama, no rjeđe za učenje ili potrebe nastave, a češće za posjećivanje društvenih mreža, igranje ili gledanje filmova. Neki sadržaji, poput popularnog Facebooka, posjećuju se i za vrijeme nastave. Zadržavanje na sadržajima mrežnih stranica kod nekih ispitanika traje i do četiri sata tijekom dana, uslijed čega ih čak 17% spava manje od pet sati, a čak 9% budi se noću provjeriti postove. Dobiveni podaci, a posebno posredno dobiven podatak o gotovo nepostojanju ograničenja o vremenskim ili kvalitativnim okvirima, koje se očekuju primarno od roditelja, otvaraju različite teme za daljnju diskusiju. To su na primjer: pitanje razvoja i sprječavanja ovisnosti korisnika o mrežnim sadržajima, pitanje kompetencije roditelja i učitelja za provjeru uporabe i kvalitete sadržaja društvenih mreža, pitanje formiranja tzv. standardizirane osobnosti i individualnog izričaja, pitanja o granicama općenito, kao i o privatnosti. Time rezultati ovog anketiranja postaju početna točka za intervenciju, razvijanje programa savjetovanja, edukacije i podrške, učiteljima, učenicima i roditeljima.

Ključne riječi: mrežne stranice, društvene mreže, učenici, roditelji, granice

Razlike u samoprocjenama kompetencija učitelja za rad s djecom s teškoćama u razvoju s obzirom na godine radnog iskustva

Kristina Alviž Rengel, e-mail: kalviz@unipu.hr

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, Hrvatska

Vanja Marković

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, Hrvatska

Mirjana Radetić-Paić

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, Hrvatska

Sažetak

Cilj istraživanja je steći uvid u procjene vlastitih kompetencija učitelja (N=202) te utvrditi posebne razlike u samoprocjenama s obzirom na godine radnog iskustva. Svrha istraživanja uvid je u specifične nedostatke kompetencija vezanih za integrirani odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju. U obradi podataka, uz frekvencije i aritmetičke sredine, upotrijebljen je χ^2 . Rezultati upućuju na male razlike u procjenama vlastitih kompetencija između promatranih skupina. Rezultati kazuju na potrebu kontinuiranih procjena odgovornosti učitelja u omogućavanju, učenicima s teškoćama u razvoju, učenje i napredovanje u skladu s njihovim sposobnostima kao i iznalaženja alternativnih putova za zadovoljenje njihovih različitih potreba. Potrebno je kontinuirano usavršavanjem tijekom rada, ali i veće ponude i dostupnosti učiteljima.

Ključne riječi: učenici s teškoćama u razvoju, kompetencije, učitelji, samoprocjena, cjeloživotno obrazovanje

Aktualnost primjene Jakobsonove teorije afazije u nastavi hrvatskog jezika

Predrag Čudina, e-mail: predrag.cudina@pvzg.hr

Poslovno veleučilište Zagreb, Zagreb, Hrvatska

Ivana Muža

Osnovna škola Vojnić, Vojnić, Hrvatska

Sažetak

Ovim se radom nastoje povezati fonologija, znanstvena disciplina koja proučava kako jezik iskorištava glasovni materijal radi komunikacije, i afazija, poremećaj govora nastao uslijed oštećenja mozga. S obzirom na interakciju neuroznanosti i fonologije, u ovom smo istraživanju koristili istraživanja i radove stručnjaka iz različitih prirodnih i društvenih znanosti, a sve sa ciljem da utvrdimo na koji način poremećaji govora ograničavaju korisnike jezika da se uspješno služe njime. Primjenom različitih metoda stručnjaci su uspjeli uočiti koja oštećenja uzrokuju određene poteškoće, a zahvaljujući radovima Romana Jakobsona, Harolda Goodglassa i drugih ovaj je obostrani utjecaj između znanosti i poremećaja detaljno istražen i potkrijepljen dokazima i primjerima. Ukoliko je afazija, kao što se nadaje samim nazivom, pomutnja jezika, tad svaki opis i klasifikacija afatičnih sindroma mora započeti pitanjem, koji to aspekti jezika trpe štetu u različitim vrstima takva poremećaja. Od prve se to uočava na leksičkoj razini: govornik izabire riječi te ih slaže u rečenice shodno sintaktičkom sustavu jezika kojim se služi; rečenice se sa svoje strane slažu u iskaze. Kako bismo razumjeli pretežitu većinu skupina riječi, moramo biti upoznati s riječima sastavnicama i sa sintaktičkim pravilima njihova slaganja. Unutar tih granica slobodno nam je raspoređivati riječi u nove kontekste. Ta je sloboda dakako relativna i znatan je pritisak uhodanih klišeja na izbor kombinacija. Međutim, nije moguće zanijekati slobodu u sklapanju posve novih konteksta, unatoč relativno neznatnoj vjerojatnoći njihova pojavljivanja. Jasno je da smetnje u govoru mogu u različitim stupnjevima djelovati na pojedinčevu sposobnost da slaže i izabire jezične jedinice, pa se pri opisu, raščlambi i klasifikaciji raznih oblika afazije od dalekosežna značenja pokazuje zapravo pitanje, koja je od tih dviju operacija prije svega narušena. Ta je dihotomija možda još pobudljivija od klasične (u ovoj raspravi nedodirnite) razlike između emisijske i recepcijske afazije, a ona kazuje koja je od tih dviju funkcija u razmjeni govora posebno pogođena, kodiranje ili dekodiranje rječitih poruka. Afatičarima prvoga tipa prijeko je potreban i presudan čimbenik kontekst. Tako je tim tipom afazije u njezinu kritičnom stadiju očuvana samo okosnica, očuvane su, dakle, samo vezivne karike priopćavanja. Narušenost sposobnosti za građenje rečenica ili, govoreći općenito, za kombiniranje jednostavnijih jezičnih čestica u složenije jedinice, svodi se zapravo na jedan tip afazije. Tip afazije manjkava kontekstuiranja, a moglo bi ga se nazvati poremećajem susljednosti, smanjuje opseg i raznovrsnost rečenica.

Ključne riječi: fonologija, afazija, fonološko enkodiranje i dekodiranje, Roman Jakobson, poremećaj susljednosti, poremećaj sličnosti

Djelovanje osvjetljenja, buke i složenosti testa na izvedbu mjerenu različitim pokazateljima dinamike funkcioniranja kognitivno-motoričkog sustava

Matea Ćelić, e-mail: celic.matea@gmail.com

Rimac Automobili, Zagreb, Hrvatska

Mislav Stjepan Žebec

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Davor Sumpor

Fakultet prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Istraživanje interakcijskih učinaka buke i osvjetljenja na izvedbu kognitivno-motoričkih zadataka različite složenosti ima jasnu teorijsku i praktičnu vrijednost. Međutim, nedostatak pripadnih nalaza iziskuje dodatna istraživanja, u koja bi se, pored tradicionalno proučavane prosječne učinkovitosti, uključilo različite ponašajne pokazatelje dinamike funkcioniranja ljudskog mozga u vidu vremena reakcije kod niza ekvivalentnih kognitivno-motoričkih zadataka. Provedeno istraživanje kvazi-eksperimentalnim nacrtom $2 \times 3 \times 2$ (između skupina i unutar sudionika) razmatra djelovanje buke (0 % i 50 % preporučene dnevne doze buke) i osvjetljenja (40, 280 i 3400 lx) na četiri pokazatelja dinamike kognitivno-motoričkih procesa (prosječna učinkovitost, stabilnost, potencijal i otpornost djelovanju nepovoljnih čimbenika) aktiviranih tijekom izvođenja dva različito složena zadatka. Kognitivno-motorička izvedba mjerena je u dva testa CRD serije psihodijagnostičkih testova (Complex Reactionmeter Drenovac): CRD4-45 (izborna reakcija na 2 podražaja) i CRD4-12 (izborna reakcija na 8 podražaja). Istraživanjem je obuhvaćeno 83 sudionika (45 ženskih), studenata treće godine preddiplomskog studija psihologije Hrvatskih studija ($n=41$) te studija prometa Fakulteta prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu ($n=42$). Svaki je sudionik raspoređen u jedan od 6 uvjeta određenih razinom buke i osvjetljenja te ispitan CRD4-45 i CRD4-12 testovima (35 točno riješenih zadataka). Zadatak sudionika bio je da na pojavu zelenog signala točno i što brže odgovori dominantnom rukom kod CRD4-45 testa, odnosno gornjim i/ili donjim ekstremitetima kod testa CRD4-12. Dobiveni nalazi potvrđuju značajne glavne učinke buke te složenosti testa na prosječnu učinkovitost, potencijal, otpornost i stabilnost kognitivno-motoričkog sustava, dok je glavni učinak osvjetljenja značajan samo kod potencijala. Značajni učinci interakcija osvjetljenja i složenosti testa te buke i osvjetljenja, dobiveni su kod prosječne učinkovitosti, dok su značajni učinci interakcija buke i složenosti testa uočeni kod prosječne učinkovitosti, ali i potencijala kognitivno-motoričkog sustava. Otpornost i stabilnost pokazuju iznimno slične promjene interakcijskim djelovanjem izučavanih čimbenika, koje, iako neznčajne, pokazuju određene tendencije, raspravljene pod vidom metodoloških ograničenja istraživanja.

Ključne riječi: buka, osvjetljenje, složenost testa, kognitivno-motorička izvedba, prosječni i neprosječni pokazatelji izvedbe

Odnos roditeljske medijacije upotrebe digitalnih medija i roditeljskih digitalnih vještina s digitalnim vještinama djece predškolske dobi

Marina Kotrla Topić, e-mail: marina.kotrla.topic@pilar.hr

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Centar Osijek, Osijek, Hrvatska

Marina Merkaš

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Marija Šakić Velić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Cilj rada je ispitati odnos roditeljske medijacije upotrebe digitalnih medija i roditeljskih digitalnih vještina s digitalnim vještinama djece predškolske dobi. U istraživanju je sudjelovalo 97 roditelja djece predškolske dobi; popunjavali su upitnik kojim su ispitivana dječja i roditeljska ponašanja, navike i vještine povezane s digitalnim tehnologijama te prikupljeni podaci o sociodemografskim obilježjima roditelja i obitelji. Roditeljska medijacija ispitana je Skalom roditeljske medijacije koja je po uzoru na postojeće mjere ovakva konstrukta napravljena za potrebe istraživanja. Roditeljske i dječje digitalne vještine ispitivane su zasebnim skalama na kojima su roditelji procjenjivali različite vlastite i djetetove vještine upotrebe digitalne tehnologije. Rezultati pokazuju kako je češća roditeljska medijacija upotrebe digitalnih medija povezana s boljim digitalnim vještinama njihove djece. Obilježja roditelja, poput obrazovanja i vlastitih digitalnih vještina, pokazala su se značajno povezanima s učestalošću njihove medijacije upotrebe digitalnih medija i s digitalnim vještinama njihove djece. Rezultati se razmatraju u kontekstu važnosti roditeljske medijacije upotrebe digitalnih medija s djecom predškolske dobi, kako bi se promicao razvoj njihovih digitalnih vještina, koje im omogućuju uspješnu interakciju s digitalnim medijima.

Ključne riječi: roditeljska medijacija, digitalni mediji, digitalne vještine, predškolska dob

Psihologijska procjena gluhe djece i mladih: etički principi i strukovni standardi

Vesna Ivasović, e-mail: Vesna.Ivasovic@azoo.hr

Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Nemogućnost komunikacije s gluhim klijentima i nepoznavanje psiholoških aspekata gluhoće može dovesti do značajnih pogrešaka u psihologijskoj procjeni. Do pogrešaka dolazi u području procjene kognitivnih sposobnosti, mentalnoga zdravlja, osobina ličnosti. Navedeno ima negativne implikacije na odluku o obrazovnom programu, na odabir škole, profesionalno usmjeravanje, zapošljavanje, razvoj karijere, postavljanje dijagnoze, na intervencije i način liječenja u slučaju psihopatologije ili tjelesne bolesti. Etičnost u području rada psihologa s gluhim klijentima nažalost još uvijek predstavlja sivu zonu. Postoje situacije u kojima, inače kompetentan stručnjak nesvjesno pogrešno procjenjuje svoje sposobnosti, znanja i vještine pa klijentu pruža tzv. onesposobljavajuću pomoć. Svijest o vlastitim stručnim kompetencijama za rad s posebnom populacijom klijenata iznimno je važna i jedan je od etičkih standarda psihologijske struke. Glickman i Crump (2013) ističu da je nepoznavanje jezika kojim klijent komunicira ogroman nedostatak za procjenu njegovih jakih strana i slabosti te potencijalne psihopatologije. Osim navedenog, prepreku predstavlja i nepoznavanje osobitosti psihologijskog razvoja gluhih i nagluhih osoba, čimbenika heterogenosti populacije te jezičnih i kulturalnih obilježja. Cilj ovog izlaganja je opisati osnovne posebnosti kognitivnog, emocionalnog i socijalnog razvoja gluhe djece i mladih te dati smjernice za provođenje psihologijske procjene i primjenu psihodijagostičkih sredstava. Objasnit će se strukovni standardi i etički principi u području rada psihologa s gluhim klijentima koji su jasno definirani, a zajednica psihologa specijaliziranih za rad s gluhim klijentima aktivna je u njihovom unaprjeđenju. Gluha djeca i mladi imaju pravo na kvalitetnu psihologijsku uslugu i obrazovanje, ali njihove sposobnosti i talenti često ostaju neprepoznati zbog komunikacijske barijere, predrasuda i profesionalne neinformiranosti.

Ključne riječi: psihologijska procjena, gluhoća, komunikacija, etički principi, strukovni standardi

Preventivni program Lions Quest - Vještine za adolescenciju: što ga čini učinkovitim?

Vesna Ivasović, e-mail: Vesna.Ivasovic@azoo.hr

Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, Hrvatska

Alma Rovis Brandić

Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Novija istraživanja ukazuju da kvalitetni preventivni programi socijalnog i emocionalnog učenja imaju pozitivan učinak na ponašanje, stavove, akademsko postignuće i mentalno zdravlje djece i mladih, dovode do smanjenja pušenja, zlouporabe alkohola i droga te ostalih rizičnih ponašanja. Međutim, još uvijek malo znamo o tome koje posebne vještine, strategije i sastavnice određenog preventivnog programa dovode do njegove učinkovitosti. Jones i sur. (2017) analizirali su dvadeset i pet preventivnih programa za učenike osnovnih škola i omogućili uvid u čimbenike koji dovode do pozitivnih ishoda. Cilj izlaganja jest prikazati preventivni program Lions Quest – Vještine za adolescenciju čija je primjena nedavno započela u hrvatskim osnovnim školama i analizirati čimbenike koji dovode do njegove učinkovitosti. Preventivni program Lions Quest – Vještine za adolescenciju provodi se u 105 država, u razvijenim zemljama i u zemljama Trećeg svijeta. Znanstveno je vrjednovan, brojnim istraživanjima utvrđena je njegova učinkovitost, a organizacija Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning proglasila ga je jednim od šest najboljih preventivnih programa na svijetu. Prikazat ćemo sastavnice programa, model njegove implementacije u hrvatske osnovne škole i način vrjednovanja učinkovitosti. Usporedit ćemo ga s drugim znanstveno dokazanim učinkovitim preventivnim programima i opisati obilježja po kojima se razlikuje. Na temelju provedene analize dat ćemo smjernice za preventivni rad u školama, imajući u vidu istraživanja koja ukazuju da usmjeravanje preventivnih aktivnosti i intervencija na posebne probleme kao što su, primjerice, vršnjačko nasilje ili ovisnosti, nije učinkovito te se preporučuje integrirani pristup usmjeren na različite probleme djece i mladih.

Ključne riječi: preventivni program, adolescencija, socio-emocionalne vještine, Lions Quest

Psihosomatski simptomi kod djece i roditelja

Maša Atlaga, e-mail: masaatlaga60@gmail.com

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Nataša Šimić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Anita Vulić-Prtorić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Sažetak

Dosadašnja istraživanja izvještavaju o prevalenciji somatskih simptoma kod djece i adolescenata koja iznosi od 20% do 69%. Bilježi se, također, trend njihovog porasta što se dovodi u vezu s negativnim stresnim događajima koji proizlaze iz promjena u načinu obiteljskog funkcioniranja te općenito u načinu na koje djeca i mladi, u današnje vrijeme, žive. Koherentna slika o djetetovom funkcioniranju i eventualnoj prisutnosti nekih simptoma moguća je u slučaju kada su oba izvora, odnosno dijete i roditelj, uključena u procjenjivanje djetetovih simptoma. Polazeći od navedenog, cilj provedenog istraživanja bio je ispitati povezanost između djetetove samoprocjene tjelesnih simptoma i roditeljeve procjene djetetovih tjelesnih simptoma. U istraživanju je sudjelovalo 34 dječaka i 27 djevojčica te 61 roditelj. Prosječna je dob djece iznosila 12,5 godina. Svi sudionici istraživanja ispunjavali su Upitnik psihosomatskih simptoma za djecu, adolescente i odrasle autorice Vulić-Prtorić (2019). Istraživanje je provedeno grupno tehnikom papir-olovka u osnovnim školama. Djeca su ispunjavala upitnik tijekom redovite školske nastave, a roditelji prilikom dolaska na roditeljske sastanke. Od roditelja je zatraženo da ispune upitnike procjene frekvencije i ometenosti djetetovim tjelesnim simptomima u posljednja tri mjeseca. Od djece je zatraženo da, u svrhu ovog istraživanja, također daju procjene frekvencije i ometenosti vlastitim tjelesnim simptomima. Dobiveni rezultati nisu pokazali značajne povezanosti između djetetovih samoprocjena tjelesnih simptoma i roditeljeve procjene djetetovih tjelesnih simptoma. Izostanak značajnih povezanosti u ovom je istraživanju bio evidentan i za procjene frekvencije i za procjene ometenosti tjelesnim simptomima kao i za različite klastere, odnosno vrstu tjelesnih simptoma. Dobiveni rezultati ukazuju da roditelji i njihova djeca zauzimaju različite perspektive prilikom identifikacije i procjene djetetovih tjelesnih simptoma.

Ključne riječi: psihosomatski simptomi, djetetova samoprocjena, roditeljeva samoprocjena, roditeljeva procjena

Poster Presentations
Poster izlaganja

Affect Regulation and Intimate Partner Violence

Barbara Simonič, e-mail: barbara.simonic@teof.uni-lj.si

Faculty of Theology, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia

Abstract

The cycle of intimate partner violence is marked by the repetitive nature of perpetrator's actions that obstruct the victim's ability to leave an abusive relationship. Specific emotional dynamics of progressive increase in arousal and intense tension that finally lead the violent partner to erupt into anger and rage are present. This is a dysfunctional way of emotional regulation, marked by difficulties regulating emotional experience and expression in response to situational demands and controlling the influence of emotional arousal on the organization and quality of thoughts, actions, and interactions. Violent behavior primarily stems from the internal-organic arousal of the aggressive partner, for whom this arousal is unbearable, and the partner's body then becomes the most efficient receiver of these inappropriately regulated affects of rage and anger. Specific neurobiological processes are in the background of such responses, especially the failure of the control systems in the prefrontal cortex to modulate aggressive acts that are triggered by anger-provoking stimuli in the relationship. A balance between the prefrontal regulatory influences on hyper-responsivity of the amygdala and other limbic regions involved in the affective evaluation is impaired. The inability to regulate strong emotions because of underdeveloped brain regulatory functions and coping capacities leads to violence. Furthermore, interventions such as in-depth psychotherapy, oriented toward building the functional process of affect regulation, have high significance for prevention and curing of violent behavior.

Keywords: Cycle of Violence, Affect Regulation, Neurobiology, Psychotherapy

Aspects of Natural Mentoring Relationships and Adolescent Positive Development

Barbara Mirković, e-mail: b.mirkovic1@nuigalway.ie

UNESCO Child and Family Research Centre, NUI Galway, Galway, Ireland

Marina Merkaš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

During adolescence young people often turn to other caring adults who are not their parents. These important trusted adults who provide them with help, support and guidance are called natural mentors. J. Rhodes proposes a model (2006) highlighting the main processes through which mentoring relationships influence youth: social and emotional development, cognitive development, and identity development. The goal of this research was to examine the most common situations and topics shared in these relationships and processes of influence they have on adolescent development. The data were collected from 277 high school students (56% female, M=16.53 years old). They answered open-ended questions about the situations and places where they meet with their natural mentors, topics they discuss with them, and their most common topics of conflict. The youth also described the ways in which natural mentors help them in their everyday lives. Their answers were coded and structured into themes with thematic analysis. The findings show that more than half of the adolescents (69%) are related to their natural mentors and see them in family gatherings (18%) or when visiting each other's homes (14%). The most common topics of conversation are school (20%), different common interests (13.5%), or youths' friends and friendships (10%). Although conflicts with natural mentors were shown to be rare, the most common discussions were about certain behaviour or lifestyle choices (17.6%). The ways of support were divided into three main ways of support - support for psychological well-being (40%), positive identity (33%), and cognitive well-being (26%). This research confirms the Rhodes model of the influence of mentoring relationships and it casts new light on the context of natural mentoring relationships in a Croatian setting.

Keywords: Natural Mentors, Well-being, Positive Youth Development

Beliefs about the High Abilities of Twice-Exceptional Students with Dyslexia

Valentina Martan, valentina.martan@gmail.com

Nedelišće Elementary School, Nedelišće, Croatia

Darko Lončarić

University of Rijeka, Faculty of Teacher Education, Rijeka, Croatia

Sanja Skočić Mihić

University of Rijeka, Faculty of Teacher Education, Rijeka, Croatia

Abstract

Pre-service teacher education significantly contributes to the formation of student's beliefs about the characteristics of children with special educational needs, including twice-exceptional students with dyslexia. The specific beliefs that students with dyslexia can have high abilities in some cognitive domains, and that they can also be gifted, is an important predictor of future teachers' ability to recognise such children and to build on their strengths, rather than focus only on supporting them in domains that are challenging for them. In the initial phase of the Beliefs about High Abilities of Twice-Exceptional Children Scales construction, we piloted the first version of the scale which focused on beliefs about students with dyslexia. The convenience sample comprised 159 students (97.5% female, Age: M=20.67) from the teacher education study programmes at the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education, who participated in this pilot study. The students provided the necessary socio-demographic information and answers on a 15-item scale intended to measure their beliefs about the high abilities of twice-exceptional children with dyslexia. The preliminary results indicated that the scale had satisfactory psychometric characteristics. The exploratory component analysis provided the evidence for a single-construct measure with a tentative possibility for the differentiation between the set of items related to innovative, creative and artistic thinking, and the set of items related with visual learning and processing abilities. Discriminant validity of these two sets needs to be further evaluated. The single-construct scale demonstrated high reliability. Students from higher years of the study programme had significantly higher scores when compared with the students from first two years of study, indicating that positive beliefs about the high abilities of twice-exceptional students with dyslexia became more prominent after completing the compulsory course on inclusive education. To conclude, it should be pointed out that the contribution of this research is twofold, both in the scientific validation of the investigated construct, which is mostly theoretically described, and in illuminating the potential of twice-exceptional students.

Keywords: Dyslexia, Twice-exceptional Children, High Abilities, Teacher Students; Beliefs

CREC: A Training to Improve Creativity and Flexibility in Thinking in Post-stroke Patients

Laura Colautti, e-mail: laura.colautti@outlook.it
Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Alessandro Antonietti
Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Maura Crepaldi
University of Bergamo, Bergamo, Italy

Giulia Fusi
University of Bergamo, Bergamo, Italy

Maria Luisa Rusconi
University of Bergamo, Bergamo, Italy

Matteo Sozzi
Nursing Home of Policlinico, Milan, Italy

Massimo Corbo
Nursing Home of Policlinico, Milan, Italy

Abstract

Creativity, particularly in its component of flexibility in thinking, is essential in coping with difficulties and challenges in everyday life and, more generally, in acting adaptively in a daily context. Creative thinking has proven to be trainable in every stage of life, even when cognitive impairment occurs. The implementation of a training program called CREC (CReativity in Everyday life Challenges) with 10 post-stroke patients, both hemorrhagic and ischemic (gender: 70% male; age: M=67 years; schooling: M=10 years), is described. The aim of the training is to improve flexibility and problem-solving abilities through an innovative approach based on creative thinking. Six units of intervention are scheduled based on the most problematic daily situations patients face after de-hospitalization. For each unit, five tasks have been programmed to gradually promote the generalization of the functional strategies acquired during the training for the daily environment of the patient. CREC is composed of 20 sessions, each lasting 45 minutes, individually administered by a qualified therapist. Pre- and post-assessments have been scheduled to evaluate cognitive functions, creative thinking, and the emotional state. The results showed improvements in most measures, especially in originality, elaboration, and creativity in figurative responses. At the end of the training, most patients declared they felt more competent in coping with daily challenges. CREC presents different sorts of tasks focused on improving flexibility and problem-solving abilities in daily life, suggesting it could be possible to extend the training to other target groups, both pathological and healthy, in order to foster these skills.

Keywords: Creativity, Flexibility, Training, Post-stroke Patient

Croatian Validation of the Multidimensional Measures of Work-Family Conflict and Work-Family Enrichment among Working Fathers

Marijana Matijaš, e-mail: mmatijas@unicath.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Sandra Nakić Radoš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Maja Anđelinović

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

The multidimensional measures of Work-Family Conflict and Work-Family Enrichment scales assess a negative and positive side of the work-family interface. A work-family conflict is a form of an inter-role conflict in which two domains are mutually incompatible to some extent, while work-family enrichment refers to an enhanced role performance in one domain as a function of resources gained from another domain. Both scales acknowledge work-to-family and family-to-work directions. This study aimed to test the factor structure, reliability and divergent validity of the two instruments in a Croatian sample of fathers. Participants, 170 fathers of infants, completed an online questionnaire which included the Work-Family Conflict Scale (WFC), Work-Family Enrichment Scale (WFE), and a set of questions on demographic data. The results of the confirmatory factor analysis (CFA) for the Work-Family Conflict Scale showed the best fit for the six-factor model. Therefore, it consists of time, strain and behaviour-based dimensions for both work-to-family and family-to-work aspects. The internal consistency was high for the six subscales of the WFC. The CFA for the Work-Family Enrichment Scale also had a very good fit for the six-factor model. The WFE comprised the work-to-family development, affect and capital subscales while the family-to-work direction included development, affect, and efficiency subscales. The internal consistency was very high for all the subscales of the WFE. Finally, the correlational analyses between all subscales from Work-Family Conflict and Work-Family Enrichment scales suggested that these two measures share only a minor proportion of the variance. Therefore, we can conclude that the Croatian versions of both WFC and WFE scales are valid and reliable instruments that capture different aspects of the work-family interface. These instruments could be used to measure the work-family interface for working fathers of infants to help them balance these two very important life roles.

Keywords: Work-family Conflict, Work-family Enrichment, Validation, Fathers

Evaluation of the REI Model Effectiveness in the Reading Improvement of a Student with Dyslexia

Valentina Martan, e-mail: valentina.martan@gmail.com

Elementary school Nedelisce, Nedelišće, Croatia

Darko Lončarić

Faculty of Teacher Education, University of Rijeka, Rijeka, Croatia

Abstract

The REI model, whose starting points are similar to the hierarchical models of neurocognitive development, has resulted in the formulation of an under-researched method of dyslexia treatment. In addition to one published work by the Kenda in 2014 on the method that is based on, among other things, an innovative form of support for analysis and synthesis processes in reading, there are currently few unpublished studies on the model's effectiveness. The main goal is to test the effectiveness of the REI model in improving reading skills by comparing the results of a girl diagnosed with dyslexia that participated in an REI treatment with that of a control participant (standard reading exercises also conducted by a speech therapist) and with the average scores of other students in the same grade ($n = 20$). With parents providing their informed consent, the REI method was conducted with the girl for a year, during her third grade of primary school. The development of reading skills in all participants was monitored by a one-minute word-list test (Furlan, 1965; versions e and B) at several time points: initial condition, condition after 3 and 12 months of the treatment, and, in order to check the delayed effects of the method, four months after treatment. The number of correctly written and misspelled words was monitored, as well as their corrected ratio in terms of the average number of correctly read words in a given unit of time. When comparing the girl's achievement with those of the control participant and with the group of children from the same class, as the REI model predicted, there was a relative decrease in the first three months and a subsequent increase in the 12th month. At that time, the number of errors in her reading was equal to the average of the group, and on an alternative test with new words she had significantly fewer mistakes and a better correct to misread words ratio, when compared to the average of the group. Also, at the end of treatment, her result exceeded the achievement of the control participant on all observed parameters. She maintained such relative achievement even after four months when she was better than the control subject on all indicators, reducing the lag when compared to the group average in absolute word count and achieving relative ratio with a significantly better score when compared to the average result of other children in her class. These results indicate the potential of the REI method that needs to be verified by additional evaluative studies on a larger sample of participants.

Keywords: Reading, Analysis and Synthesis, Dyslexia, Evaluation Research, REI Model

FROOD - "Framing Food". Health Promotion through Affective Messages

Andela Jelic, e-mail: andela.jelic@unicatt.it
Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Valentina Carfora
Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Mauro Bertolotti
Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Patrizia Catellani
Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

Despite the established health benefits associated with regular vegetable consumption, only 23% of the EU population eat the recommended amount of vegetables, that is, at least two portions a day. For this reason, there is an urgency of developing effective health campaigns to promote vegetable consumption. Past health campaigns principally emphasized the physical benefits related to this eating habit, whereas few of them emphasized its emotional benefits through "affective messages". Furthermore, none of them had considered the difference between promotion- and prevention-framed messages, and the effect of such affective messages by investigating the role of participants' psychological features. Starting from the said considerations, the present study (a section of the FROOD - "Framing Food" project) compared the effect of promotion- versus prevention-framed affective messages depending on the receivers' intention to change and on eating self-efficacy. Using a self-reported questionnaire, we assessed the intention to change (pre-contemplation, contemplation, preparation) and the eating self-efficacy (low, medium, high) of all participants (N = 98; 49 males, 49 females; mean age = 27.69). Then, the participants read either promotion-framed affective messages (focused on the achievement of emotional benefits) or prevention-framed affective messages (focused on the avoidance of emotional risks). At the end of the intervention, the participants rated their attitude, anticipated regret, and intentions towards eating vegetables. In the preparation stage, they reported higher positive affective attitude, higher anticipated regret, and higher intention to eat vegetables after reading prevention-framed messages than when reading promotion-framed messages. No similar difference was found in the case of pre-contemplation and contemplation. A moderation analysis showed that participants in the preparation stage with a lower eating self-efficacy and those in the contemplation stage with intermediate and higher levels of eating self-efficacy were more involved by prevention-framed affective messages than by promotion-framed messages. The effects of prevention-framed affective messages on receivers' emotions, cognition, and intentions seemed to depend on their prior intention and eating self-efficacy. Future directions and implications will be discussed.

Keywords: Message Framing, Behavioral Change, Healthy Eating Behavior, Intention, Communication

Job Characteristics and Work-Family Conflict as Predictors of Depressiveness and Anxiety among Fathers

Barbara Lovrić, e-mail: barbara.lovric235@gmail.com

Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Sandra Nakić Radoš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

For employees, especially those who are parents, it is sometimes challenging to balance responsibilities for different roles. Thus, a conflict between work and family role is possible, which often leads to a decrease in physical and psychological well-being. Given that some job characteristics are related to the work-family conflict, which is consequently associated with depression and anxiety, the aim of this research was to determine the predictive value of specific job characteristics (shifts, flexible working hours, overtime, and the number of working hours) and work-family conflict for depressiveness and anxiety among working fathers. Fathers of infants under one year of age (N=155) completed an online general data questionnaire, which also examined job characteristics; Edinburgh Postnatal Depression Scale (EPDS); anxiety subscale from the Depression Anxiety Stress Scale (DASS); and Multidimensional Measure of Work-Family Conflict (MMW-FC), examining work-to-family conflict and family-to-work conflict, each in three aspects: time-based, strain-based, and behaviour-based. The results have shown that fathers who have less flexibility, who work overtime, and who have a higher number of hours per week have higher levels of work-family conflict. Further, fathers experiencing higher work-family conflict have higher levels of depressiveness and anxiety. The hierarchical regression analyses have shown that, after controlling job characteristics, the greater strain-based work-to-family conflict predicts higher levels of depressiveness, while greater strain-based family-to-work conflict predicts higher levels of anxiety. Given the importance of these factors, it is necessary to improve job characteristics by organising flexible working hours and teaching stress management to facilitate the reconciliation of family and work responsibilities and prevent difficulties among working fathers.

Keywords: Job Characteristics, Conflict between Work and Family Role, Depression, Anxiety

Men Are from Mars and Women Are from Venus: Gender Differences in Affective Processing

Nataša Juničić, e-mail: njunicic@gmail.com

Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Anja Wertag

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Ines Sučić

Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Croatia

Abstract

Emotion recognition and appropriate emotional reaction to affective stimuli are essential prerequisites for empathy and development of successful relationships. But, different evolutionary challenges and socio-cultural influences both sexes face should manifest themselves in a differential activation of motivational systems and, consequently, gender differences in processing of affective stimuli. Thus, the aim of this study was to investigate gender differences and the role of empathy in affective processing using a multimethod approach. The study was conducted on a convenience sample of 47 adults (43% male, M age = 22). Firstly, they completed the Affective and Cognitive Measure of Empathy questionnaire, followed by emotion recognition and picture-rating tasks presented on tablets. In the emotion recognition task, en face photographs showing six basic emotions from The Karolinska Directed Emotional Faces were presented to the participants whose objective was to correctly label the emotions. In the picture-rating task, pictures differing in valence and arousal were selected from the International Affective Picture and presented to the participants who completed self-report measures of emotional experience after each trial. The reaction time was measured during both tasks. The results showed that higher empathy was generally linked to higher accuracy in emotion recognition task. Females were both marginally more accurate than males in recognizing emotions and faster in recognizing all emotions except disgust. Additionally, females evaluated neutral pictures more positively, and negative ones more negatively than males, the latter effect primarily being driven by the more negative reactions to pictures depicting mutilation.

Keywords: Gender Differences, Empathy, Affective Processing

Personal Well-Being in One-Hundred-Percent-Disabled Croatian Homeland War Veterans

Patricia Tomac, e-mail: patricia.tomac@gmail.com

Zagreb, Croatia

Martina Knežević

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Belligerency and combat exposure create conditions that can cause physical and psychological injuries. A considerable number of veterans suffered battle wounds, such as amputations and spinal cord injuries, which would inevitably have permanent consequences on their everyday life functioning and might damage their well-being. Research shows that veterans who suffer from high levels of post-traumatic stress symptoms (PTSS) are likely to have poorer psychosocial functioning and lower life satisfaction and well-being. Personal well-being has been recognized as an important indicator of psychological functioning and positive health. The present study sought to investigate the personal well-being of Croatian Homeland War veterans with one-hundred-percent disability, 20 years after the war. We aimed to determine the role of current war-related PTSS and various components of physical and mental health status (physical functioning, limitations due to physical health, pain, general health, vitality, emotional well-being, limitations due to emotional problems, social functioning) in their well-being. The study participants were (N=130) male members of the Association of 100% Disabled War Veterans, whose average age was 52 years. The participants completed the International Well-being Index, the PTSD Checklist–Military version, and the SF-36 Health Survey. A hierarchical regression analysis suggested that the PTSS do not have a unique explanatory value in the presence of some variables of mental health, that is, fatigue and emotional well-being – presumably indicative of the mediating effect of emotional state (e.g., depression) on the relationship between PTSS and well-being observed in other studies. Emotional well-being, vitality, and general health perception were significant predictors of the personal well-being of one-hundred-percent disabled veterans and explained more than 50% of the reliable variance, which is comparable to findings in studies with a similar objective. These findings inform us of the need for focusing our endeavors on improving the vigor and emotional well-being of the veterans as a means of enhancing their well-being.

Keywords: 100% Disabled Croatian Homeland War Veterans, Personal Well-being, Physical Health, Mental Health, Post-traumatic Stress Symptoms

Preschool Children's Socio-Emotional Well-being: Their Strength and Difficulties as Predictors of Diurnal Urinary Incontinence

Sanja Tatalović Vorkapić, e-mail: sanjatv@uniri.hr

Faculty of Teacher Education, University of Rijeka, Rijeka, Croatia

Maja Slaviček

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Duška Srdić

Kindergarten "Rijeka", Rijeka Croatia

Abstract

Within the broad socio-emotional development of children of early and preschool age, some specific developmental tasks should be accomplished with the aim of a successful overall development and well-being of a child. One of the significant developmental tasks during that period is related to the adoption of basic hygiene habits and the control of urination. During this developmental stage, diurnal or nocturnal urinary incontinence and bed-wetting may occur, which can result in enuresis in a small number of children. Although there are a number of significant physiological correlates of successfully established bladder control, very few studies have addressed the correlates. They have shown a significant correlation between behavioral problems and significantly greater difficulty in establishing bladder control. Therefore, the primary objective of this study is to examine the relationship between diurnal urinary incontinence and bed-wetting and the psychological strength (prosocial behaviour) and difficulties (hyperactivity, emotional problems, behavior problems, and peer problems) of preschool children, and to what extent it is possible to predict successful bladder control based on these psychological characteristics. Applying a general questionnaire on the adoption of urinary habits and the Strengths and Difficulties Questionnaire, 29 early childhood educators from 6 kindergartens evaluated 461 children (220 girls) with an average age of $M = 5$ years. The conducted correlation analyses showed significant positive correlations between diurnal urinary incontinence and all psychological difficulties, and a negative correlation between diurnal urinary incontinence and the strength of preschool children, that is, prosocial behaviour. Significant predictors of diurnal urinary incontinence, both in the waking state and during day time sleep, were shown to be the age of children, their behavioral problems, and peer problems. The findings are discussed within the frame of practical implications in the work of early childhood educators with the aim of enhancing children's well-being.

Keywords: Diurnal Urinary Incontinence and Bed-wetting, Early Childhood Education, Preschool Children, SDQ

Rhythmic Reading Training (RRT): A Rhythm-based Intervention for Students with Dyslexia

Alice Cancer, e-mail: alice.cancer@unicatt.it

Department of Psychology, Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Alessandro Antonietti

Department of Psychology, Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

Many studies have reported an association between Developmental Dyslexia (DD) and difficulties in rapid temporal processing of auditory information, both for speech and non-speech sounds. Moreover, since music and language processing share common mechanisms, music and reading skills are related, both in normal readers and individuals with dyslexia. These findings suggest that interventions aimed at enhancing musical abilities of children with DD may impact their reading abilities. However, music education alone was found to be less effective in improving reading skills compared to language-based interventions. Therefore, a computerized intervention program called Rhythmic Reading Training (RRT), which combines sublexical reading exercises with an aspect of music – namely, rhythm – was designed. Three test-training-retest studies supported the effectiveness of the training in improving reading skills of students with dyslexia. The first study showed the efficacy of RRT on the reading fluency of 14 junior high school Italian students with DD, compared to a matched control group of the same size which received no intervention. The second study, involving 32 children with DD, compared the effectiveness of RRT and that of an intervention resulting from the combination of the two already validated treatments for DD – Bakker’s Visual Hemisphere-Specific Stimulation and Action Video Game Training. RRT appeared to be equally effective as the other treatments in improving reading speed and accuracy of the participants. The third study tested, on a sample of 19 children with DD, the effectiveness of the combination of RRT with specific auditory training, carried out using music games specifically designed for improving auditory and rhythmic skills and providing an active engagement with music. Increases in reading skills occurred as well. Overall, the three studies provide evidence that the combination of reading with musical rhythm training is a valid treatment for students with DD.

Keywords: Dyslexia, Rhythm, Music, Intervention

The Effect of tDCS Combined with Rhythm-based Reading Training in Undergraduate Students with Dyslexia: A Preliminary Study

Alice Cancer, e-mail: alice.cancer@unicatt.it

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Alessandro Antonietti

Department of Psychology, Catholic University of the Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

Many studies have supported the efficacy of auditory and musical interventions specifically devised for improving dyslexia-related difficulties. An intervention program embedding verbal decoding tasks into auditory-based exercises called Rhythmic Reading Training was devised. The aim of the present study was to test the efficacy of such novel rhythm-based interventions of proven efficacy (as tested in younger populations) on undergraduate students with dyslexia. In order to maximize the effect of the behavioural intervention, transcranial direct current stimulation (tDCS) was delivered simultaneously, targeting the brain regions involved in reading. Fourteen undergraduate students diagnosed with dyslexia aged 19–26 took part in an intervention that comprised RRT and tDCS for ten 30-min daily sessions. The participants' left temporoparietal region was stimulated at a constant current of 1.5 mA for 20 minutes. The participants were assigned to either an active or sham tDCS condition, so as to create two groups matched by gender, age, school grade, music expertise, level of intellectual functioning, and reading impairment. Reading measures, along with other reading-related cognitive functions, were collected pre-, post-, and four weeks after the end of the intervention. Significant reading improvements after 4 weeks of training were yielded from both RRT combined with tDCS and RRT combined with the sham stimulation. Further, reading advancements persisted after the end of the intervention. Within-group comparisons showed that the combination of RRT with tDCS in the left temporoparietal region maximizes training efficacy, specifically reading speed. Moreover, tDCS assured better medium-term outcomes in terms of reading improvements consolidation, presumably thanks to the brain plasticity induced by neuromodulation.

Keywords: Dyslexia, tDCS, Rhythm, Training, Undergraduate

The Relationship between the Clinical Indicators of a Disease and Fatigue in Patients with Multiple Sclerosis

Ivana Marčinko, e-mail: imarcinko@ffos.hr

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Osijek, Osijek, Croatia

Ivona Matešić

Primary school Julije Kempf, Požega, Croatia

Abstract

The purpose of this study was to examine the relationship between the clinical indicators of a disease and fatigue in patients suffering from multiple sclerosis. A cross-sectional study design was employed. A random sample of 210 adults diagnosed with multiple sclerosis took part in the study. The research instruments applied were the Sociodemographic background questionnaire, Depression subscale – taken from Hospital anxiety and depression scale – used for the purposes of measuring current level of participants' depression, Clinical indicator questionnaire used for identifying disease duration, the type of the disease, and the existing level of neurological disability expressed by the expanded disability status measure EDSS. Fatigue severity level was determined using Modified fatigue impact scale. The data was analysed using a hierarchical regression analysis in which the effects of socio-demographic characteristics and depression were controlled. The results showed that out of all clinical indicators, the neurological disability defined with the EDSS measure was the only significant predictor of the sufferer's fatigue level, while the duration of the disease and type of the disease did not at all contribute to the fatigue of the participants. With respect to the EDSS, it was found that the higher the level of EDSS, the greater the sense of fatigue. Therefore, this study demonstrates that we should look more closely into the relationship between clinical indicators and neuro-psychological phenomena of multiple sclerosis such as chronic fatigue syndrome, as it has been shown that only some and not all clinical characteristics of illness are important for its aetiology, which greatly affects the approach of tailoring successful therapeutic intervention for it.

Keywords: Multiple Sclerosis, Clinical Indicators, EDSS, Fatigue

The Role of Partner's and Health Care Professionals' Support in Birth Satisfaction and Post-Traumatic Stress Symptoms after Childbirth

Martina Blažević, e-mail: martinablazevic13@gmail.com

Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Sandra Nakić Radoš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Childbirth is generally regarded as a positive life experience in society. However, for some women, giving birth is a traumatic experience which can lead to developing symptoms of post-traumatic stress disorder (PTSD). Studies have shown that some characteristics of birth experience are associated with symptoms of PTSD. Women who receive continuous social support during childbirth are more satisfied with the experience of childbirth, have more positive attitudes towards motherhood, and report fewer symptoms of PTSD. The aim of this study was to determine whether childbirth satisfaction acts as a mediator between perceived the staff and partner support and PTSD symptoms following childbirth. Mothers (N=241) of infants of one month to one year of age completed the following online questionnaires: Childbirth Perception Questionnaire (CPQ), which measures Birth satisfaction and Satisfaction with the interaction with a partner; Support from healthcare professionals from the Support and Control in Birth (SCIB); and the Impact of Event Scale-Revised (IES-R). The results showed that 15.4% of mothers had estimated their last delivery as a traumatic experience and 13.7% reported a clinically significant level of PTSD symptoms. The path analysis examined a model with the support from staff and partner as predictors, childbirth satisfaction as a mediator, and PTSD symptoms as a criterion. The model had an excellent fit and showed that staff and partner support did not have a direct effect on PTSD symptoms but did have an effect on birth satisfaction, which then had a direct impact on PTSD symptoms. The same pattern was found in women who gave birth vaginally and who gave birth by caesarean section. The results indicate the importance of identifying women with PTSD after childbirth and the importance of supportive interactions during labour and birth, in order to provide women with adequate support and to make childbirth a more positive experience.

Keywords: Post-traumatic Stress Disorder, Childbirth, Support during Childbirth, Healthcare Professionals, Partner

Validation of Postpartum Bonding Questionnaire on a Sample of Croatian Mothers and Fathers

Maja Anđelinović, e-mail: maja.andelinovic@unicath.hr

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Sandra Nakić Radoš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Marijana Matijaš

Department of Psychology, Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia

Abstract

Mother-infant and father-infant bonding can be defined as an emotional bond that parents develop toward infants, while attachment refers to a relationship from infant to parent. The Postpartum Bonding Questionnaire (PBQ) is a 25-item self-report questionnaire on parent-infant bonding. Previous validations have pointed out differences in factor structure across samples. The aim of this study was to examine factor structure, reliability, and discriminant validity of the Croatian version of the PBQ. Participants were 597 parents (170 fathers) of infants aged 1–12 months. The participants completed an online questionnaire comprising the PBQ, Edinburgh Postnatal Depression Scale (EPDS), and general data sheet. We compared several alternative models from previous validations using a confirmatory factor analysis (CFA). All tested models, including the original four-factor solution had a bad fit to the data. Therefore, we conducted an exploratory factor analysis. After we excluded five items with unsatisfactory loadings, three factors were obtained. The CFA with the three-factor structure model showed an excellent fit. Also, the one-factor model fitted well to the data. The internal consistency for the total 20-item scale was excellent. Subscales also had very good reliability. Primiparous and multiparous parents did not differ significantly in scores on the total scale or the subscales. The total scale and all subscales were in low to moderate positive correlation with depression, implying satisfactory divergent validity. To conclude, the shorter 20-item PBQ version with a three-factor structure is a valid and reliable measure of parent-infant bonding. In the Croatian sample, both the total scale and three subscales could be used. Given that early parent-infant bonding could impact later child development, detecting parents with bonding difficulties should be a priority.

Keywords: Bonding, Mothers, Fathers, Validation

Driving Anger: A Preliminary Research Protocol for a Preventive Training

Francesca Petrella, e-mail: francesca.petrella01@icatt.it

Catholic University of Sacred Heart, Milan, Italy

Abstract

The present study has investigated driving anger, a worldwide phenomenon that can be defined as a negative emotion in road users that occurs while driving, which has caused many incidents on Italian streets. The aim of this research is based on testing which strategies of emotional regulation might be more effective for driving anger, according to the Broaden-and-build theory of positive emotions. Hence, the main hypothesis is how repeated induction of positive emotions' elicitant stimuli, that is joy, fun, relaxation, might affect driving anger management, measured by a self-reported questionnaire about trait and state anger [Driving Anger Scale (DAS) and Driving Anger Expression Inventory (DAX)]. In recent decades, the public opinion and psychologists have focused more on driving anger, because they have noticed aggressiveness and anger were related to crash involvements while driving. Therefore, this situation's need for deepening driving anger has emerged because of the increasing number of street incidents. In this regard, the present quest has the aim of reducing driving anger in a prevention and well-being perspective, so that crash involvements might be decreased. Hypothetical results evaluate the induction of positive emotions such as joy, fun, relaxation might be helpful for drivers, so that their driving styles may become more performing and safer.

Keywords: Driving Anger; Aggressiveness; Incidents; Well-being; Prevention; Joy; Fun; Relax

Dobrobit ljudi i njezina povezanost s psima

Jelena Jureta, e-mail: jjureta@hrstud.hr

Odsjek za psihologiju, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak

Psi su danas u Hrvatskoj najpopularniji kućni ljubimci, na što ukazuju podaci Centra za ispitivanje tržišta, te ih posjeduje čak 41% građana, dok je u ukupno 61% kućanstava prisutan barem jedan ljubimac. Također, većina vlasnika svoje ljubimce smatra članovima obitelji. Nadalje, u posljednje vrijeme primjećuje se sve veća uključenost pasa u različitim strukama. Tako se primjerice, psi koriste u vojsci, bilo kao detektori eksploziva i droge, napadači, ali i kao izvor psihosocijalne podrške, odnosno u zdravstvene i pomagačke svrhe. Pionir u tom području bio je Boris Levinson, koji je povremeno dovodio svoje pse na sastanke s klijentima, te tako otkrio da su psi uspješni katalizatori komunikacije terapeuta i klijenta. Kako bi bolje razumijela ovu pojavu i dala biološku podlogu vezi ljudi i pasa, današnja istraživanja nerijetko se bave utjecajem koji interakcija sa psima ima na ljudski mozak. Tako nekoliko studija ukazuje na to da postoji određeno preklapanje u uzorcima aktivacije regija mozga povezanim s nagradom, emocijama i pripadanjem kad majke gledaju slike svoje djece i svojih pasa te da kod vlasnika pasa i njihovih pasa dolazi do povišene razine oksitocina, beta-endorfina, prolaktina, beta-feniletilamina i dopamina tijekom i nakon pozitivne interakcije. Upravo zbog povećanog uključivanja pasa u široki spektar ljudskih aktivnosti cilj je ovog rada pružiti sistematični pregled dosadašnjih istraživanja koja su se bavila povezanosti pasa s dobrobiti ljudi i neurološkom osnovom interakcije između ljudi i pasa. Pregled radova obuhvaćao je članke pronađene kroz tražilicu Google znalac te baze podataka PubMed, Science Direct, ResearchGate i Elsevier, te u vremenskom rasponu od 2000. do 2019. godine, uz upotrebu ključnih riječi za pretraživanje poput human-dog interaction, human-dog bond, dog, human, brain i dr. Rezultati navedenih istraživanja ukazuju na biološku osnovu veze između ljudi i pasa te direktnu povezanost interakcije s psima i dobrobiti ljudi. Upravo ti rezultati pružaju opravdanje i poticaj za daljnje uključivanje pasa u raznolike pomagačke i terapijske svrhe.

Ključne riječi: mentalno zdravlje, istraživanje mozga, psi, veza pasa i ljudi

Doživljaj roditeljske kompetentnosti majki djece u programu Mala škola i majki djece socijalizirane u vrtiću

Eva Anđela Delale, e-mail: eadelale@inantro.hr

Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska

Silvija Malina

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Antonija Jurić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Adrijana Bjelajac

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Hrvatska

Jasminka Despot Lučanin

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Vodeći se Belskyjevim procesnim modelom roditeljstva cilj istraživanja bio je utvrditi doprinos obilježja majki, konteksta te obilježja djeteta u objašnjenju subjektivnog doživljaja roditeljske kompetentnosti majki (roditeljske samoefikasnosti i zadovoljstva roditeljskom ulogom) te usporediti doživljaj roditeljske kompetentnosti majki čija su djeca polaznici Male škole s doživljajem majki čija su djeca socijalizirana u vrtiću. U istraživanju je sudjelovalo 106 majki djece polaznika Male škole u okviru predškolskih skupina triju vrtića Grada Zagreba te 123 majki djece polaznika vrtića (od 3 do 7 godina) iz dva dječja vrtića Grada Zagreba. Majke su ispunjavale Skalu samoprocjene kompetentnosti roditelja, Upitnik za ispitivanje općih psihopatoloških teškoća (CORE-OM), Višedimenzionalni upitnik percipirane socijalne podrške i podljedvicu negativne afektivnosti Upitnika o dječjem ponašanju te osnovne sociodemografske podatke. Usporedbom ovih dvaju uzoraka majki djece šestogodišnjaka, utvrđeno je kako se majke djece koja su pohađala program Mala škola osjećaju učinkovitijima u roditeljskoj ulozi od majki čija su djeca pohađala vrtić prethodnih godina, dok u zadovoljstvu roditeljskom ulogom majki nisu utvrđene statistički značajne razlike. Primjenom hijerarhijske regresijske analize objašnjeno je 39% varijance zadovoljstva roditeljskom ulogom majki čija su djeca polaznici Male škole, pri čemu su značajni prediktori opće psihičko stanje majke i negativna afektivnost djeteta. Istim postupkom objašnjeno je samo 21% varijance kriterija zadovoljstva roditeljstvom majki djece čija djeca pohađaju vrtić, pri čemu su dobiveni isti značajni prediktori. Što su majke manje uznemirene i manja je negativna afektivnost njihova djeteta, iskazuju veće zadovoljstvo svojom roditeljskom ulogom. Provedbom hijerarhijske regresijske analize objašnjeno je ukupno 27% varijance kriterija roditeljske samefikasnosti u uzorku majki djece u Maloj školi, pri čemu su statistički značajni prediktori percipirana socijalna podrška te negativna afektivnost djeteta. Što majke doživljavaju veću primljenu socijalnu podršku i manju negativnu afektivnost njihova djeteta veći je doživljaj roditeljske samoefikasnosti. Roditeljsku samoefikasnost nije bilo moguće predvidjeti odabranim skupom varijabli u uzorku majki djece koja pohađaju vrtić.

Ključne riječi: roditeljski doživljaj kompetentnosti, opće psihičko stanje, socijalna podrška, negativna afektivnost djeteta

Emocije, zadovoljstvo poslom i želja za napuštanjem posla kod učitelja: test recipročnih odnosa

Irena Burić, e-mail: iburic@unizd.hr

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Ivana Macuka

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Marina Vidaković

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Zvezdan Penezić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Sažetak

Istraživanja pokazuju kako učitelji i nastavnici doživljavaju širok raspon emocija značajnog intenziteta prilikom poučavanja i interakcije s učenicima. Ove emocije igraju važnu ulogu u objašnjenju različitih aspekata profesionalne dobrobiti učitelja kao što su zadovoljstvo poslom, sagorijevanje na poslu te samo napuštanje učiteljske profesije. Međutim, većina dosadašnjih istraživanja temeljena je na transverzalnim nacrtima koji onemogućuju ispitivanje kauzalnosti odnosa između emocija učitelja i njihove profesionalne dobrobiti. Stoga je cilj ovog istraživanja bio testirati recipročnost odnosa između emocija učitelja (radost, ponos, ljubav, ljutnja, beznade i iscrpljenost), njihovog zadovoljstva poslom te želje za napuštanjem učiteljske profesije. U istraživanju je sudjelovalo 2022 učitelja i nastavnika (1658 žena) iz 120 hrvatskih i srednjih škola, prosječnog radnog staža 16 godina. Prikupljeni su podaci o emocijama koje učitelji i nastavnici doživljavaju u odnosu prema svojim učenicima, o njihovom zadovoljstvu poslom te želji za napuštanjem profesije u dvije vremenske točke s razmakom od šest mjeseci. Testiranje autoregresijskih i križnih modela, koji su pretpostavljali recipročnu prirodu odnosa između analiziranih konstrukata, pokazalo je da su zadovoljstvo poslom učitelja i želja za napuštanjem učiteljske profesije uistinu recipročno povezani u funkciji vremena – učitelji i nastavnici koji su bili zadovoljniji svojim poslom u prvoj točki mjerenja, izvještavali su o manjoj želji za napuštanjem vlastite profesije šest mjeseci kasnije i obrnuto. Međutim, dok je zadovoljstvo poslom pozitivno predviđalo i pozitivne emocije radosti, ponosa i ljubavi, obrnuti obrazac predikcije nije potvrđen. Naposljetku, negativne emocije ljutnje, beznada i iscrpljenosti nisu bile povezane s aspektima profesionalne dobrobiti u funkciji vremena. Dobiveni rezultati predstavljaju doprinos u rasvjetljavanju kauzalnih mehanizama koji se nalaze u podlozi često istraživanih odnosa između emocija učitelja i različitih aspekata njihove profesionalne dobrobiti te mogu poslužiti kao temelj za kreiranje smjernica za unaprjeđenje kvalitete rada učitelja kao i njihove psihološke dobrobiti.

Ključne riječi: emocije učitelja, zadovoljstvo poslom, želja za napuštanjem profesije, recipročni odnosi

Emocionalna inteligencija u kontekstu digitalizacije i razvoja računalne tehnologije

Lea Andreis, e-mail: landreis@hrstud.hr

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za psihologiju, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Cilj je ovog rada pružiti pregled istraživanja i literature o utjecaju digitalizacije i razvoja računalne tehnologije na kognitivno procesiranje te uloge emocionalne inteligencije kao zaštitnog faktora. Metodologija je uključivala pregled knjiga te radova pronađenih u bazama na platformi DeepDyve (npr. Elsevier, Sage, ResearchGate i dr.), pretraživanjem Google znalca i časopisa Computer i Harvard Business Review. Neuroznanstvena istraživanja dokazala su promjene u kognitivnom procesiranju uslijed pretjerane digitalizacije i razvoja računalnih tehnologija, čak i na najvišim razinama. Obrada je podataka plića i površnja što otežava strateško, kritičko i analitičko mišljenje. Napretkom umjetne inteligencije i pozadinskih algoritama za prikupljanje, analizu i obradu podataka kao osnove donošenja i implementacije odluka, mnoga radna mjesta nestaju i nestajat će u godinama koje dolaze. Ne možemo se boriti protiv napretka računalne tehnologije niti ga zaustaviti, ali možemo jačati vještine i kompetencije koje umjetna inteligencija za sada nije uspjela replicirati. Sve češće se spominje emocionalna inteligencija kao ključni i presudni faktor, ne samo u kontekstu očuvanja radnih mjesta, već i u kontekstu rukovođenja i snalaženja ljudi u procesu digitalne transformacije. Posebno u populaciji mladih koji su digitalni urođenici, potrebno je transformacijskim stilom rukovođenja na poslu i tijekom formalnog obrazovanja stvoriti osnovu za kritičko i strateško mišljenje razvijajući emocionalnu inteligenciju jer tehničke vještine i znanja u digitalnom dobu više nisu dovoljna. Istraživanja pokazuju da se emocionalna inteligencija može unaprijediti i razvijati putem specijaliziranih treninga, a organizacijska psihologija sve više prepoznaje važnost koncepta emocionalne inteligencije u kontekstu upravljanja ljudskim potencijalima. U suvremenom svijetu to čak postaje i nužnost jer nove tehnologije negativno utječu na socijalizaciju, socijalne vještine, empatiju, a čini se da jačanjem emocionalne inteligencije možemo umanjiti negativne posljedice.

Ključne riječi: emocionalna inteligencija, digitalizacija, kognitivno procesiranje

Emocionalna kompetentnost učenika i učenica trećih razreda osnovne škole

Mia Masnjak Kalčik, e-mail: mia.masnjak.skole@gmail.com

OŠ Alojzija Stepinca, Zagreb, Hrvatska

Rea Fulgosi-Masnjak

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Prema Salovey i Mayer (1990) emocije su organizirani odgovori na situaciju, bilo vanjsku ili unutrašnju koja ima pozitivno ili negativno značenje za osobu. Emocije prelaze granice više psiholoških podsustava: fiziološki, kognitivni, motivacijski i iskustveni. Emocije stvaraju unutarnju uzbuđenost koja stvara fiziološke promjene i pokreće ponašanja – emocionalne reakcije ili izražavanje. Spontane emocionalne reakcije naslijeđeni su mehanizmi reagiranja pohranjeni u najstarijim dijelovima mozga i u funkciji su preživljavanja te pomažu okolini u prepoznavanju potreba. U funkciji su prilagođavanja pojedinca u sve složenijim socijalnim odnosima. Emocionalna kompetentnost pojam je koji obuhvaća sposobnost učenja i razumijevanja emocija, njihovog izražavanja i imenovanja te sposobnost njihove regulacije i upravljanja njima. U istraživanju su sudjelovali učenici trećih razreda osnovne škole, N=106, oba spola (djevojčica N=49 i dječaka N=57). Za procjenu emocionalne kompetentnosti korišten je Upitnik emocionalne kompetentnosti za djecu (UEK-D) kojim se mjere tri faktora: 1. skala sposobnosti učenja i razumijevanja emocija, 2. skala sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija i 3. skala sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama. Upitnik je samoiskaz, sadrži 29 tvrdnji, a odgovori se označavaju na Likertovoj skali za odgovore od 1 do 5 (od gotovo uvijek ili uopće ne vrijedi za mene – 1, rijetko vrijedi za mene – 2, ponekad vrijedi za mene – 3, često vrijedi za mene – 4, gotovo uvijek ili u potpunosti vrijedi za mene – 5). Za obradu podataka korišten je SPSS program, a razlike su ispitivane T-testom za nezavisne uzorke, uz razinu značajnosti od 95%. Utvrđeno je postojanje statistički značajne razlike između djevojčica i dječaka, u korist djevojčica, u ukupnom rezultatu na upitniku za procjenu emocionalne kompetentnosti i u drugom faktoru istog, tj. sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija.

Ključne riječi: emocionalna kompetentnost, učenici, spol

Funkcionira li mozak ovisnika zaista drukčije

Siniša Brlas, e-mail: sinisa.brlas@vt.t-com.hr

Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije Djelatnost za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti sa zaštitom mentalnog zdravlja, Virovitica, Hrvatska

Sažetak

Ovisnost je kronična recidivirajuća bolest mozga, a razvija se iz ponovljenog uzimanja droge u kojoj se nalazi psihoaktivna tvar tijekom određenog, često duljeg razdoblja, što uzrokuje promjene u mozgu ovisnika. Droge imaju dugoročno negativne posljedice na mozak, time i na doživljavanje i ponašanje, što je osnova definicije ovisnosti kao kronične recidivirajuće bolesti mozga. Knjiga „Funkcionira li mozak ovisnika zaista drukčije“ opisuje biološku osnovu ovisnosti te ističe važnost psihičkih procesa koji su važni u nastanku i održavanju ovisničkog ponašanja, posebno različitih oblika učenja ovisnosti. Opisuje i kako kemijski medijatori doživljaja ugone koji djeluju na centre ugone u mozgu, modeliraju ponašanje ovisnika prema oblicima ponašanja koja će omogućiti ponovljeni kemijski obrazac zbog ponavljanja osjećaja ugone te kako opisano stanje u mozgu ovisnika izaziva na planu njegova ponašanja, tzv. reakciju približavanja usmjerenu prema objektu (drogi) koji će dovesti do nagrade, a zbog čega su ovisnici dosljedni, uporni pa i agresivni u traženju i uzimanju droge. Osobito se objašnjava kako se donosi odluka za uzimanjem sredstava ovisnosti i koja je uloga svjesnog i nesvjesnog u ovim procesima.

Ključne riječi: mozak, ovisnik, knjiga

Izazovi rada zaposlenih u području palijativne skrbi

Ivana Macuka, e-mail: ivana.moranduzzo@unizd.hr

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Ivana Tucak Junaković

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Lea Skokandić

Pravni fakultet - Studijski centar socijalnog rada, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Danijela Božić

Centar za socijalnu skrb, Koprivnica, Hrvatska

Irena Burić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Sažetak

Palijativna skrb danas je postala značajan i važan dio zdravstvene zaštite s obzirom na porast broja oboljelih od kroničnih oboljenja i umirućih pacijenata. Palijativna skrb obuhvaća zdravstvenu, psihološku, socijalnu i duhovnu skrb s ciljem pružanja potrebne njege bolesnicima s neizlječivom bolešću. I korisnici palijativne skrbi, ali i oni koji rade u ovom području, pripadaju u ranjive skupine koje često trebaju savjetovanje, praćenje i podršku. U ovom istraživanju se usmjerilo, ne na korisnike palijativne skrbi, već na osobe zaposlene u području palijativne skrbi različitih zanimanja. U istraživanju su sudjelovale 123 osobe zaposlene u području palijativne skrbi (medicinske sestre/tehničari, liječnici, psiholozi, duhovnici/teolozi, socijalni radnici, fizioterapeuti i dr.) prosječne dobi 43 godine. Prosječna duljina radnog staža u području palijativne skrbi zaposlenih iznosila je 4 godine i 9 mjeseci. Cilj istraživanja bio je procijeniti iskustva rada zaposlenih u području palijativne skrbi i specifične izazove s kojima se svakodnevno susreću u radu s teško oboljelim osobama i njihovim obiteljima. Usmjerilo se i na ispitivanje razine profesionalnog sagorijevanja zaposlenih u području palijativne skrbi kao mogućem negativnom ishodu karakteriziranom emocionalnom iscrpljenošću i osjećajem otuđenosti, a obično povezanim s osobnim i organizacijskim čimbenicima rizika koji proizlaze iz specifičnog profesionalnog okruženja. Dobiveni rezultati ukazuju na značajan doprinos osobnih, ali i okolinskih čimbenika rizika/zaštite u objašnjenju profesionalnog sagorijevanja zaposlenih u području palijativne skrbi. Komunikacijske vještine (osobito vještina priopćavanja loših vijesti) značajni su prediktori profesionalnog sagorijevanja. Osobni osjećaj (ne)kompetentnosti u komunikaciji s umirućima najznačajnije doprinosi profesionalnom sagorijevanju.

Ključne riječi: palijativna skrb, profesionalno sagorijevanje, komunikacijske vještine

Nesuicidalno samoozljeđivanje i suicidalno ponašanje kod adolescenata – preliminarni rezultati na kliničkom uzorku

Ljubica Paradžik, e-mail: ljubica.paradzik@gmail.com
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Ana Kordić
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Ivana Vrbat
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Nela Ercegović
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Autoagresivna ponašanja adolescenata predstavljaju ozbiljan problem, a mogu uključivati nesuicidalna samoozljeđivanja (NSSO), tj. ponašanja kojim se nanosi ozljeda vlastitom tijelu a bez suicidalne nakane, te suicidalna ponašanja koja uključuju suicidalne ideje, planove, pokušaj suicida i suicid. U ovom istraživanju kada se spominje autoagresivno ponašanje podrazumijevat će se nesuicidalna samoozljeđujuća kao i suicidalna ponašanja. Namjerno samoozljeđujuće ponašanje javlja se u zajednici kod 16% mladih, a u kliničkom psihijatrijskom uzorku kod 40% ili više. Pokušaj suicida javlja se kod oko 6% mladih. Postoji povezanost između NSSO i suicidalnog pokušaja, te je utvrđeno da je 50 – 85% onih koji se samoozljeđuju imalo pokušaje suicida. Samoozljeđujuća ponašanja u kliničkoj se populaciji javljaju u komorbiditetu s graničnim poremećajem ličnosti, PTSP-om, depresijom, poremećajem hranjenja i zlouporabom psihoaktivnih tvari. Cilj istraživanja je provjeriti pojavnost nesuicidalnog samoozljeđujućeg ponašanja uz suicidalna ponašanja te povezanost s dijagnozama u kliničkom uzorku. Ispitano je 40-ero djece u jednoj dječjoj bolnici tijekom prvih 6 mjeseci 2019. godine. Djeca su bila oba spola, dobi između 12 – 18 godina. Korišteni su anamnestički podaci te samoocjenski upitnici: Youth Self-Report (YSR) i Deliberate Self-Harm Inventory (DSHI). Od 40-ero djece njih 13 (32,5%) imalo je pozitivan odgovor samo za suicidalno ponašanje, a čak njih 27 izvještavalo je o samoozljeđivanju te suicidalnim idejama i pokušajima (67,5%). Djevojke se češće samoozljeđuju od mladića koji češće imaju ozbiljne suicidalne pokušaje. Najčešće postavljena dijagnoza je depresija (23 djece, 57,5%), Poremećaj ličnosti u razvoju (9 slučajeva, 22,5%), a slijede PTSP, poremećaj ponašanja i osjećaja. Djevojke najčešće koriste rezanje podlaktica, grebanje te guljenje rana, dok mladići koriste rezanje podlaktica, gašenje cigareta na kožu, udarce glavom i rukama o zid do pojave masnica. Možemo zaključiti da, iako nesuicidalno samoozljeđivanje obično nije pokušaj suicida, ono može povećati rizik od samoubojstva zbog emocionalnih problema koji pokreću samoozljeđivanje. Samoozljeđujuća ponašanja u porastu su, te u kliničkoj populaciji postoji preklapanje između suicidalnog ponašanja i nesuicidalnog samoozljeđivanja.

Ključne riječi: nesuicidalno samoozljeđivanje, suicidalni pokušaji, adolescenti

Neuropsihološka evaluacija malog neurokognitivnog poremećaja

Paula Pedić, e-mail: ppedic0301@gmail.com

Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Lucia Jukić

Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Mali neurokognitivni poremećaj (engl. minor neurocognitive disorder, mNCD) termin je koji se koristi u opisivanju heterogenog stanja koje karakterizira blaga spoznajna smetnja koja ne udovoljava kriterijima demencije. DSM-5 iznosi i nekoliko specifičnih simptoma mNCD-a poput toga da kognitivna deterioracija pacijenta ne interferira značajno sa svakidašnjem funkcioniranjem pacijenta te da kognitivne smetnje nisu bolje objašnjene drugim bolestima. Mali neurokognitivni poremećaj može se pojaviti u sklopu različitih stanja, a gotovo je uvijek rani simptom demencije, naročito Alzheimerove bolesti. Stoga je jasno da je rana dijagnoza mNCD-a ključna u prevenciji i/ili usporavanju tijeka demencije. Naime, istraživanja su pokazala da 80 % pacijenata s dijagnosticiranim MCI-jem razvije Alzheimerovu demenciju tijekom 6 godina praćenja. Procjenjivanje stupnja i vrste kognitivnog oštećenja ključni je dio kod postavljanja dijagnoze, planiranja rehabilitacije te započinjanja terapije. U svrhu ostvarenja tog cilja potrebno je učiniti pravilnu neuropsihologijsku obradu, koja najčešće podrazumijeva evaluaciju pažnje, izvršnih funkcija, verbalnog, vizualnog i spacijalnog pamćenja te računanja, a provodi se specifičnim neuropsihološkim testovima. Neki od najčešće primjenjivanih testova u ispitivanju kognitivnog statusa pacijenata su Mini mental test (MMSE, engl. mini mental state examination), Montreal cognitive assesment (MoCA) i Mini-Cog. Svrha ovog rada je dati detaljan prikaz ovih testova te usporediti njihovu osjetljivost u dijagnosticiranju mNCD-a.

Ključne riječi: mali neurokognitivni poremećaj, neuropsihološka evaluacija, Mini mental test, Montreal cognitive assesment, Mini-Cog

Odnos ispitne anksioznosti, samopoštovanja i školskog uspjeha kod učenika osnovne škole

Katarina Jelić, e-mail: jelic@udruga-pragma.hr

Udruga Pragma, Zagreb, Hrvatska

Anja Sliško

Srednja škola Pakrac, Pakrac, Hrvatska

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između ispitne anksioznosti, samopoštovanja i školskog uspjeha kod učenika osnovne škole. U istraživanju je sudjelovalo 152 učenika sedmih i osmih razreda Osnovne škole Antuna Kanižlića u Požegi. Primijenjeni mjerni instrumenti su: Upitnik mjerenja straha od ispitivanja (UMSI) i Coopersmithov upitnik samopoštovanja (SEI). Rezultati dobiveni na odabranom uzorku pokazuju da su kod učenica prisutne više razine ispitne anksioznosti u odnosu na učenike, dok spolne razlike s obzirom na samopoštovanje nisu pronađene. Nadalje, rezultati ukazuju na to da učenici s nižim samopoštovanjem izražavaju veću ispitnu anksioznost. Također, učenici s boljim školskim uspjehom iskazuju manju razinu ispitne anksioznosti. Dobivena je i očekivana pozitivna povezanost između samopoštovanja i školskog uspjeha koja ukazuje na to da učenici s višim samopoštovanjem postižu bolji školski uspjeh. Također, u istraživanju je dobiveno da je ispitna anksioznost negativan prediktor školskog uspjeha, dok je samopoštovanje pozitivan prediktor.

Ključne riječi: ispitna anksioznost, samopoštovanje, školski uspjeh

Odnos učeničke samoefikasnosti, motivacije i straha od matematike

Petra Kasap, e-mail: petrakasap94@gmail.com

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Matea Bodrožić Selak

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Žana Ćosić

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Karla Matić

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Bruno Ušljebrka

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Zvonimir Vukas

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Sažetak

U suvremenom školstvu velik naglasak stavljen je na performativnost i ocjene, stoga nije iznenađujuće da učenici postaju sve kompetitivniji i motivirani uglavnom eksternalnim nagradama i priznanjima. Osim motivacije, koja predstavlja jedan od neizostavnih čimbenika kada govorimo o školskom uspjehu, izuzetno je važno obratiti pozornost i na učenikova očekivanja o vlastitoj sposobnosti postizanja ciljeva, odnosno na učenikovu samoefikasnost. Navedeni konstrukti često se dovode u vezu s ukupnim školskim uspjehom, ali i s uspjehom u pojedinim školskim predmetima. Upravo se matematika smatra jednim od najzahtjevnijih školskih predmeta, a strah od matematike definira se kao emocionalno stanje povezano s nizom negativnih ishoda u matematici. S obzirom na sve navedeno, cilj ovoga istraživanja bio je ispitati odnos straha od matematike i tipa regulacije motivacije sa samoefikasnošću u matematici te utvrditi relativni doprinos samoefikasnosti u matematici, straha od matematike i tipa regulacije motivacije u objašnjenju školskog uspjeha u matematici. U tu svrhu korišteni su sljedeći mjerni instrumenti: Skala samoefikasnosti, Ljestvica za ispitivanje straha od matematike te Upitnik samoregulacije. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 153 učenika, od toga 77 učenika i 76 učenica različitih srednjih škola na području grada Zadra. Dob učenika bila je u rasponu od 15 do 18 godina ($M=16,39$). Ovim istraživanjem utvrđeno je da s porastom autonomije regulacije motivacije dolazi do porasta percipirane samoefikasnosti u matematici te je dobivena negativna povezanost straha od matematike i samoefikasnosti. Osim toga, samoefikasnost i spol pokazali su se kao značajni prediktori školskog uspjeha u matematici. Što se rodni razlika tiče, rezultati su pokazali da se mladići i djevojke ne razlikuju značajno u strahu od matematike niti u školskom uspjehu iz matematike, no istovremeno mladići imaju višu percipiranu samoefikasnost u matematici.

Ključne riječi: regulacija motivacije, samoefikasnost, strah od matematike, školski uspjeh

Posttraumatski rast majki prijevremeno rođene djece

Marina Vidaković, e-mail: mjurkin@gmail.com

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Jelena Ombla

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Irena Burić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

Sažetak

Uredna trudnoća najčešće završi porodom između 37. i 42. tjedna trudnoće. Porod koji započne prije 37. tjedna smatra se prijevremenim porodom. Prijevremeno rođena djeca osobito su osjetljiva u razdoblju neposredno nakon rođenja i u ranom razvoju, zbog čega se njihovi roditelji nalaze pred brojnim izazovima. Majke prijevremeno rođene djece osjećaju veći intenzitet stresa u roditeljskoj ulozi, izraženiji pesimizam i zdravstvene tegobe te veću potrebu za socijalnom podrškom od majki koje su rodile terminsku djecu. Iako se većina istraživanja u ovom području usmjerila na negativne posljedice prijevremenog poroda na psihološko funkcioniranje roditelja, noviji nalazi sugeriraju da iskustva povezana s prijevremenim porodom mogu pridonijeti i osobnom rastu. Posttraumatski rast ukazuje na konstruktivne i pozitivne posljedice traumatskih događaja (npr. promjene u osobnoj snazi, socijalnim odnosima i životnoj filozofiji). Glavni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi razinu posttraumatskog rasta kod majki prijevremeno rođene djece te relacije posttraumatskog rasta i zadovoljstva životom s pojedinim aspektima socijalne podrške (socijalna podrška obitelji i prijatelja). U istraživanju su sudjelovale majke prijevremeno rođene djece (N=378), prosječne dobi od 33 godine. Primijenjena je Skala socijalne podrške, Upitnik posttraumatskog rasta i Skala zadovoljstva životom. Rezultati pokazuju da majke prijevremeno rođene djece doživljavaju pozitivne promjene nakon prijevremenog poroda. Također, u skladu s pretpostavkama, utvrđene su pozitivne korelacije posttraumatskog rasta i zadovoljstva životom s pojedinim aspektima socijalne podrške. Majke prijevremeno rođene djece koje percipiraju više podrške od strane prijatelja i obitelji zadovoljnije su životom te doživljavaju i više pozitivnih promjena nakon prijevremenog rođenja.

Ključne riječi: prijevremeni porod, posttraumatski rast, zadovoljstvo životom, socijalna podrška

Procjena funkcije kazne i oprosta kod studenata različitih studija

Danijela Kovačević, e-mail: danijela.kovacevic1@skole.hr

Medicinska škola Ante Kuzmanića, Zadar, Hrvatska

Damir Ljubotina

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Povreda može kod žrtve izazivati različite reakcije poput emocija ljutnje, bijesa, mržnje, razočaranja, potištenosti, potrebe za osvetom ili kažnjavanjem krivca. Oprost predstavlja jednu od alternativa i mogućnost da se nadiđu i izbjegnu negativne posljedice. Opraštanje može uključivati emocionalnu, bihevioralnu i kognitivnu dimenziju ali u središtu oprosta jest svjesno odustajanje od negativnih osjećaja, misli, djelovanja prema počinitelju. Kazna počinitelju, kao oblik reakcije na povredu, također može imati više funkcija poput održavanja pravnog sustava i opće društvene pravde, modifikacije nepoželjnog ponašanja počinitelja, poruke počinitelju i ostalim članovima društva da je takvo ponašanje neprihvatljivo. Ideja da pojedinac „treba dobiti ono što zaslužuje“ nije nužno loša, ako se temelji na nekom moralnom načelu te ako pridonosi mijenjanju štetnog ponašanja prijestupnika ili je, s druge strane, naknada samoj žrtvi. Istraživanja pokazuju da zakonska kazna počinitelju nedjela smanjuje potrebu za osvetom kod žrtve, a može utjecati i na dobrobit žrtve. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati procjenu funkcije kazne i oprosta nakon počinjenog nedjela kod studenata tri različite vrste studija (1 – pravo, 2 – teologija, 3 – pomagačke struke: psihologija i socijalni rad). U istraživanju je sudjelovao 231 student/studentica sa 6 fakulteta Sveučilišta Zagreba i Splita. Za potrebe istraživanja autori su konstruirali Skalu funkcije oprosta (FO) koja sadrži 5 tvrdnji vezanih uz različite funkcije ili moguće svrhe oprosta i Skalu funkcija kazne (FK) koja sadrži 5 tvrdnji vezanih uz različite funkcije kazne. U analizi podataka korištena je jednosmjerna analiza varijance između studenata tri različite vrste studija. Tijekom procjene funkcije kazne pronađena je jedna značajna razlika pri čemu studenti prava procjenjuju značajno važnijim ulogu kazne u zadovoljavanju osjećaja pravde sa strane žrtve i njezine obitelji u odnosu na preostale dvije skupine. Kod procjene funkcije opraštanja studenti teologije na svim varijablama (pokazivanje milosrđa, olakšavanje ljutnje i uznemirenosti, prikazivanje najdubljih načela humanosti i dr.) značajnije procjenjuju važnost oprosta u odnosu na studente prava i pomagačkih struka. Rezultati ukazuju na različitu percepciju funkcije i važnosti oprosta i manjim dijelom kazne između studenata tri različite vrste studija.

Ključne riječi: spremnost na oprost, funkcija kazne, povreda/prijestup

Stavovi prema rehabilitaciji u zajednici te socijalnom ograničavanju osoba s mentalnim poremećajima

Ana Petak, e-mail: apetak@hrstud.hr

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Problemi mentalnog zdravlja i njegove zaštite među prioritetnim su javno političkim pitanjima u svijetu. Tijekom života više od 20% odrasle populacije zahvaćeno je nekim od problema mentalnog zdravlja, a troškovi vezani uz mentalne poremećaje iznose 3–4% bruto nacionalnog dohotka zemalja. Mnogobrojne i dugoročne posljedice mentalnih problema otvaraju pitanje najučinkovitije rehabilitacije, a kojoj svakako doprinose učinkovita društvena potpora, zaštita prava te tolerancija i prihvaćanje u lokalnoj zajednici. Cilj ovog istraživanja je ispitati stavove prema ustanovama/uslugama za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici i socijalnom ograničavanju njihovih korisnika te utvrditi je li pitanje zaštite mentalnog zdravlja prepoznato kao problem u Hrvatskoj. U istraživanju je sudjelovalo 96 sudionika, u dobi između 21 i 59 godina, uglavnom VSS te podrijetlom iz malih gradova, sela i velikih gradova. 47,9% sudionika ima iskustvo da je njima bliska osoba potražila podršku za mentalno zdravlje u nekoj ustanovi centru, dok je 19,8% sudionika takvu podršku potražilo za sebe. Istraživanje je provedeno mrežnim upitnicima. Uz dvije subskale iz Community Attitudes to Mental Illness, sudionici su odgovarali na pitanja o stavovima prema politici mentalnog zdravlja u Hrvatskoj. Sudionici imaju uglavnom pozitivne stavove prema ustanovama/uslugama za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici i njihovim korisnicima te u prosjeku nisu skloni socijalnom ograničavanju osoba s mentalnim oboljenjima. Više od polovice sudionika smatra kako se stručnjaci u Hrvatskoj ne bave dovoljno prevencijom mentalnih poremećaja (69,5%) te da Hrvatska nema sustavnu nacionalnu politiku zaštite mentalnog zdravlja (51%). Samo 30,2% sudionika smatra se dovoljno informiranima po pitanju zaštite mentalnog zdravlja, a informacije najčešće traže na internetu. Možemo zaključiti da je u javnosti prepoznata važnost zaštite mentalnog zdravlja, a stavovi prema uslugama iz domene mentalnog zdravlja i njihovim korisnicima su ohrabrujući, no postoji potreba za dodatnim informiranjem građana o mentalnom zdravlju.

Ključne riječi: mentalno zdravlje, ustanove za zaštitu mentalnog zdravlja, socijalno ograničavanje, politika zaštite mentalnog zdravlja

Stilovi učenja osoba s intelektualnim poteškoćama

Vesna Mijoč, e-mail: vesna.mijoc@unicath.hr

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Robert Grubić

Klinički bolnički centar Zagreb, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Usvajanje znanja u najširem smislu iznimno je složen i stalan proces. Stilovi učenja su načini, dok je strategija učenja instrument kojim pojedinac zadržava informacije iz izvora odnosno okoline u kojoj pojedinac živi. Svaki pojedinac ima dominantan (preferirani) stil učenja koji je jedinstven. Razlikujemo kognitivni, afektivni i fiziološki stil. Također, mnogi kriteriji utječu na odabir stila i poznavanje tih kriterija je multidimenzionalan proces unutar procesa rada s osobama s intelektualnim poteškoćama. Uspjeh pojedinca u najvećoj mjeri ovisi o sposobnostima prenošenja vlastitih osjećaja, stavova, mišljenja i ideja drugim pojedincima. Kako bi se navedeni uspjeh postigao upotrebljavaju se verbalni i neverbalni alati. Dobra socijalna interakcija ovisi i o načinu komunikacije, pa i kvaliteti međuljudskih odnosa koje su kod osoba s intelektualnim poteškoćama često narušene. Za kvalitetniju interakciju potrebne su brojne vještine kao što su prenošenje misli, reakcije, slušanje i promatranje. Navedene vještine kod osoba s intelektualnim poteškoćama svedene su na minimum ili nekada izostaju. Komunikacija je jedan od sastavnih i jedinstvenih procesa koji se odvija nesvjesno i stalno te bismo način rada kod osoba s intelektualnim poteškoćama trebali prilagoditi upravo tome – njihovim preostalim sposobnostima odnosno vrlinama. Ipak, često se u životu susrećemo s problemima u komunikaciji i tek tada ona postaje svjestan čin u vidu njezina poboljšanja i rješavanju postojećih poteškoća. Kvaliteta samog odgoja i obrazovanja ovisi o objektivno postavljenim ciljevima kroz autonomiju odlučivanja i poznavanje stilova učenja osoba s intelektualnim poteškoćama. Razumijevanje istih, omogućuje primjećivanje razlike kod osoba s intelektualnim poteškoćama, posebno u osobnim postignućima. Stilovi učenja pomažu u obrazovnom procesu kao programiranje tih procesa, daju prostora za metode i aktivnosti, uvažavaju razlike utemeljene na motivaciji pojedinca i njegovoj individualnoj sposobnosti za stjecanje potrebnih znanja. Kada govorimo o stilu učenja najčešće mislimo na primarni ulazni kanal informacija. Kod obrade informacija iz okoline mozak u procesu učenja djeluje u jedinstvenoj formi, kroz tri oblika stilova učenja. Oni su: kognitivni, afektivni i fiziološki stil.

Ključne riječi: strategija učenja, kognitivni stil, afektivni stil, fiziološki stil

Sukladnost dječjih i roditeljskih procjena karakteristika spavanja adolescenata - rezultati pilot-istraživanja

Adrijana Bjelajac, e-mail: abjelajac@imi.hr

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Hrvatska

Petra Klasić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Franka Šakić

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Hrvatska

Eva Anđela Delale

Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska

Karmen Gojsalić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Jelena Macan

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Roditeljska uključenost u spavanje adolescenata tradicionalno se ispitivala u kontekstu postupnog slabljenja roditeljske kontrole vremena odlaska na spavanje i povećanja uključenosti u buđenje adolescenata tijekom školskog tjedna. Novija istraživanja usmjeravaju se na ispitivanje sukladnosti između roditeljskih i dječjih uvida u karakteristike spavanja i dnevnog funkcioniranja adolescenata. Roditelji relativno dobro procjenjuju ima li njihovo adolescentno dijete uočljivih problema sa spavanjem, ali ne i onih manje vidljivih. Također su skloni idealizirati raspored, trajanje i opću kvalitetu spavanja svoje adolescentne djece. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati sukladnost dječjih i roditeljskih procjena različitih karakteristika spavanja adolescenata u Hrvatskoj. Prikupljeni su podaci na prigodnom uzorku od 21 para roditelja (37 - 52 godine; 95 % ž) i adolescenata (12 - 18 godina, 58 % ž). Ispitivanje je provedeno individualno, metodom papir-olovka. Roditelji su ispunili upitnik koji je sadržavao opća pitanja o njima i obitelji te pitanja o školskom uspjehu, zdravlju i karakteristikama spavanja njihovog najmlađeg djeteta u dobi od 11 do 18 godina. Adolescenti su odgovorili na opća pitanja o sebi te na pitanja o svojem školskom uspjehu, zdravlju i različitim karakteristikama spavanja. Rezultati ovog pilot-istraživanja pokazali su visoko slaganje između roditelja i adolescenata u procjenama zdravstvenog stanja i školskog uspjeha te vremena odlaska na spavanje, vremena usnivanja i vremena buđenja u tjednu s jutarnjom nastavom. Očekivano, niže slaganje u procjenama rasporeda spavanja uočeno je vikendom. U tjednu s poslijepodnevnom nastavom roditelji i djeca slagali su se u procjenama vremena odlaska na spavanje i vremena usnivanja, ali ne i vremena buđenja adolescenata. Između roditelja i djece nije pronađeno slaganje u procjenama opće subjektivne kvalitete spavanja, broja noćnih buđenja, glavnog razloga noćnih buđenja, procjene narušenog dnevnog funkcioniranja te procjene idealnog trajanja spavanja adolescenata. Procjene idealnog trajanja spavanja samih adolescenata kretale su se od 7 do 12 sati, a roditeljske između 6 i 10 sati. Za razliku od procjene roditelja, procjena najmanjeg potrebnog trajanja spavanja koju su dali adolescenti bila je u skladu s općom preporukom za taj razvojni period. Naši preliminarni rezultati upućuju na važnost roditeljske informiranosti o općim preporukama higijene spavanja i razvojno posebnim potrebama i obrascima spavanja njihove adolescentne djece, kako bi im mogli biti kvalitetna podrška u razvoju zdravih navika spavanja i optimalnog dnevnog funkcioniranja.

Ključne riječi: adolescenti, spavanje, zdravlje, roditeljske procjene

Učiteljska uvjerenja, stavovi i znanja o inkluzivnom obrazovanju

Sanja Skočić Mihić, e-mail: sskocicmihic@gmail.com

Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka, Hrvatska

Sažetak

Inkluzivno obrazovanje globalna je politika usmjerena na oblikovanje procesa poučavanja potrebama svih različitosti učenika u redovnom školskom sustavu. Učitelji kao nositelji procesa poučavanja imaju ključnu ulogu u implementaciji inkluzivnog zakonodavstva koje podrazumijeva visoku razinu individualizacije poučavanja za koju su potrebne specifična znanja, vještine i stavovi u čijoj osnovi su uvjerenja učitelja. Cilj rada je dati pregled objavljenih radova u časopisima i konferencijskim radovima o učiteljskim uvjerenjima, stavovima i znanjima prema inkluzivnom obrazovanju. Korištena je metoda sistemskog mapiranja, kako bi se utvrdilo koji istraživački trendovi u temi i koja područja su oskudno istražena. Temeljem kriterija za uključivanje relevantnih radova iz područja izlučene su teme koje su klasificirane u strukturu kategorija: uvjerenja, stavovi, znanja, samoprocijenjena kompetentnost/efikasnost, međuodnos uvjerenja, stavova, znanja i efikasnosti, „različitost učenika“ i inkluzivno poučavanje. Mapiranjem objavljenih radova na ovom području, klasificiranjem i analizom rezultata može se utvrditi da se najmanje istražuju učiteljska uvjerenja o inkluzivnom obrazovanju i poučavanju i osobito njihov odnos prema ostalim elementima. Posebno je značajno uočiti odnos radova ovog područja koja istražuju hrvatski obrazovni kontekst.

Ključne riječi: inkluzivno obrazovanje, uvjerenja, stavovi, znanja, učitelji

Uloga emocionalne inteligencije i religioznosti u predviđanju preventivnih i korektivnih postupaka roditelja

Eva Anđela Delale, e-mail: eadelale@inantro.hr

Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska

Marina Slošić

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos emocionalne inteligencije i religioznosti roditelja u predviđanju njihovih preventivnih i korektivnih postupaka. U istraživanju je sudjelovalo 115 roditelja djece od prvog do četvrtog razreda osnovne škole obuhvaćenih dijelom metodom snježne grude, a dijelom putem roditeljskih sastanaka u trima osnovnim školama grada Zagreba. Roditelji su ispunjavali Upitnik emocionalne inteligencije, Upitnik religioznosti, Skalu preventivnih postupaka i Skalu korektivnih postupaka. Nakon provedenih hijerarhijskih analiza objašnjeno je 14,1% varijance preventivnih postupaka i 16,7% varijance alternativa kažnjavanja. Utvrđen je statistički značajan ukupan doprinos varijabli emocionalne inteligencije preventivnim postupcima roditelja, pri čemu roditelji koji češće koriste preventivne postupke imaju veću emocionalnu inteligenciju. Međutim, jedini značajan samostalni prediktor preventivnih postupaka je dimenzija religioznosti koja se odnosi na socijalno ponašanje. Roditelji su postizali više rezultate na skali preventivnih postupaka kada su postizali niži rezultat na ovoj dimenziji religioznosti, no rezultati ukazuju na mogući supresorski učinak ove dimenzije religioznosti. Obrazovanje roditelja i dimenzija religioznosti usmjerena na socijalno ponašanje statistički su značajni prediktori alternativa kažnjavanja. Roditelji s višim rezultatima na dimenziji religioznosti koja se odnosi na socijalno ponašanje i nižeg obrazovnog statusa postizali su više rezultate na skali korektivnih postupaka koja se odnosi na alternative kažnjavanja. Drugu vrstu korektivnih postupaka, kažnjavanje, nije bilo moguće predvidjeti odabranim skupom varijabli. S obzirom na malu količinu objašnjene varijance kriterija emocionalnom inteligencijom i religioznosti roditelja, uz rezultate će biti prikazan osvrt na nedostatke istraživanja kao i praktične implikacije usmjerene poticanju roditelja na bolje razumijevanje korektivnih postupaka te korištenje alternativa kažnjavanju.

Ključne riječi: preventivni i korektivni postupci, emocionalna inteligencija, religioznost

Unutargrupna struktura natjecatelja PK Zadar

Josipa Nekić, jnekic1@gmail.com

Kineziološki fakultet Zagreb, Hrvatska

Zvezdan Penezić

Filozofski fakultet Zadar, Zadar, Hrvatska

Sažetak

Poznavanje sociološke strukture malih grupa, kao što je slučaj u sportu, može imati značajan utjecaj na unutargrupnu atmosferu u klubu te može biti i ključan čimbenik uspjeha u razvoju mladih sportaša tijekom samog procesa treninga. Kako bi se doznali funkcionalni i emocionalni aspekti funkcioniranja plivača u grupi provedeno je sociometrijsko ispitivanje koje je obuhvatilo članove prve natjecateljske ekipe plivača Plivačkog kluba „Zadar“. Cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi mikrosocijalnu strukturu unutar kluba, hijerarhijski odnos u ekipi, odnos između mlađih i starijih plivača te, u konačnici, pokušati utvrditi vođu/vođe u grupi. Također se pokušalo povezati unutargrupnu strukturu aktualne ekipe s bivšim plivačima, tj. otkriti kako odlazak nekih plivača utječe na funkcioniranje skupine. Budući da ekipa od 19 plivača i šest plivačica u ovakvom sastavu trenira od početka 2019. godine 25 plivača intervjuirano je postavljanjem 10 pitanja o funkcioniranju grupe. Provedena je deskriptivna analiza interpersonalnih prikupljenih podataka kako bi se utvrdili odnosi unutar grupe, odnosno kako bi se vidjela struktura privlačenja, odnosno odbijanja. Dobiveni rezultati pokazali su da je ekipa podijeljena na starije i mlađe plivače (kadeti). Mlađi plivači unutar skupine međusobno se jako uvažavaju, bez obzira na starije plivače i plivačke uzore, te za kapetana ekipe biraju plivača svojeg uzrasta. Stariji plivači gledaju sportske uzore u grupi i važnije im je da kapetan bude „lider“ ekipe te savjestan i uspješan sportaš. Rezultati provedenih intervjua značajno su pridonijeli razumijevanju ponašanja nekih pojedinaca. Kad se radi o bivšim plivačima u grupi, ovi intervjui doveli su do zaključka da su kadeti više vezani uz svoje vršnjake te da se vezuju s prijateljima s kojima su se „upisali“ na sport, dok stariji gledaju sportske uzore i važnije im je da je „lider“ ekipe savjestan i uspješan sportaš. Praktičan doprinos jačanje je namjere da treneri natjecateljskih skupina svake godine provedu intervjuiranje o unutargrupnim odnosima.

Ključne riječi: plivanje, interpersonalni odnosi, natjecatelji, bivši plivači

Upotreba mobilnih telefona navečer i njezina povezanost s aspektima spavanja kod srednjoškolaca

Renata Turčinović-Kramar, e-mail: renata.turcinovic-kramar@inet.hr

Upravna škola Zagreb, Zagreb, Hrvatska

Kristina Pavuna

Neuropsihijatrijska bolnica Dr. Ivan Barbot, Popovača, Hrvatska

Sažetak

Premda istraživanja sugeriraju da im je potrebno 9 i više sati, uočava se trend smanjenja količine sna kod adolescenata pri čemu su posebno zabrinjavajući podaci da ih do 25 % spava manje od 6 sati. Nove tehnologije i učestalo korištenje uređaja s ekranima mogu biti dio problema. Posjedovanje i uporaba mobilnih telefona među adolescentima posljednjih desetljeća postaje bitan dio njihova identiteta. Posebice uporaba pametnih telefona stvara imperativ stalne uključenosti na mrežu, koja se proteže cijeli dan i interferira s ostalim aktivnostima, a nastavlja se i noću. Cilj ovog istraživanja bio je na uzorku srednjoškolaca kvantificirati upotrebu mobilnih telefona navečer i prije odlaska na spavanje u tri vremenske točke (nakon 21 sat, unutar 1 sata prije odlaska na spavanje i nakon gašenja svjetla) te ispitati njezinu povezanost s količinom i indikatorima kvalitete sna (problemima s uspavlivanjem, nevoljnim buđenjem tijekom noći, nemirnim snom i preranim buđenjem). Ispitana je i povezanost večernje upotrebe mobilnih telefona sa subjektivnim osjećajem stresa kod srednjoškolaca zbog očekivanja okoline da budu dostupni putem mobitela. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku 115 srednjoškolaca Upravne škole Zagreb. Korišten je upitnik o spavanju adolescenata i korištenju mobilnog telefona prije odlaska na spavanje, konstruiran za potrebe ovog istraživanja. Deskriptivnim analizama opisali smo ispitanike te upotrebu mobilnih telefona navečer i prije odlaska na spavanje. Korelacijskim analizama provjerili smo povezanost takve upotrebe mobilnih telefona s količinom i indikatorima kvalitete spavanja kao i s percipiranim stresom zbog očekivanja okoline da budu dostupni putem mobitela. Dobiveni rezultati ukazuju na zanimljive povezanosti koje su interpretirane u vidu teorijskih očekivanja i primjene u radu školskih psihologa – kroz edukacije srednjoškolaca i njihovih roditelja o učincima korištenja mobilnih uređaja prije odlaska na spavanje.

Ključne riječi: upotreba mobilnih telefona, aspekti spavanja, adolescenti

Utjecaj okolinskih faktora na oporavak djeteta nakon obiteljskog traumatskog događaja - studija slučaja

Marija Krip, e-mail: marija.krip@gmail.com

Opća županijska bolnica Požega, Hrvatska

Silvija Crnković

Osnovna škola Julija Kempfa, Požega, Hrvatska

Sažetak

Traumatski događaj težak je i ugrožavajući događaj koji najčešće dolazi iznenadno i neočekivano, a na ljude djeluje vrlo uznemirujuće i stresno. Kao reakcija na traumatski događaj često se jave smetnje koje su normalne i očekivane; takve reakcije nazivaju se posttraumatske stresne reakcije. Odraslima i djeci potrebno je neko vrijeme kako bi se oporavili i mogli ponovo funkcionirati kao prije traumatskog događaja. U tom periodu vrlo je važna podrška okoline, ali u nekim situacijama potrebna je stručna pomoć. U periodu djetinjstva i adolescencije dijete se susreće s mnogim različitim oblicima životnih stresova, a da pri tome još uvijek nema razvijen široki spektar strategija suočavanja koje bi mogao koristiti. U prikazu slučaja obiteljske traume prikazat ćemo načine suočavanja sa stresom pojedinih članova obitelji. Djevojčica u dobi od 11 godina, jedinica u obitelji, bila je u tretmanu školskog psihologa nakon stresne situacije, traumatskog događaja u obitelji. Otac koji je bolovao od PTSP-a, u obiteljskoj kući počinio je suicid. Majka je uslijed stanja šoka završila na hospitalnom psihijatrijskom liječenju, prvi put zbog manične faze. Djevojčica je s ocem imala izuzetno blizak odnos, dalo se naslutiti prisniji nego sa majkom. Nakon doživljenog gubitka vrlo otvoreno je verbalizirala o proživljavanju traume. U nekim trenucima djelovala je čak i prečvrsto obzirom na gubitak gotovo oba roditelja (majčina hospitalizacija). Majka je nakon dužeg perioda hospitalizacije otpuštena kući u stanju koje je bilo prihvatljivo da može skrbiti o djevojčici. Zamijetilo se da bi djevojčica, s obzirom na intelektualne sposobnosti i emocionalni kapacitet, brže prošla kroz proces žalovanja da nije bilo nepovoljnih i stresnih situacija oko majčinog zdravstvenog stanja. Uz savjetodavni rad sa školskim psihologom, praćenje pedopsihijatra, te emocionalnu podršku šire obitelji, nakon perioda od godinu dana, djevojčica je bez većih traumatskih posljedica potpuno normalno funkcionirala u obiteljskom i školskom okruženju.

Ključne riječi: traumatski događaj, žalovanje, oporavak

Validacija skale ruminacije ljutnje

Anita Vulić-Prtorić, e-mail: avulic@unizd.hr

Odjel za psihologiju sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Matea Bodrožić Selak

Odjel za psihologiju sveučilišta u Zadru, Zadar, Hrvatska

Sažetak

Ruminacija opisuje negativne, repetitivne misli i ponašanja kojima osoba usmjerava pažnju na svoje emocije, ponašanja i simptome, kao i na njihov potencijalni uzrok. Ruminacija je najviše opisivana u kontekstu kognitivnih čimbenika u depresivnom raspoloženju i razvoju depresije. Prema Teoriji ruminativnog stila reagiranja (Response Styles Theory - RST) ruminacija je specifični mehanizam suočavanja, odnosno stil reagiranja na određeno emocionalno stanje. No, ruminativni kognitivni stil nije ograničen samo na depresivno raspoloženje, već se danas sve češće opisuju različiti sadržaji ruminiranja, osobito ruminacija ljutnje i boli. Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati psihometrijske karakteristike Skale ruminacije ljutnje ARS (Anger Rumination Scale) na uzorku studentske populacije. Istraživanje je provedeno u uzorku od 180 studenata. Skala ruminacije ljutnje upotrebljava se za ispitivanje tendencije razmišljanja o trenutnim situacijama koje izazivaju ljutnju i dosjećanja prošlih situacija koje su izazvale ljutnju. Sadržajno, čestice opisuju četiri aspekta agresivnog ruminiranja: ljutite naknadne misli, misli vezane uz osvetu, sjećanja na ljutnju i razumijevanje uzroka. U prvom koraku provjerene su metrijske karakteristike hrvatskog prijevoda Skale ruminacije ljutnje, a u drugom njezina valjanost i povezanost sa srodnim konstruktima. Iako dobiveno 4-faktorsko rješenje ne odgovara u potpunosti strukturi koju predlažu autor skale, na temelju dobivenih vrijednosti valjanosti i pouzdanosti može se zaključiti da hrvatska verzija Skale ruminacije ljutnje može biti korisno sredstvo za utvrđivanje ruminacijskih procesa.

Ključne riječi: ruminacija ljutnje, skala ARS, psihometrijske karakteristike

Važnost multidisciplinarnog pristupa te uključenosti roditelja – koterapeuta u tretmanu selektivnog mutizma

Ana Kordić, e-mail: ana.jailhouse@gmail.com

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Ljubica Paradžik

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Daria Sfeci

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Lea Slavčić

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Selektivni mutizam, kao jednog od rijetkih anksioznih poremećaja, karakterizira konstanta selektivnost u govoru djeteta u određenim socijalnim situacijama, te predstavlja prepreku u razvijanju socijalnih kompetencija kroz interakciju s osobama u svom okruženju. U ovom prikazu slučaja biti će predstavljen kognitivno-bihevioralni tretman djeteta s dijagnozom selektivnog mutizma s naglaskom na važnost multidisciplinarnog pristupa u liječenju poremećaja te važnosti uvođenja roditelja kao koterapeuta koji implementiraju naučene tehnike izvan terapijskog okruženja. Dječak u dobi od 6 godina i 8 mjeseci dolazi na prvi pregled psihijatra u Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagrebu, prema uputi pedijatra. Kao razlog dolaska roditelji navode da kod dječaka unazad 5 mjeseci izostaje verbalna komunikacija s djecom i odraslim osobama izvan uže obitelji (komunicira verbalno isključivo s roditeljima i starijom braćom kada su kod kuće sami, a u prisustvu drugih ljudi s roditeljima komunicira šaptanjem). Dječak ne ide na dječje rođendane niti kod prijatelja na igru te odbija ostati sam na pregledima kod liječnika i ostalih stručnjaka, zahtijeva stalnu blizinu roditelja. Kao okidač za prekid verbalnog komuniciranja roditelji navode hospitalizaciju izvan mjesta boravka gdje je nekoliko dana bio i odvojen od roditelja. Nakon pregleda psihijatra dječak je upućen na multidisciplinarnu timsku obradu (psihijatar, psiholog, logoped, neurolog, EEG). Obzirom na sveukupne teškoće preporučena je stimulacija cjelokupnog razvoja, uključivanje u logopedski tretman, psihoterapijski tretman te, s obzirom na slabije savladane predškolske vještine i emocionalne teškoće, odgoda školovanja za tu godinu. Zaključkom timske obrade postavljena je dijagnoza F 94.0 – selektivni mutizam. Dječak nakon timske obrade ostaje u kontinuiranom tretmanu logopeda te psihologa. Psihološki tretman odvijao se tijekom godinu i pol dana u ukupnom trajanju od 28 susreta s dinamikom u početku jednom tjedno, kasnije jednom u dva tjedna. Terapijske tehnike koje su primjenjivane uključivale su i rad s dječakom, ali i roditeljima, od psihoedukacije, afektivne edukacije, poučavanja relaksacijskih tehnika, systemske desenzitizacije, stimulus fadinga, modeliranja, unutarnjeg govora, tehnike žetoniranja, oblikovanja (shaping), trening socijalnih vještina u grupi djece te dodatno kognitivno poučavanje roditelja. Rezultati tretmana ukazuju na izostanak značajnijih poteškoća u funkcioniranju dječaka – aktualno govori tiše od ostale djece, povremeno i šapće, no većinski glasno verbalizira i s djecom i učiteljima u školi te izostaju kriteriji za daljnju dijagnozu selektivnog mutizma.

Ključne riječi: selektivni mutizam, anksioznost, kognitivno bihevioralna terapija, multidisciplinarni pristup

Uloga preoblikovanja posla u odnosu između proaktivne ličnosti i dobrobiti, zadovoljstva poslom i zanesenosti na poslu

Ivana Vid, e-mail: ivid2512@gmail.com

Psijatrijska bolnica za djecu i mladež, Zagreb, Hrvatska

Dragan Glavaš

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska

Majda Rijavec

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Cilj rada bio je ispitati ulogu preoblikovanja posla u odnosu između proaktivne ličnosti i različitih pozitivnih iskustava kao što su životno zadovoljstvo, psihološki procvat, zadovoljstvo poslom i zanesenost na poslu. Pretpostavljeno je da zaposlenici sa tzv. proaktivnom ličnošću imaju veću dobrobit, veće zadovoljstvo poslom i veću zanesenost na poslu, te da je ta veza posredovana time što su skloniji preoblikovati svoj posao prema vlastitim sposobnostima i sklonostima. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 275 zaposlenika, od čega 64,4% žena (N=177) i 35,6% muškaraca (N=98). Korišteni su sljedeći mjerni instrumenti: Skala zadovoljstva životom (engl. The Satisfaction with Life Scale (SWLS)); Skala psihološkog procvata (engl. Flourishing Scale (FS)); Skala sklonosti preoblikovanja posla (engl. Job Crafting Scale (JCS)); Skala proaktivne ličnosti (engl. Proactive Personality Scale (PPS)); Upitnik zanesenosti povezane s poslom (engl. Work Related Flow Inventory (WOLF)); Indeks zadovoljstva poslom (engl. Index Job Satisfaction (IJS)). Provedene su 4 medijacijske analize koje su pokazale značajne medijacijske efekte za sve varijable. Proaktivni zaposlenici skloniji su povećanju strukturalnih resursa i smanjenju ometajućih zahtjeva posla, što je onda povezano s većim životnim zadovoljstvom. Slično je i sa zadovoljstvom poslom. Proaktivni zaposlenici skloniji su povećanju strukturalnih i socijalnih resursa posla, što je onda povezano s većim zadovoljstvom poslom. Kad je u pitanju zanesenost poslom, proaktivni zaposlenici skloniji su povećanju strukturalnih i socijalnih resursa te izazovnih zahtjeva posla, što je onda povezano s većom zanesenošću poslom. Rezultati ukazuju na važnost poticanja zaposlenika na proaktivnost, posebno kad je u pitanju preoblikovanje posla u skladu s osobnim preferencijama, jer bi to moglo biti povezano s većom osobnom dobrobiti, zadovoljstvom poslom i zanesenosti na poslu.

Ključne riječi: preoblikovanje posla, proaktivna ličnost, dobrobit, zadovoljstvo

Author Index/Kazalo autora

Ajduković, Marina	123
Alfirev Njegovan, Mihaela	89
Alfirev, Sara	89
Alviž Rengel, Kristina	130
Andreis, Lea	158
Anđelinović, Maja	97, 142, 153
Antičević, Vesna	128
Antonietti, Alessandro	20, 99, 101, 141, 149, 150
Atlaga, Maša	136
Aukst Margetić, Branka	56, 57, 58, 59, 60, 61
Bagherzadeh-Azbari, Shadi	39
Baković, Petra	97
Barić, Renata	74, 76, 78
Batinić, Lana	93
Bekić, Marijo	64, 65, 67
Bernagozzi, Thomas	105
Bertić, Lucija	33
Bertolotti, Mauro	144
Bićanić, Marko	32
Bilušić, Ivan	19
Bjelajac, Adrijana	120, 156, 170
Błajet, Piotr	46
Blažević, Martina	152
Bodrožić Selak, Matea	165, 176
Bogović Dijaković, Anamarija	56, 57, 58, 59, 60, 61, 124
Bošnjaković, Josip	115
Božić, Danijela	161
Brajša-Žganec, Andreja	96
Brambati, Francois	106
Bratković, Daniela	95, 103
Brkljačić, Tihana	17, 19, 29, 31, 32, 33, 41, 45
Brlas, Siniša	160
Bujan Kovač, Andreja	84
Buljan, Terezija	25
Buljan Flander, Gordana	16
Burić, Irena	157, 161, 166
Burić, Lea	112
Caha, Dinka	110
Cancer, Alice	101, 149, 150
Capurso, Silva	62, 64, 65, 66, 67
Carfora, Valentina	144
Carić, Jurica	17
Castaldi, Silvana	101
Catellani, Patrizia	144
Cavagnetto, Nicola	106
Colautti, Laura	141
Corbo, Massimo	141
Crepaldi, Maura	141
Crnković, Silvija	175
Čartolovni, Anto	88
Černja, Iva	125
Čudina, Predrag	131
Čičin-Šain, Lipa	97
Ćavar, Filipa	33
Ćelić, Matea	132
Ćepulić, Dominik-Borna	40
Ćosić, Žana	165

Delale, Eva Anđela	156, 170, 172
Delfini, Giulia	107
Demarin, Iva Maria	65
Desnica, Andrej	84
Desoye, Gernot	98
Despot Lučanin, Jasminka	156
Diklić, Drago	17
Dražić, Goran	19
Duch, Włodzisław	46
Ercegović, Nela	162
Fehervari, Tamara	79
Formaggio, Francesca	108
Fulgosi-Masnjak, Rea	159
Fumić Dunkić, Lidija	122
Fusar Poli, Marco	106
Fusi, Giulia	141
Gabelić, Tereza	84
Gadžić, Marija	26
Glavaš, Dragan	32, 34, 178
Glavina, Trpimir	87
Glavina Jelaš, Ivana	119
Gojsalić, Karmen	120, 170
Gostečnik, Christian	50, 70
Grilec, Davor	64, 65, 66
Grubić, Robert	169
Hađija, Severina	112
Haramina, Ana	73
Hatvalić Capurso, Maja	67
Hauptfeld, Valerija	113
Havelka Meštrović, Ana	100
Hildebrandt, Andrea	37, 39, 40
Holik, Ivan	79, 80
Horvatiček, Marina	97
Hranilović, Dubravka	97
Hude, Vesna	77
Iannello, Paola	90, 99
Ilijić Krpan, Marcela	97
Ivanišević, Marina	97
Ivasović, Vesna	134, 135
Janković, Stipan	128
Jarebić, Ivana	126
Jazvinščak Jembrek, Maja	92
Jeić, Minja	22
Jelic, Andela	144
Jelić, Katarina	164
Jerebic, Drago	104
Jerebic, Sara	52, 104
Ježić, Ivana	117
Jukić, Lucia	163
Juničić, Nataša	146
Jureta, Jelena	155
Jurić, Ana	119
Jurić, Antonija	156
Kalaus, Larissa	113
Kaliterna Lipovčan, Ljiljana	96
Kardum, Goran	128
Karlović, Dalibor	54, 56, 57, 58, 59, 60, 61
Karlović, Matea	78, 81, 82
Kasap, Petra	165
Kędziora-Kornatowska, Kornelia	46

Klasić, Marija	97
Klasić, Petra	170
Knežević, Martina	147
Komadina, Tamara	119
Kordić, Ana	162, 177
Kotrla Topić, Marina	133
Kovačević, Danijela	167
Kralik, Saša	97
Krip, Marija	175
Krnić, Silvana	87
Krnjeta Ivanović, Sonja	81, 82
Ladika, Melita	118
Lanz, Margherita	90
Liu, Xinyang	37
Levačić, Draženka	33
Lewis, Marshall C.	31
Lochbaum, Marc	78
Lončar, Sabina	94
Lončarić, Darko	140, 143
Lotar Rihtarić, Martina	93
Lovrić, Barbara	145
Lozić, Marin	84
Lučić, Lana	21, 45, 94
Luisa Rusconi, Maria	141
Ljubin Golub, Tajana	109
Ljubotina, Damir	167
Nakić Radoš, Sandra	97, 142, 145, 152, 153
Nekić, Josipa	79, 173
Nemir, Jakob	84
Nikolić, Barbara	97
Novak, Ana	109
Macan, Jelena	170
Macuka, Ivana	157, 161
Mahnet, Kruno	119
Majcen, Jelena	125
Malina, Silvija	156
Małysa, Marek	17, 46
Maljković, Lana	84, 113
Mamić, Dragana	111
Manzoni, Lucija	121
Marčinko, Ivana	151
Marinković, Ksenija	14
Markotić, Anita	121
Marković, Vanja	130
Martan, Valentina	140, 143
Martinec, Renata	85
Masnjak Kalčik, Mia	159
Matešić, Ivona	151
Matešić, Krunoslav	56, 57, 58, 59, 60, 61
Matic, Jasminka	86
Matić, Karla	165
Matijaš, Marijana	97, 142, 153
Matoš, Bruno	102
Matošević, Ljiljana	129
Merkaš, Marina	133, 139
Meyer, Kristina	37
Mijoč, Vesna	169
Milić, Ivan	27
Mirković, Barbara	139
Mišetić, Irena	128

Mrak, Goran	84
Munivrana Dervišbegović, Boška	127
Mustapić, Gabrijele	66
Muža, Ivana	131
Obrovac Lipar, Suzana	32
Ogresta, Jelena	123
Ombla, Jelena	166
Orlandini, Rahela	128
Pačelat, Jurica	119
Pačić-Turk, Ljiljana	16, 113
Paluh, Maria	34
Pandžić, Mario	32
Panzenboeck, Ute	97
Paradžik, Ljubica	162, 177
Park, Nansook	13
Pavuna, Kristina	174
Pedić, Paula	163
Peitl, Vjekoslav	56, 57, 58, 59, 60, 61
Penezić, Zvezdan	157, 173
Per-Kožnjak, Jasna	129
Perić, Katarina	24
Perić, Maja	97
Perković, Krešimir	97
Petak, Ana	168
Petrella, Francesca	154
Pilipović, Marina	19
Pintarić-Mlinar, Ljiljana	95
Pivac, Dunja	85
Pivac, Nela	100
Poljak Lukek, Saša	51
Poljan, Ida	121
Popović, Mihaela	65
Popović, Petra	22
Prizmić-Larsen, Zvezdana	96
Prosoli, Rebeka	78, 82
Prskalo, Tanja	25
Puhalo, Simona	33
Punch, Samantha	17, 43
Radetić-Paić, Mirjana	130
Recio, Guillermo	38
Repič Slavič, Tanja	47
Rezo, Ines	123
Ričković, Valentina	116, 118
Rijavec, Majda	109, 178
Riva, Giuseppe	91
Robba Matteo, Paolo	108
Rubacha, Krzysztof	46
Rovis Brandić, Alma	135
Schmitz, Melita	129
Schulz, Peter	101
Sfeci, Daria	177
Silić, Ante	56, 57, 58, 59, 60, 61
Simonič, Barbara	53, 138
Skočić Mihić, Sanja	140, 171
Skokandić, Lea	161
Sladoja, Ana	26
Slavčić, Lea	177
Slaviček, Maja	148
Sliško, Anja	164
Slošić, Marina	172

Smiljanić, Martina	22
Somek, Ivo	113
Sommer, Werner	12, 35, 37, 38, 39, 40
Sorgente, Angela	90, 99
Sozzi, Matteo	141
Spitzer, Manfred	11, 16
Srdić, Duška	148
Stambolija, Vasilije	84
Staničić, Ognjen	31
Starčević, Mirta	97
Sučić, Ines	146
Sumpor, Davor	132
Šakić, Franka	170
Šakić Velić, Marija	133
Šarić, Ana	25
Šeremet, Ana	68, 70, 71, 73
Šetić Beg, Mia	34
Šimić, Goran	16, 114
Šimić, Nataša	136
Štetić, Sara	33
Šunjić, Vinka	111
Švob Štrac, Dubravka	100
Tafra, Ana	128
Tatalović Vorkapić, Sanja	148
Tomac, Patricia	147
Tonković Grabovac, Maša	125
Tucak Junaković, Ivana	161
Turčinović-Kramar, Renata	174
Ušljeburka, Bruno	165
Vago, Federica	107
Varga, Mirna	24
Valenta, Tanja	49, 72
Vid, Ivana	178
Vidaković, Marina	157, 166
Villani, Daniela	91, 99
Vodanović Kosić, Ana	23
Vodanović, Dinah	84
Vozelj, Blaž	103
Vrbanić, Vera	23
Vrbat, Ivana	162
Vrselja, Ivana	93
Vučković Matić, Marina	66
Vukas, Zvonimir	165
Vukušić Mijačika, Mateja	97
Vuletić, Gorka	122
Vulić-Prtorić, Anita	136, 176
Wertag, Anja	146
Zadro, Jelena	124
Zhou, Changsong	37
Žebec, Mislav Stjepan	121, 132
Živoder, Ivana	23

The Organizing Committee of the Conference would like to thank the donors

Organizacijski odbor skupa iskreno zahvaljuje donatorima

City of Zagreb/Grad Zagreb

City Office for Health/Gradski ured za zdravstvo

Renovabis

Communion Wines Ltd./Misna vina d.o.o.

Stjepan Duvnjak

Šimun. d.o.o.

NESCAFÉ®

